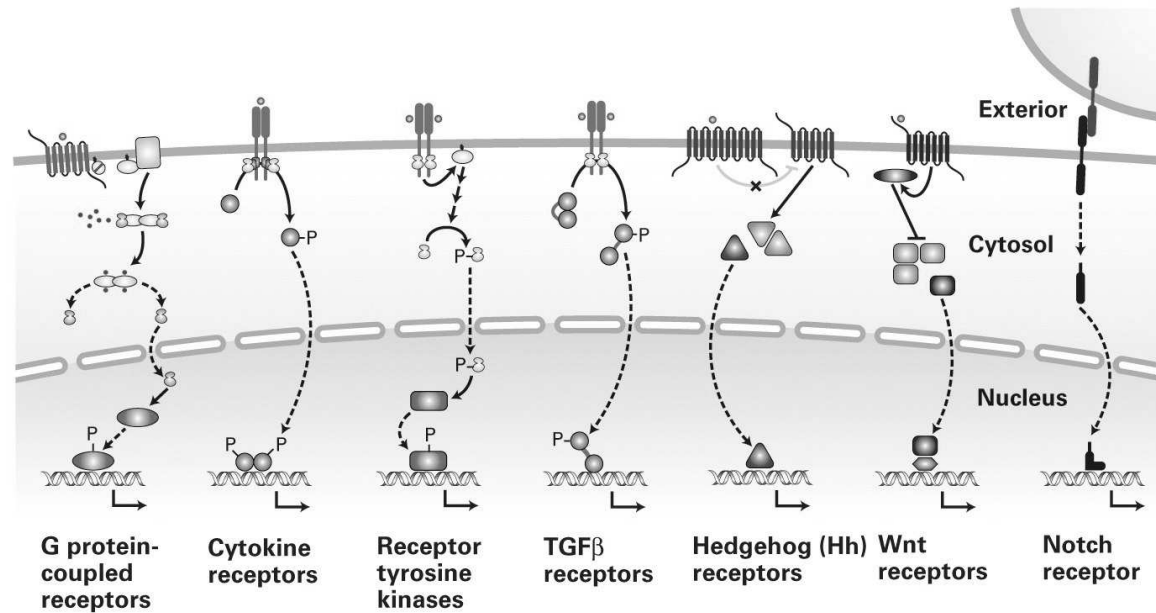

Hlavní třídy povrchových receptorů

- přímá aktivace transkripčního faktoru (TGFβ, cytokiny)
- uvolnění aktivního TF z komplexu v cytozolu (Wnt)
- proteolytické štěpení inhibitoru uvolňuje TF (Hedgehog, Notch)
- tvorba nebo uvolnění sekundárního přenašeče (protein G)
- fosforylační kaskády (receptorové kinázy)

Receptory pro cytokiny

- stimulují nitrobuněčné **nereceptorové tyrozin kinázy**, aniž by s nimi tvořily kovalentní vazbu (např. receptory pro erythropoietin, interleukin-2 a některé růstové hormony)
- nemají vlastní enzymovou aktivitu

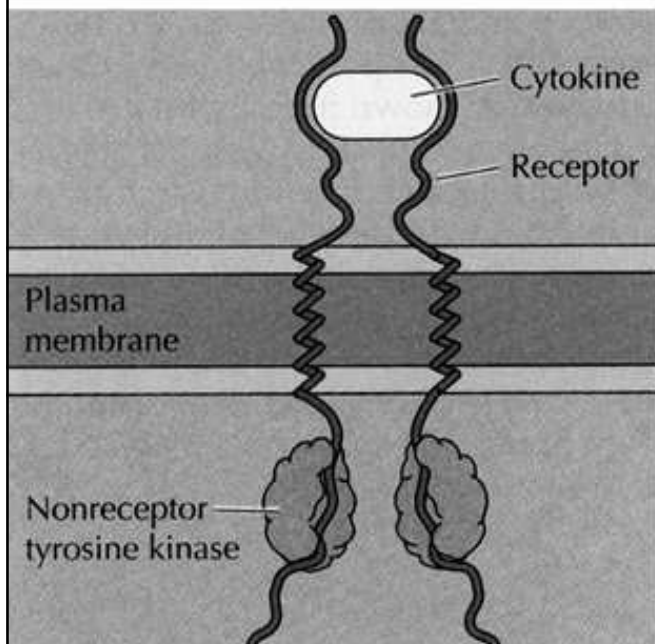
Struktura (obdobná u všech typů):

- N-koncová extracelulární doména (vazba ligandu)
- transmembránový helix
- C-koncová cytozolová doména

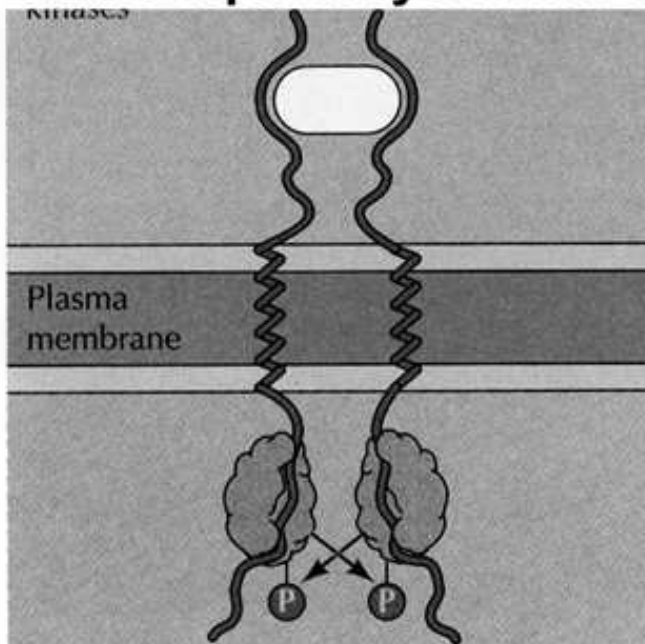
Signalizace receptory pro cytokiny

vazba ligandu - dimerizace receptoru - křížová fosforylace
asociovaných nerekceptorových PTK - fosforylace receptoru
- vazba následných molekul s doménou typu SH2.

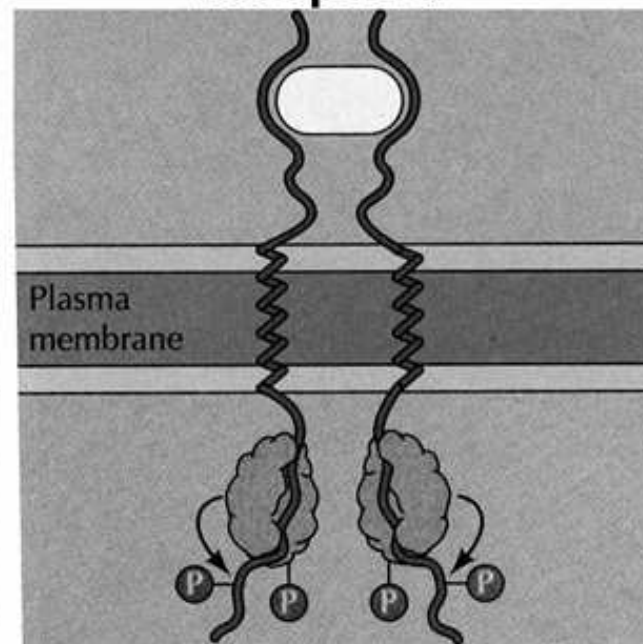
I. vazba ligandu

II. křížová fosforylace nerekceptorových kináz

III. fosforylace receptoru

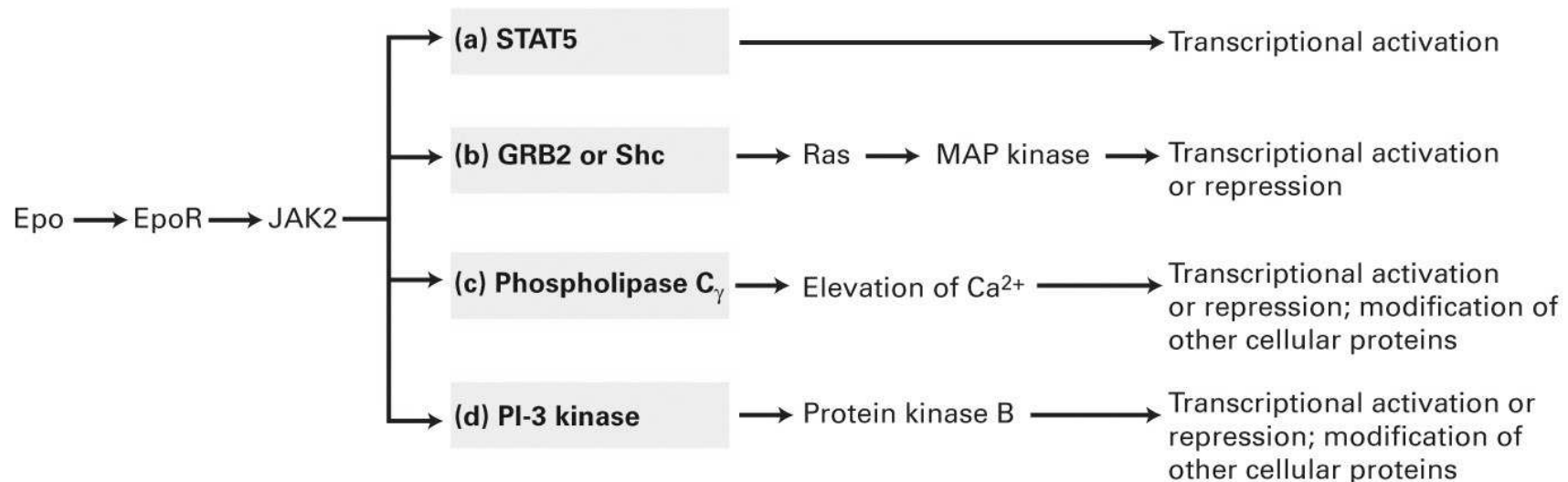

Nereceptorové PTK

- kinázy typu Src: asociace s receptory pro antigeny na B a T lymfocytech
- kinázy Jak (Janus kinases): asociace s receptory pro cytokiny

Existují alespoň 4 signální dráhy pod kontrolou receptoru pro erythropoietin

Každá z nich řídí expresi jiné sady genů

Signální dráha Jak/STAT

- využívaná cytokiny
- účast na řízení růstu, přežití, diferenciaci a odolnosti k patogenům
- **Jak** „Janus-family tyrosin kinase“
- **STAT** „Signal transducer and activator of transcription“:
  - transkripční faktory opatřené doménou SH2
  - v nestimulovaných buňkách inaktivní
  - cytoplazmatická lokalizace

Signalizace:

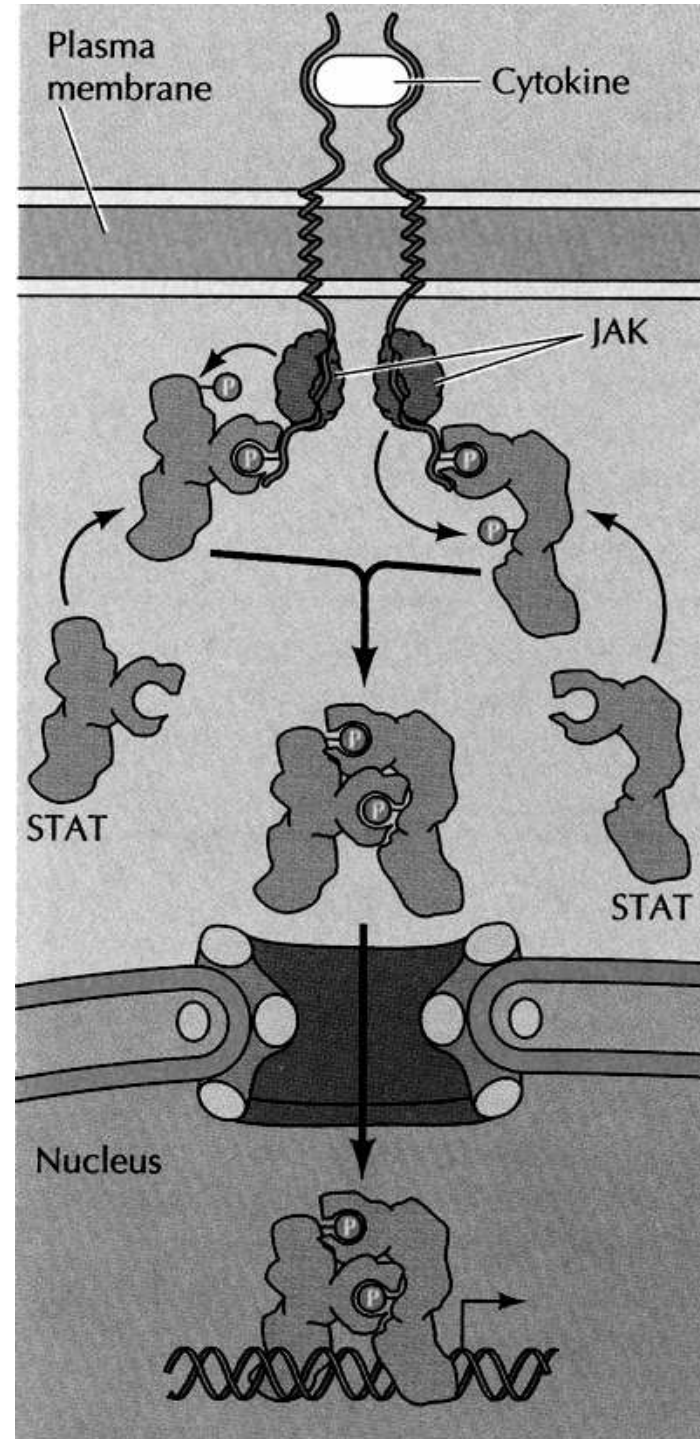
- Jak fosforyluje STAT a stimuluje tak translokaci STAT do jádra.
- Systém zajišťuje přímé spojení mezi povrchem buňky a jádrem.

Princip signalizace Jak/STAT:

- Jak se konstitutivně asociuje s receptorem
- stimulace receptoru cytokinem indukuje dimerizaci receptoru
- aktivace asociovaných kináz Jak
- fosforylace receptoru
- fosforylovaný receptor interaguje s doménou SH2 proteinu STAT
- Jak fosforyluje STAT navázaný na receptor
- fosforylovaný STAT se odděluje od receptoru, dimerizuje a přechází do jádra
- v jádře se STAT váže na specifické enhancery
- aktivace transkripce cílových genů
- proteiny SOCS ("suppressors of cytokine signaling") tlumí signální dráhu JAK/STAT zpětnou vazbou

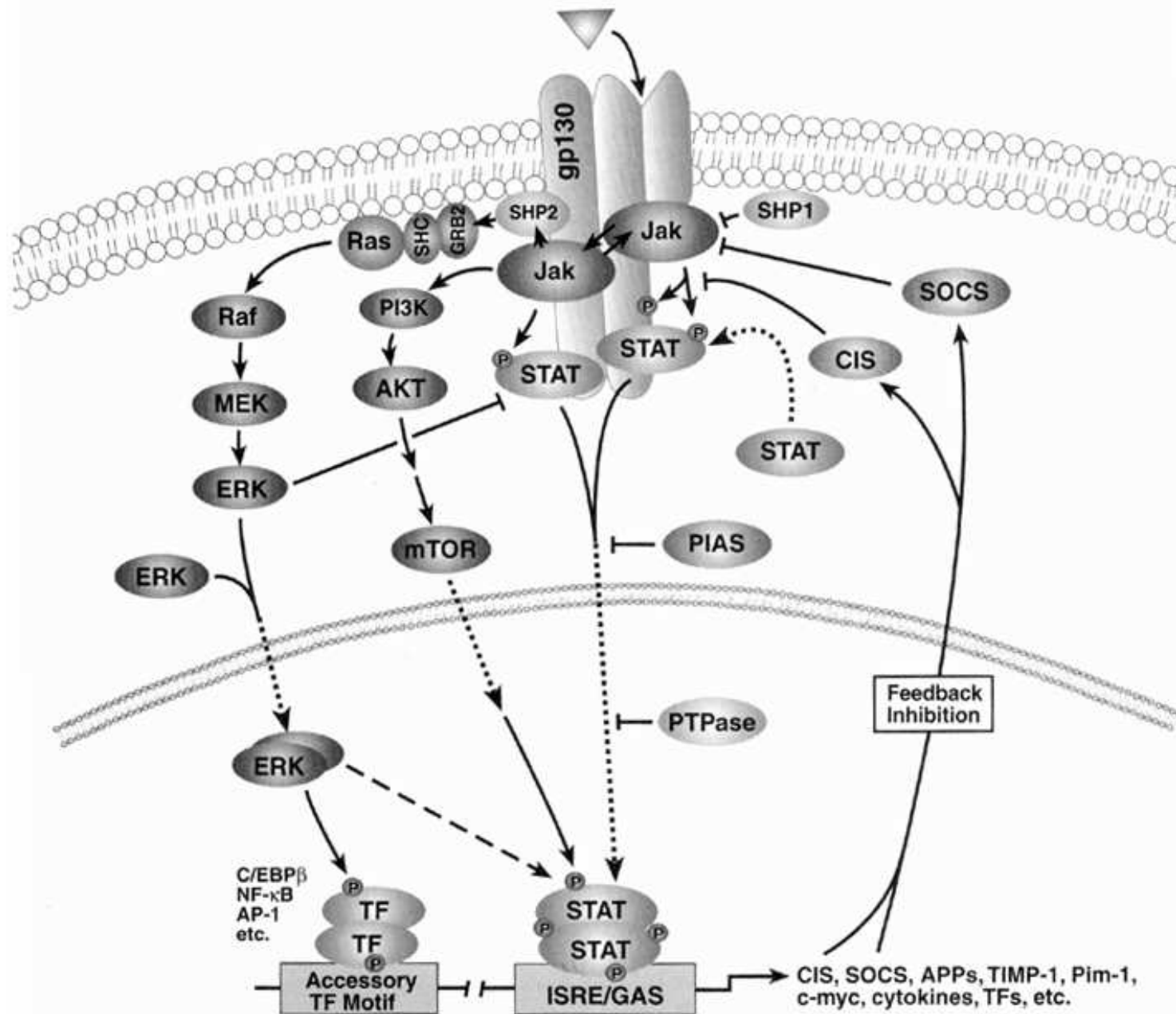
Jak fosforylují i jiné signální proteiny - propojení různých signálních drah

Signalizace zprostředkovaná proteiny JAK a STAT

Jak/STAT Signaling: IL-6 Receptor Family

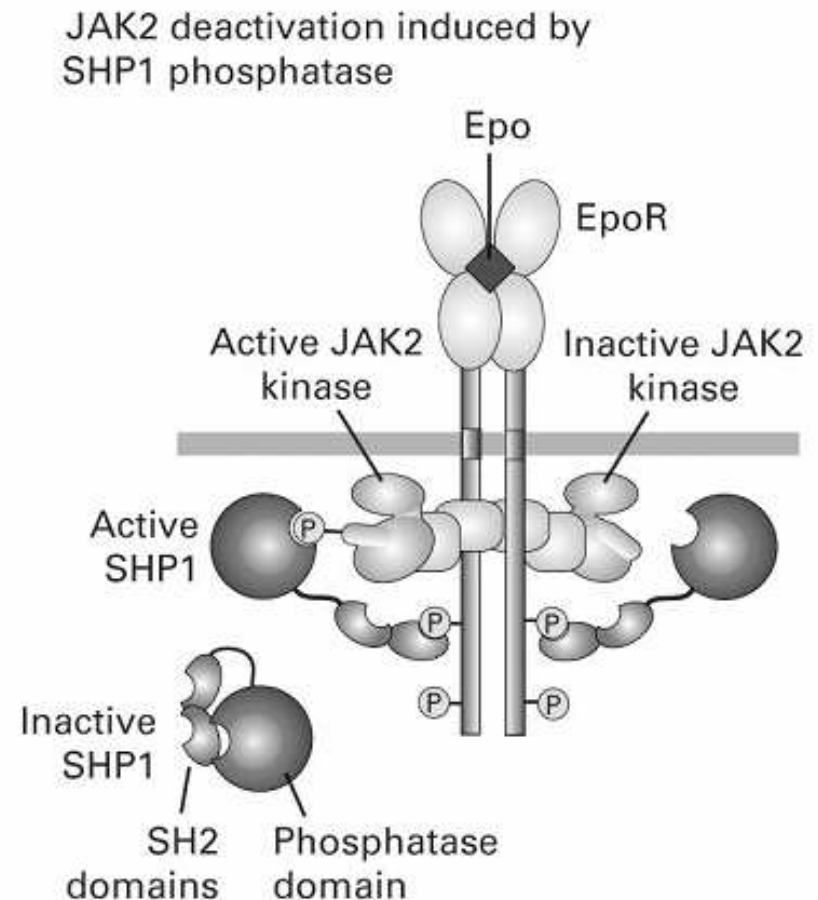

Negativní regulace signalizace z cytokininových receptorů

Rychlé vypnutí signální dráhy za nepřítomnosti ligandu

1. Fosfatázou SHP1

- SHP1 je inaktivní v nestimulovaných buňkách (doména SH2 se váže na katalytické místo a inaktivuje je)
- ve stimulovaných buňkách se SH2 doména váže fosfotyrosin aktivovaného receptoru
- konformační změna SHP1 obnaží katalytické místo fosfatázy SHP1 a dopraví je do blízkosti kritického fosfátu kinázy Jak
- odstraněním fosfátu se Jak inaktivuje

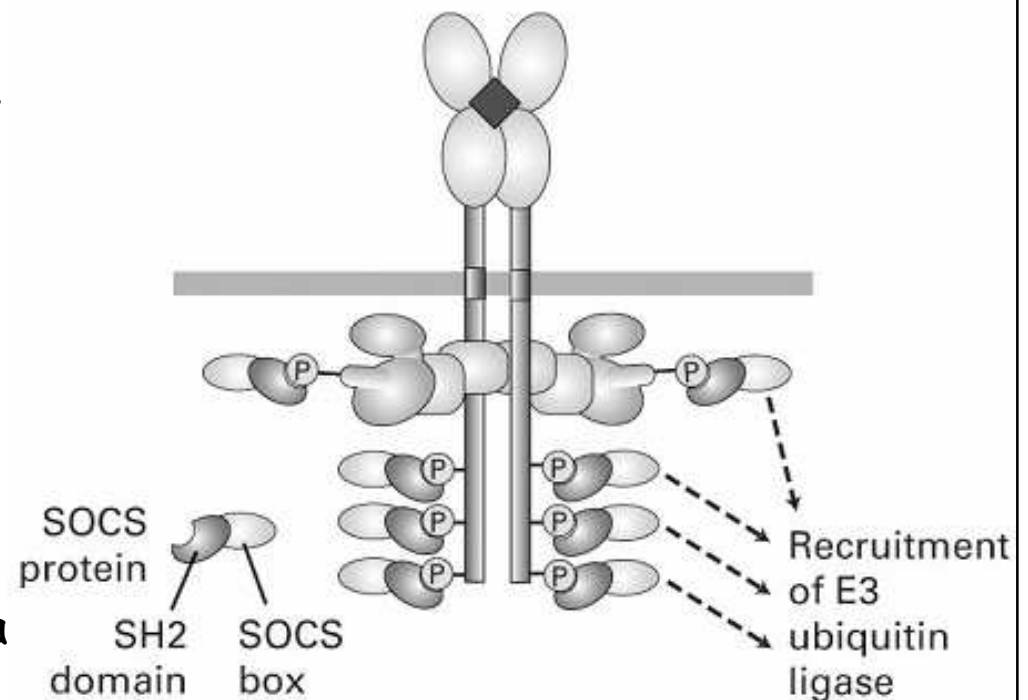
Negativní regulace signalizace z cytokinových receptorů

Rychlé vypnutí signální dráhy za nepřítomnosti ligandu

2. Proteiny SOCS

- negativní regulátory signalizace cytokiny
- kódovány geny, jejichž transkripce je indukována proteiny STAT
- 2 mechanismy:
  - a. Doménou SH2 se proteiny SOCS vážou na fosfotyroziny aktivovaných receptorů: znemožnění vazby dalších proteinů
  - b. Doménou SOCS box je zprostředkována interakce s ubikvitin ligázou: polyubikvitinace a likvidace JAK proteazomem

Signal blocking and protein degradation induced by SOCS proteins

Signalizace TGFB

Co je TGFB?

- rodina příbuzných signálních molekul, které se významně uplatňují při řízení vývojových procesů

BMP (bone morphogenetic protein) indukuje tvorbu kostí v kultuře (klinické využití pro posílení kostí)

TGFB-1 (transforming growth factor 1) indukuje vznik „transformovaného fenotypu“ u určitých buněk v kultuře

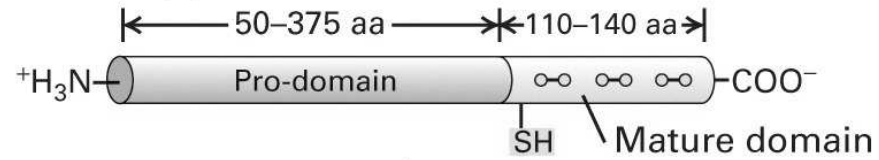
Lidské izoformy TGFB mají naopak antiproliferační účinky - kontrola buněčné adheze (narušení signální dráhy řízené TGFB je časté u lidských nádorů)

Tvorba TGF β

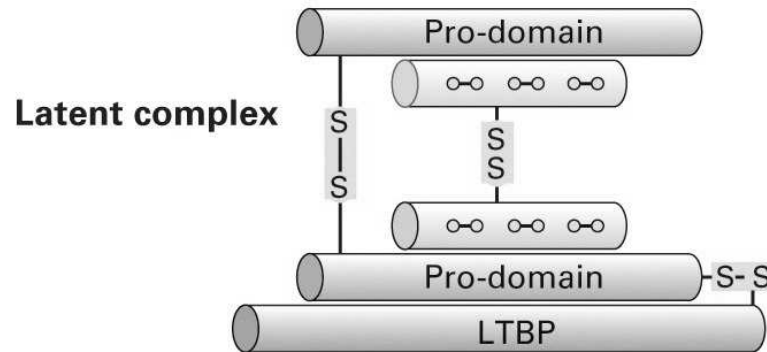
- tři izoformy, každá kódována vlastním genem
- prvotní produkt proteosyntézy každé z izoformem má podobu prekurzoru, obsahující pro-doménu
- v této podobě se sekretuje z buňky
- pro-doména se následně odštěpuje, ale zůstává nekovalentně asociována s vlastní proteinem
- pro-doména a vlastní protein se uchovávají v matrix v komplexu s LTBP (latent TGF β binding protein)
- trombospondin nebo některé integriny (event. degradace LTBP) indukují změnu konformace LTBP, což vede k uvolnění zralého aktivního TGF β v podobě dimeru)

(a) Formation of mature, dimeric TGFβ

Secreted TGFβ precursor

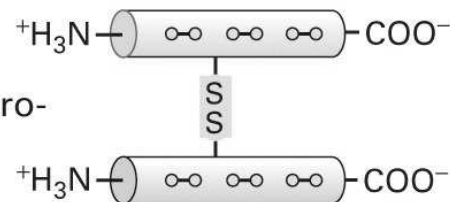

Proteolytic cleavage
Binding by LTBP

Conformational change or
proteolysis of LTBP;
release of mature TGFβ

Mature form
(homo- or hetero-
dimer)

Receptory pro TGF β : 3 typy

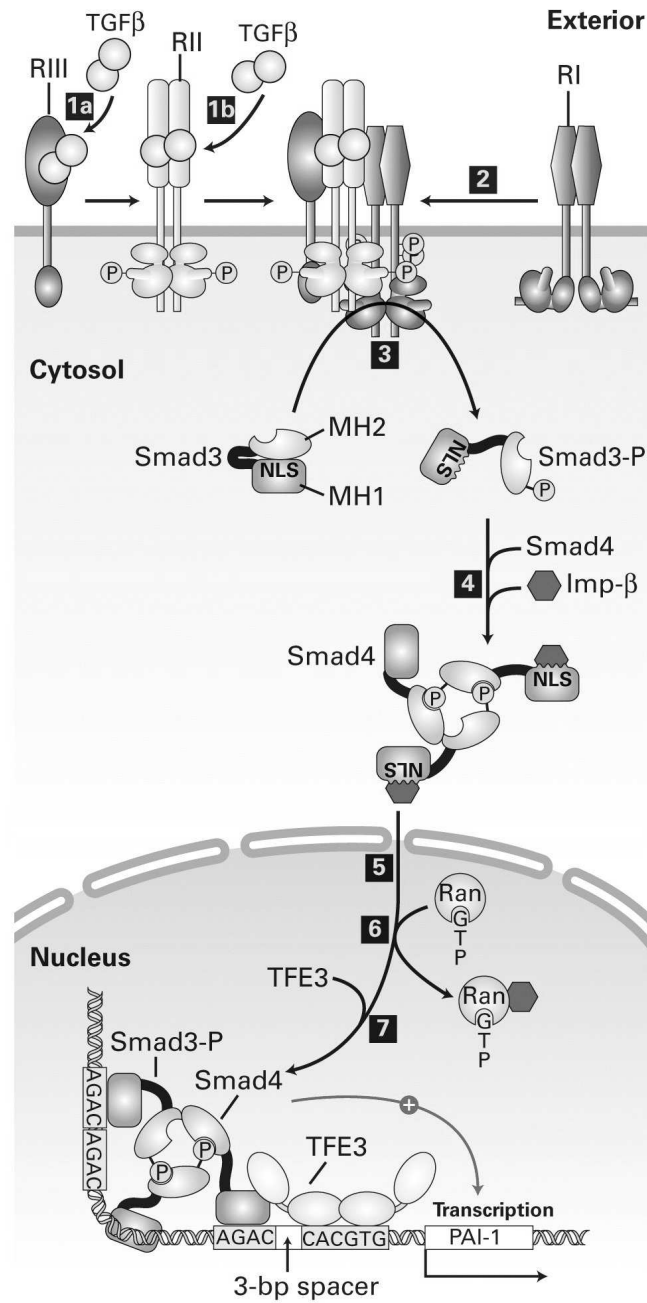
RI a RII - transmembránové dimerové proteiny se serin/treonin kinázovou aktivitou cytozolové domény

RIII (β -glykan) - velmi rozšířený receptor, proteoglykan, který koncentruje TGF β v blízkosti povrchu buňky

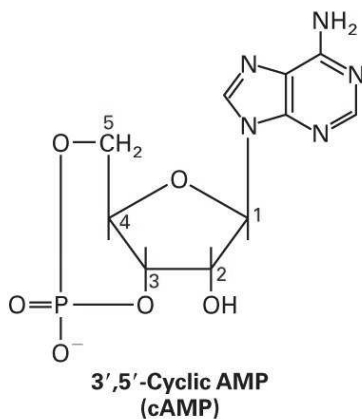
Interakce TGF β -receptor a následná signální dráha

- v některých buňkách se TGF β váže k RIII, který jej předává RII
- v jiných buňkách se TGF β váže přímo k RII
- komplex RII-TGF β přitahuje a fosforyluje RI: uvolnění inhibice kinázové aktivity RI
- aktivovaný RI fosforyluje transkripční faktor Smad3 nebo jiný R-Smad (receptor-regulated Smad): změna konformace, která obnaží jaderný lokalizační signál NLS
- 2 fosforylované molekuly Smad3 interagují s pomocným proteinem Smad4 a importinem β : vzniká velký cytozolový komplex
- tento komplex přechází do jádra, kde se uvolňuje importin
- Smad3/Smad4 se spojí s transkripčním faktorem TFE3: aktivační komplex, který se váže do regulačních sekvencí cílových genů

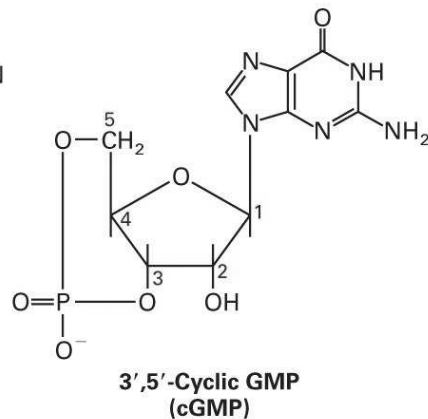

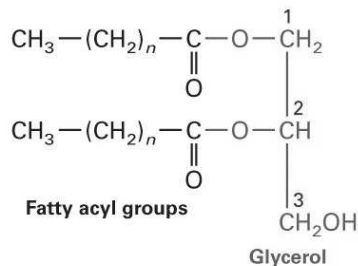
Přenos signálu buňkou (od receptoru k efektoru) často zajišťují sekundární přenašeči

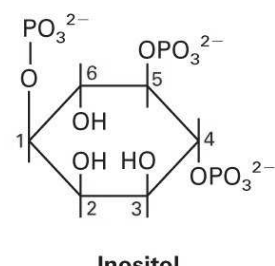
Activates protein kinase A (PKA)

Activates protein kinase G (PKG) and opens cation channels in rod cells

Activates protein kinase C (PKC)

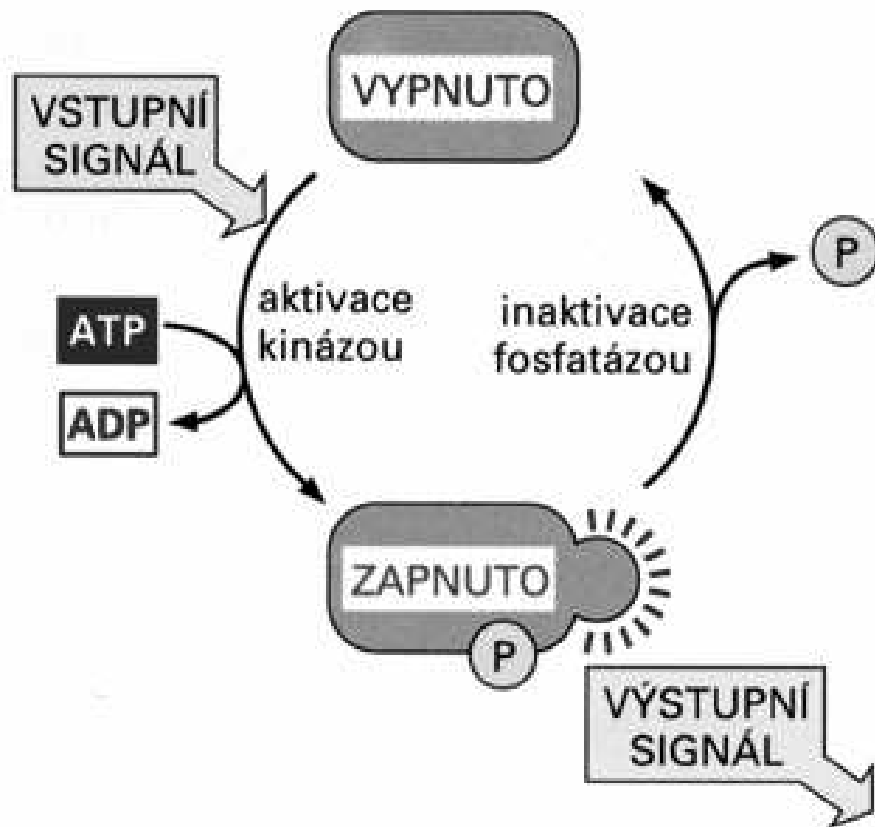
Opens Ca²⁺ channels in the endoplasmic reticulum

Sekundární přenašeči:

- nízká molekul. hmotnost
- koncentrace v buňce rychle stoupá a klesá v závislosti na přítomnosti primárního přenašeče (mimobuněčného signálu)
- vyvolávají rychlou změnu aktivity enzymů nebo jiných proteinů

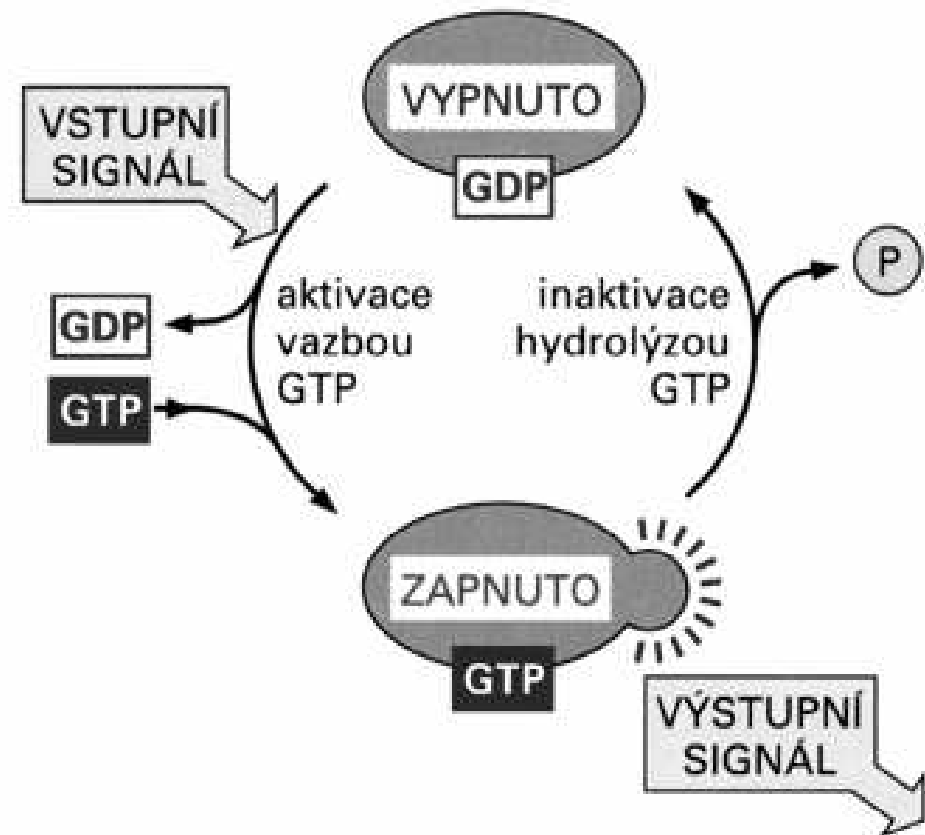
Proteiny, které fungují jako molekulové přepínače:

Kinázy/fosfatázy

(A) signalizace fosforylací

GTPázy

(B) signalizace pomocí GTP-vazebných proteinů

Rodina GTPáz

Guanin nucleotide-binding proteins (G proteiny)

Kolísají mezi dvěma konformačními stavy:

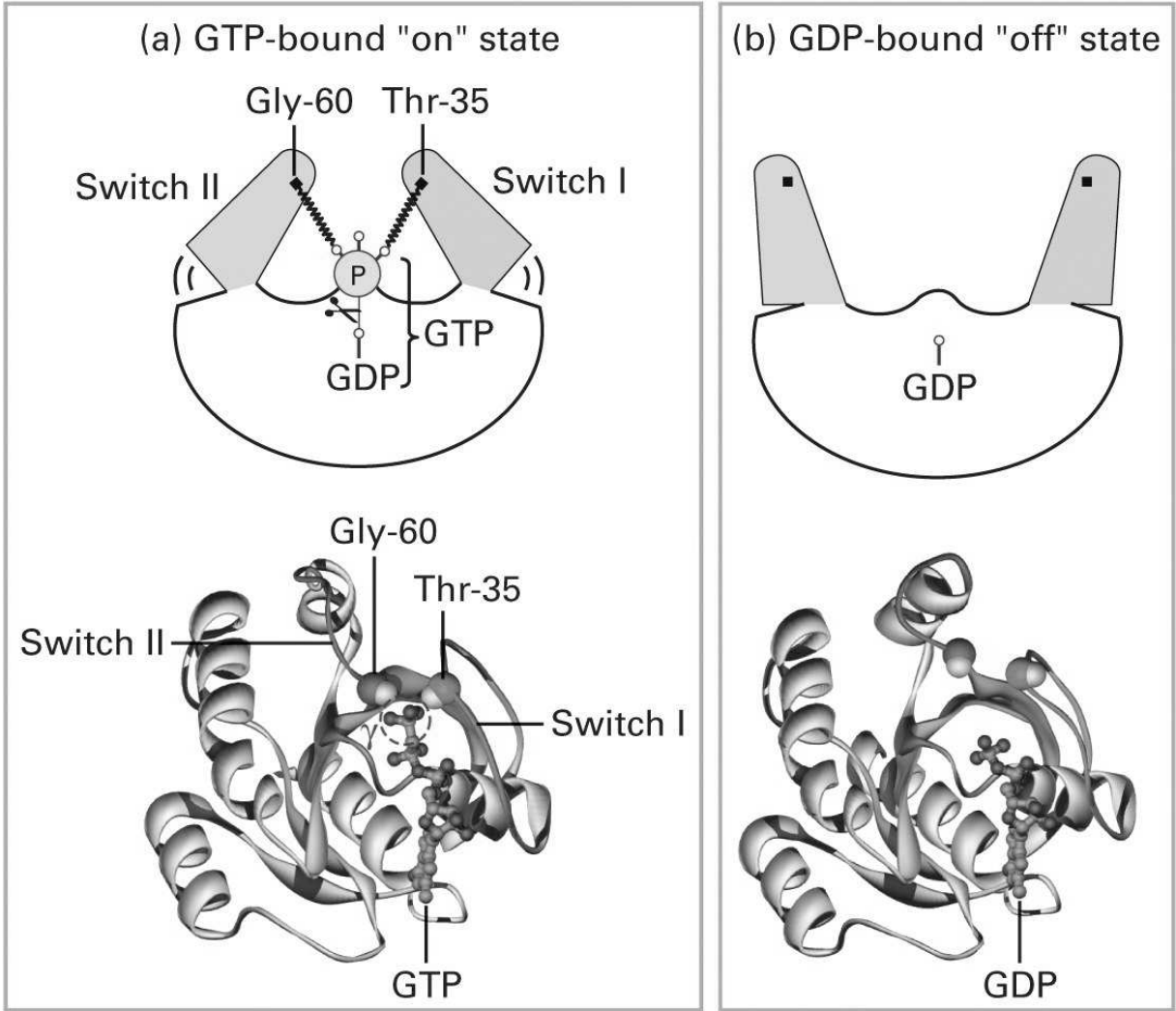
- „**zapnuto**“ (navázáno GTP)
- „**vypnuto**“ (navázáno GDP)

Aktivace-přechod do stavu „zapnuto“

- závislá na přítomnosti mimobuněčného signálu
- zprostředkována faktorem **GEF** (guanine nucleotide-exchange factor), který z G proteinu uvolňuje GDP
- vazba GTP je usnadněna vysokou nitrobuněčnou koncentrací GTP

Inaktivace-přechod do stavu „vypnuto“

- hydrolýza GTP na GDP a P je důsledkem vnitřní GTPázové aktivity samotného G proteinu
- rychlost reakce zvyšují faktory **GAP** (GTPase-accelerating factors)

Klasifikace proteinů G

1. **Trimerní (velké) G proteiny**, které se indukují přímou vazbou s receptory

2. **Monomerní (malé) G proteiny** typu Ras, které interagují s receptory nepřímo prostřednictvím adaptérů

Všechny stimulované G proteiny obsahují oblasti, které interagují s jinými proteiny a tak ovlivňují jejich aktivitu

Struktura velkých proteinů G

- několik variant, každá je typická pro určitý soubor receptorů a určitý soubor následujících cílových proteinů

3 podjednotky:

α - obsahuje vazebné místo pro GTP/GDP, zajišťuje hydrolýzu GTP

β a γ - ukotvují G protein na cytoplazmatické straně plazmatické membrány

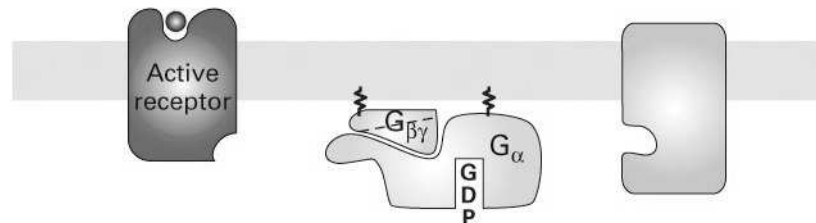
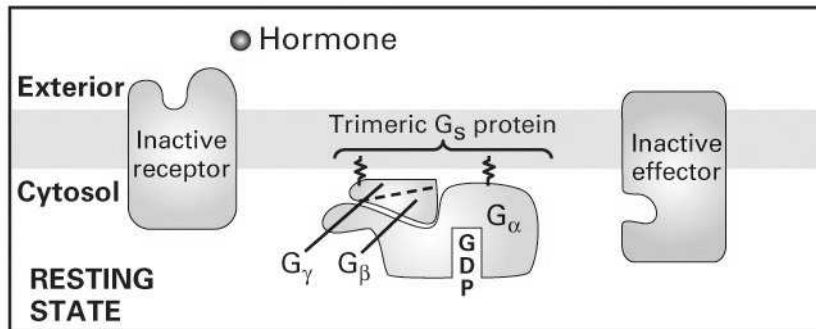
- u savců dosud charakterizováno 20 různých typů podjednotky α , 5 typů podjednotky β a 6 typů γ

- evoluční konzervativnost

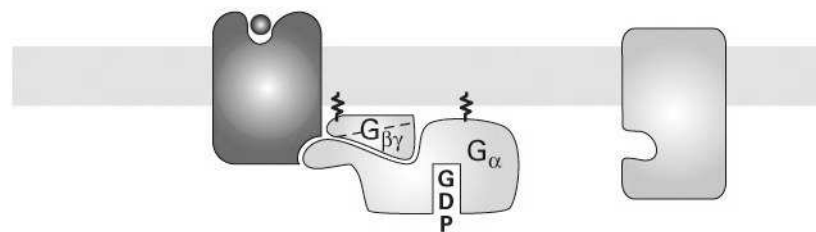
Funkce G proteinů

- spojovací články mezi povrchovými receptory a producenty sekundárních přenašečů uvnitř buňky
- G proteiny reagují pouze s aktivovanými receptory
- interakce mezi aktivovaným receptorem a G proteinem vede k výměně GDP na podjednotce α za GTP
- podjednotka α s navázaným GTP přechází do aktivního stavu a odděluje se od podjednotek β a γ
- uvolněná podjednotka α s navázaným GTP (podobně jako uvolněné podjednotky β a γ) může interagovat se svou cílovou molekulou v plazmatické membráně (efektorem), který signál předává dál
- značná rozmanitost efektorů G proteinů (adenylát cyklázy, fosfolipáza C, cGMP fosfodiesteráza, různé typy iontových kanálků)

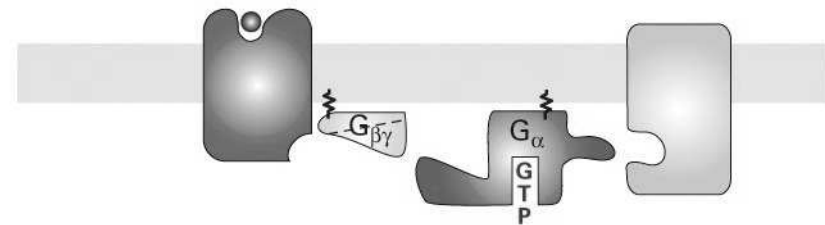

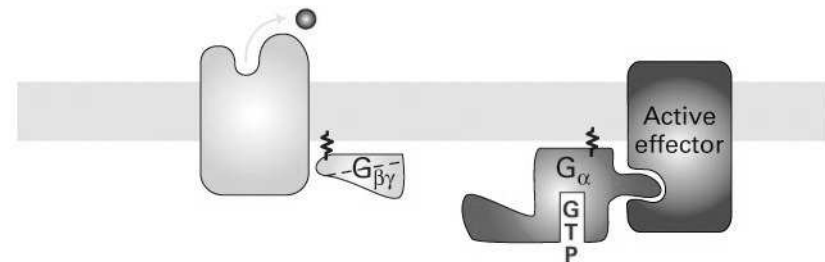
1 Binding of hormone induces a conformational change in receptor

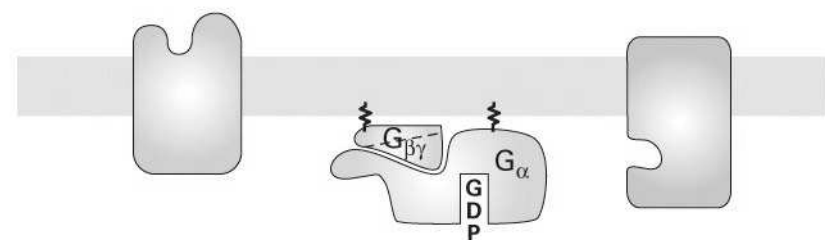
2 Activated receptor binds to G_α subunit

3 Binding induces conformational change in G_α ; bound GDP dissociates and is replaced by GTP; G_α dissociates from $G_{\beta\gamma}$

4 Hormone dissociates from receptor; G_α binds to effector, activating it

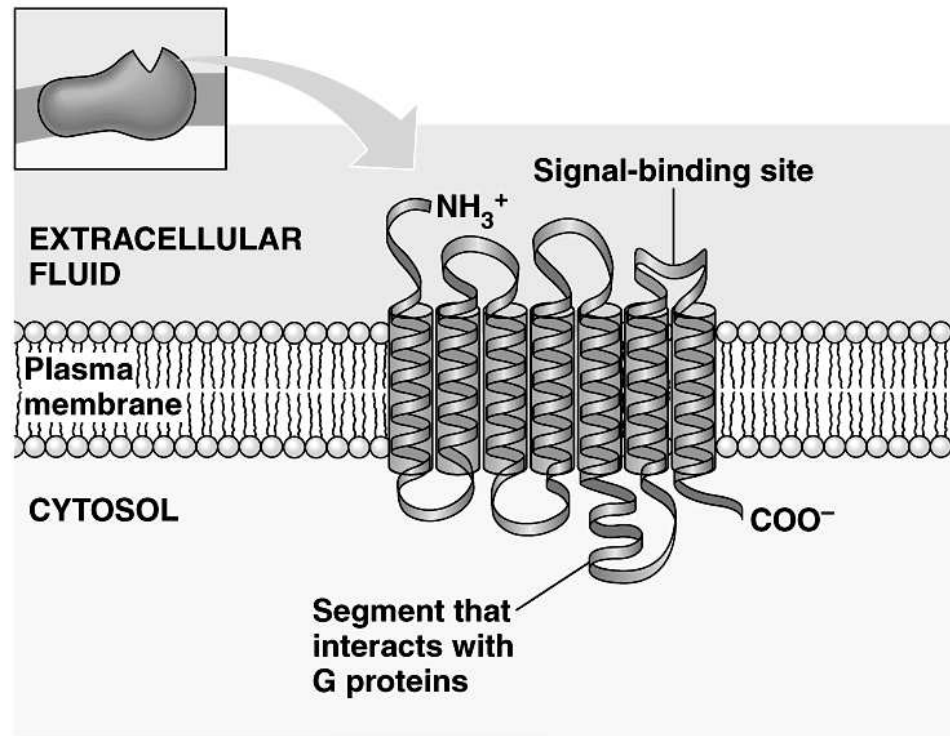
5 Hydrolysis of GTP to GDP causes G_α to dissociate from effector and reassociate with $G_{\beta\gamma}$

Vypnutí signálu

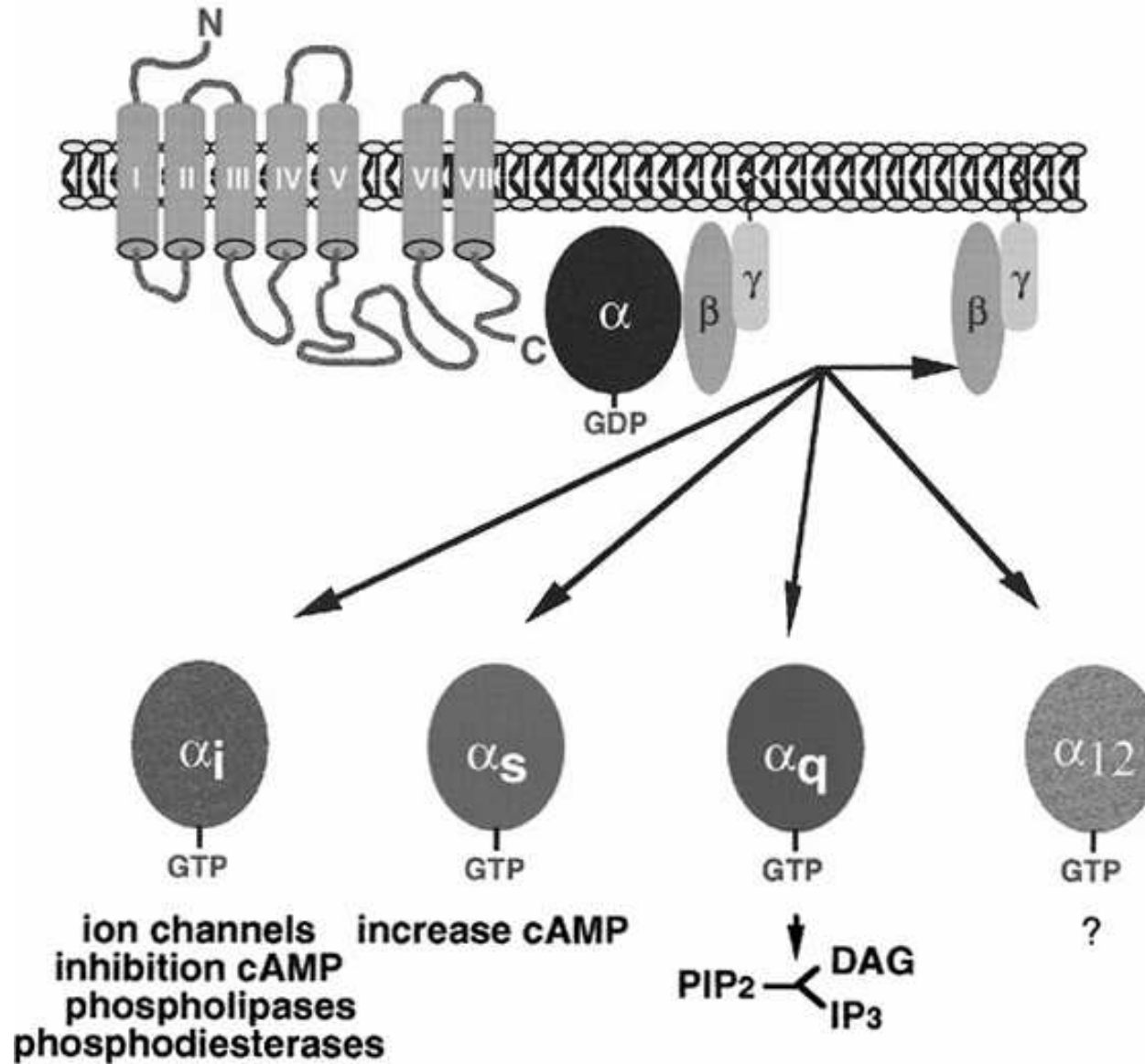
- nastává po několika sekundách aktivity *G*-proteinu, kdy *GTP*ázová aktivita podjednotky α vyvolá hydrolýzu *GTP*
- aktivita *G* proteinu je vymezena dobou, po kterou jsou podjednotky α a $\beta\gamma$ disociovány
- po hydrolýze *GTP* na *GDP* se podjednotky α , β , γ spojují a vypínají signál

Receptory spojené s G proteiny

- největší rodina buněčných povrchových receptorů (stovky členů v savčích buňkách)
- obdobná struktura: jediný polypeptidový řetězec, sedminásobné vinutí šroubovice membránou
- vysoká evoluční konzervativnost v rámci eukaryot
- vazba ligandu způsobí změnu konformace nitrobuněčné části receptoru: vazba s G proteinem na cytozolové straně membrány - aktivace G proteinu

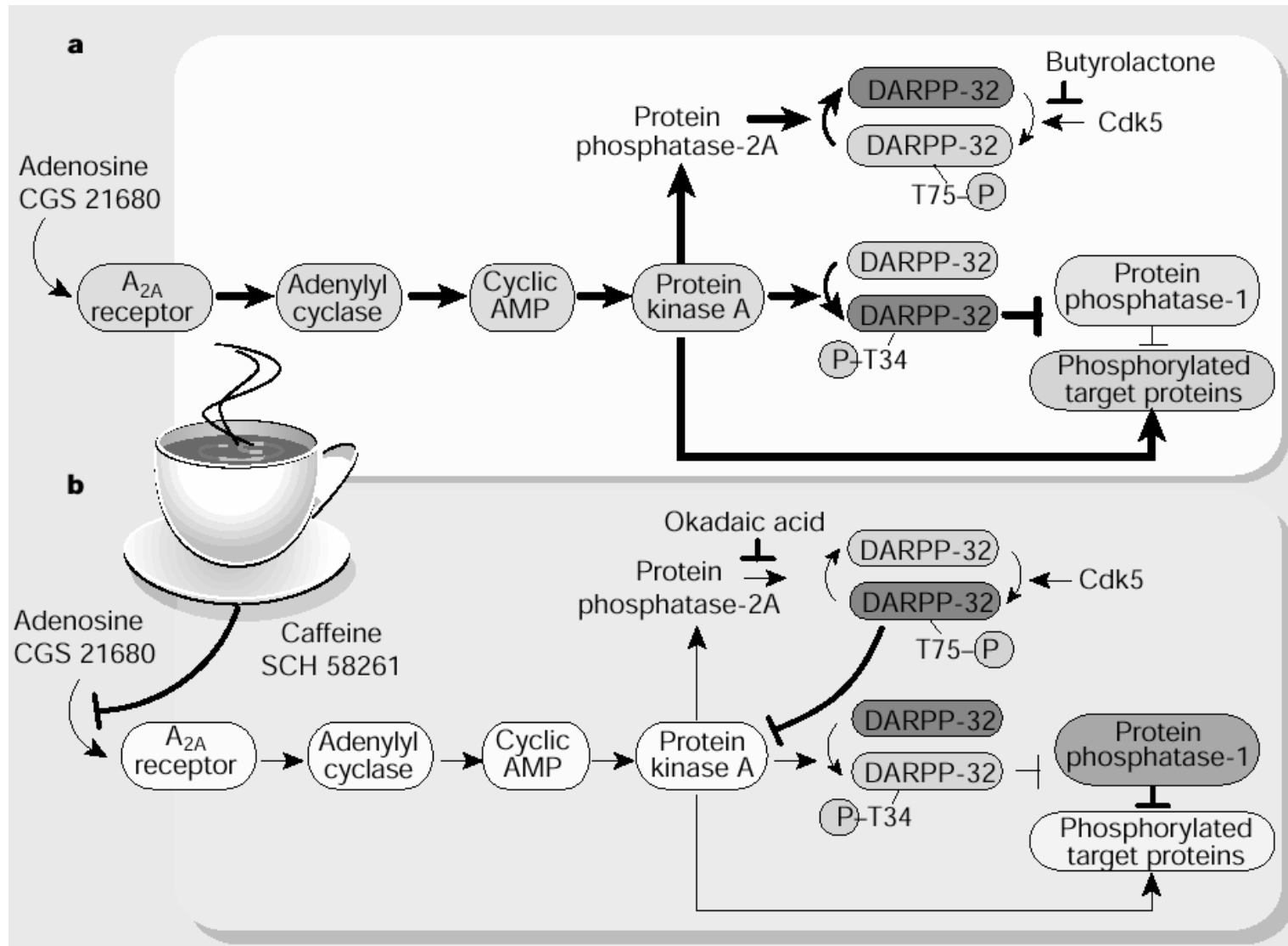
Rozmanité funkce G proteinu

Biologické funkce G proteinu

- přenos chuťových a pachových signálů
- přenos světelných signálů
- přenos nervových signálů
- chemotaxe
- exocytóza
- kontrola krevního tlaku
- embryogeneze
- vývoj
- buněčný růst a diferenciace
- onkogeneze
- infekce HIV
- funkce v endokrinních žlázách

More than half of all therapeutic drugs work through G-protein receptors . . . Including the caffeine in coffee:

Vaugeios (2002) Positive Feedback from Coffee. Nature 418: 734-735.

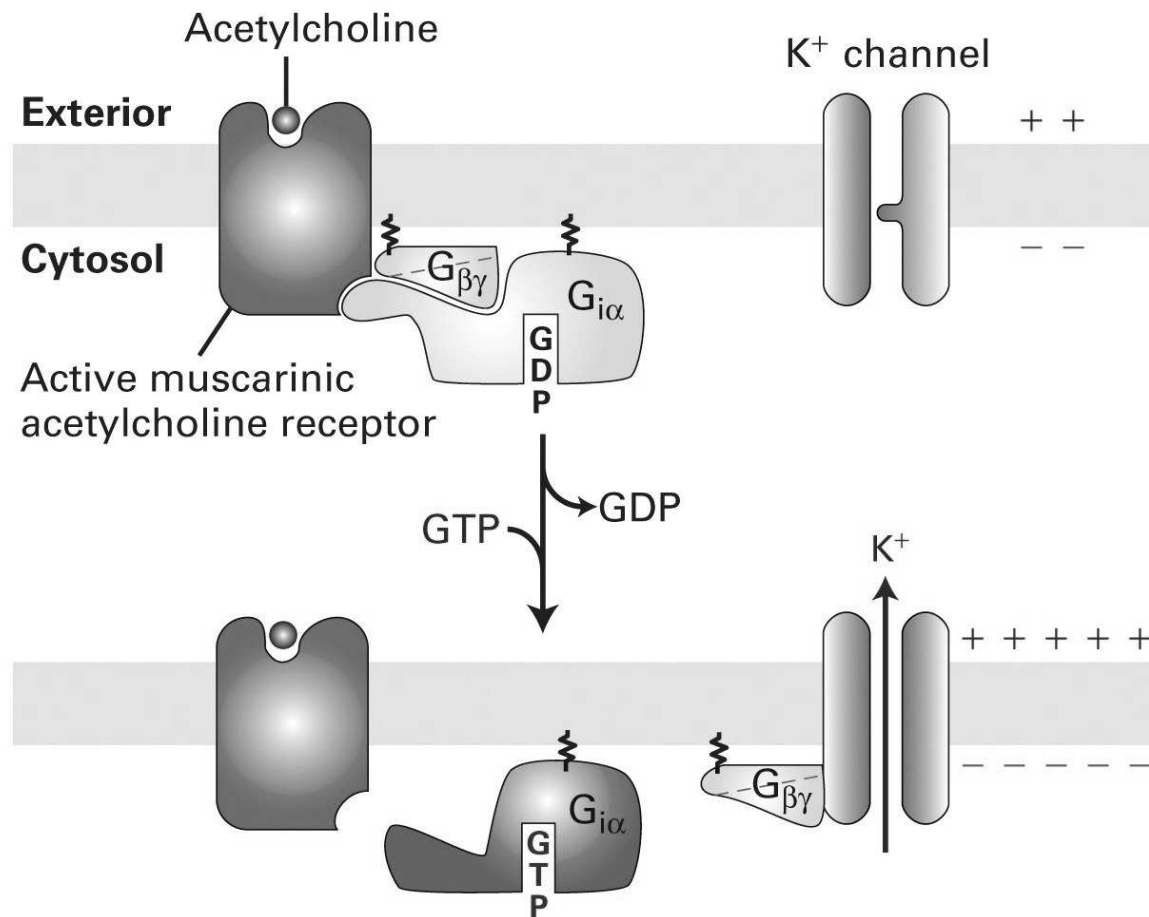
Některé G-proteiny regulují propustnost iontových kanálků

Např. regulace činnosti srdečního svalu

- **nervová vlákna** pro zpomalení činnosti srdce uvolňují acetylcholin
- **acetylcholin** se váže na **receptor** lokalizovaný na buňkách srdečního svalu
- aktivace **G-proteinu**, disociace na podjednotky α , $\beta\gamma$
- vazba komplexu $\beta\gamma$ na **kanálek K^+** v plazmatické membráně buňky srdečního svalu
- **zvýšení propustnosti** kanálku
- **změna elektrických vlastností** buňky srdečního svalu, zpomalení stahů
- **hydrolýza GTP**: spojení podjednotek G proteinu, zavření kanálku

Receptory pro acetylcholin v srdečním stavu zpomalují kontrakci

Příčinou je hyperpolarizace svalové membrány

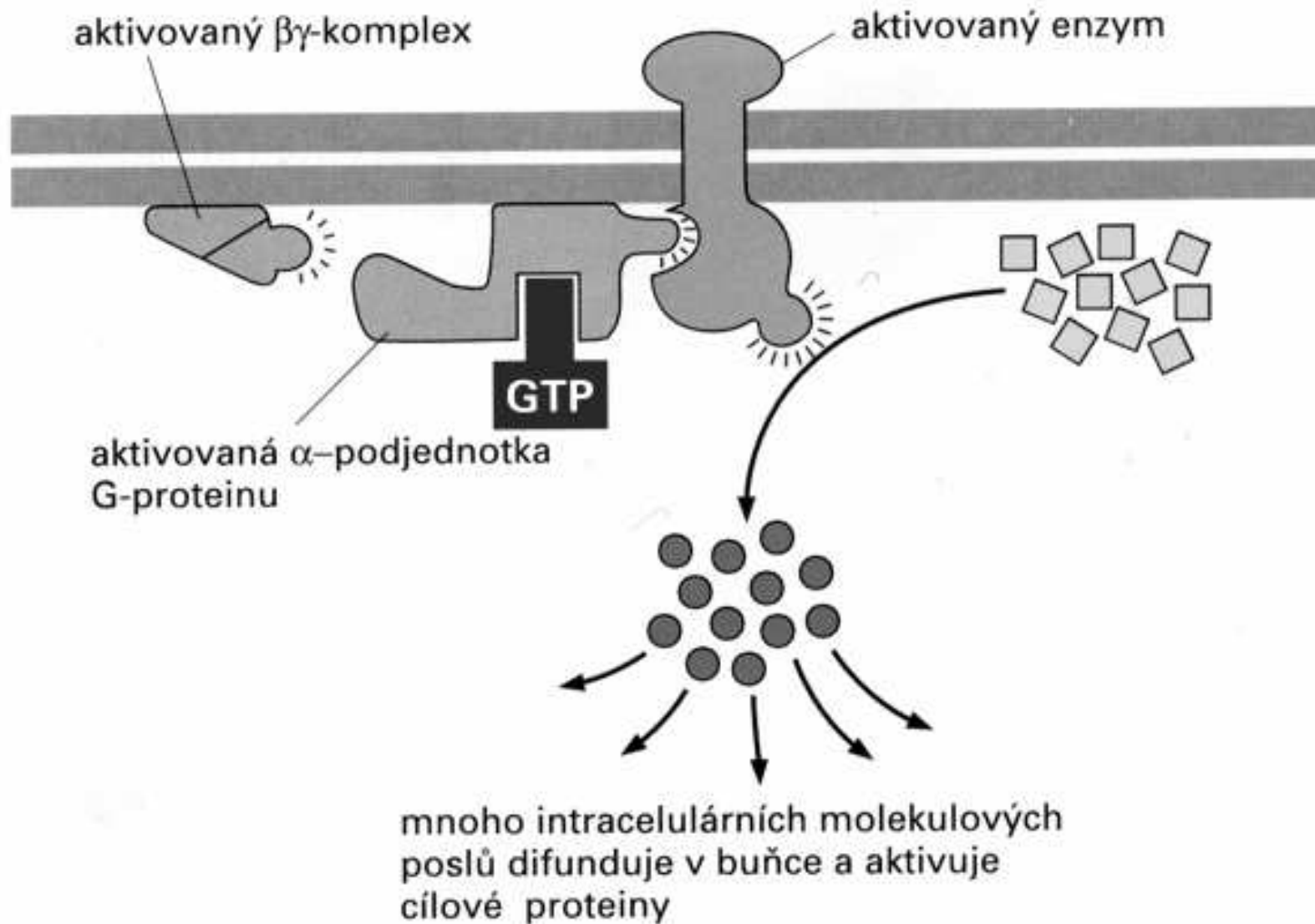

Některé G-proteiny aktivují enzymy vázané v membráně

- následná tvorba dalších signálních molekul - komplexní důsledky
- nejčastějšími cílovými enzymy jsou **adenylátcykláza** (tvorba cAMP) a **fosfolipáza C** (tvorba inositoltrifosfátu a diacylglycerolu)
- spřažení mezi G proteinem a tvorbou druhých poslů může být stimulační (*G_s*) nebo inhibiční (*G_i*)

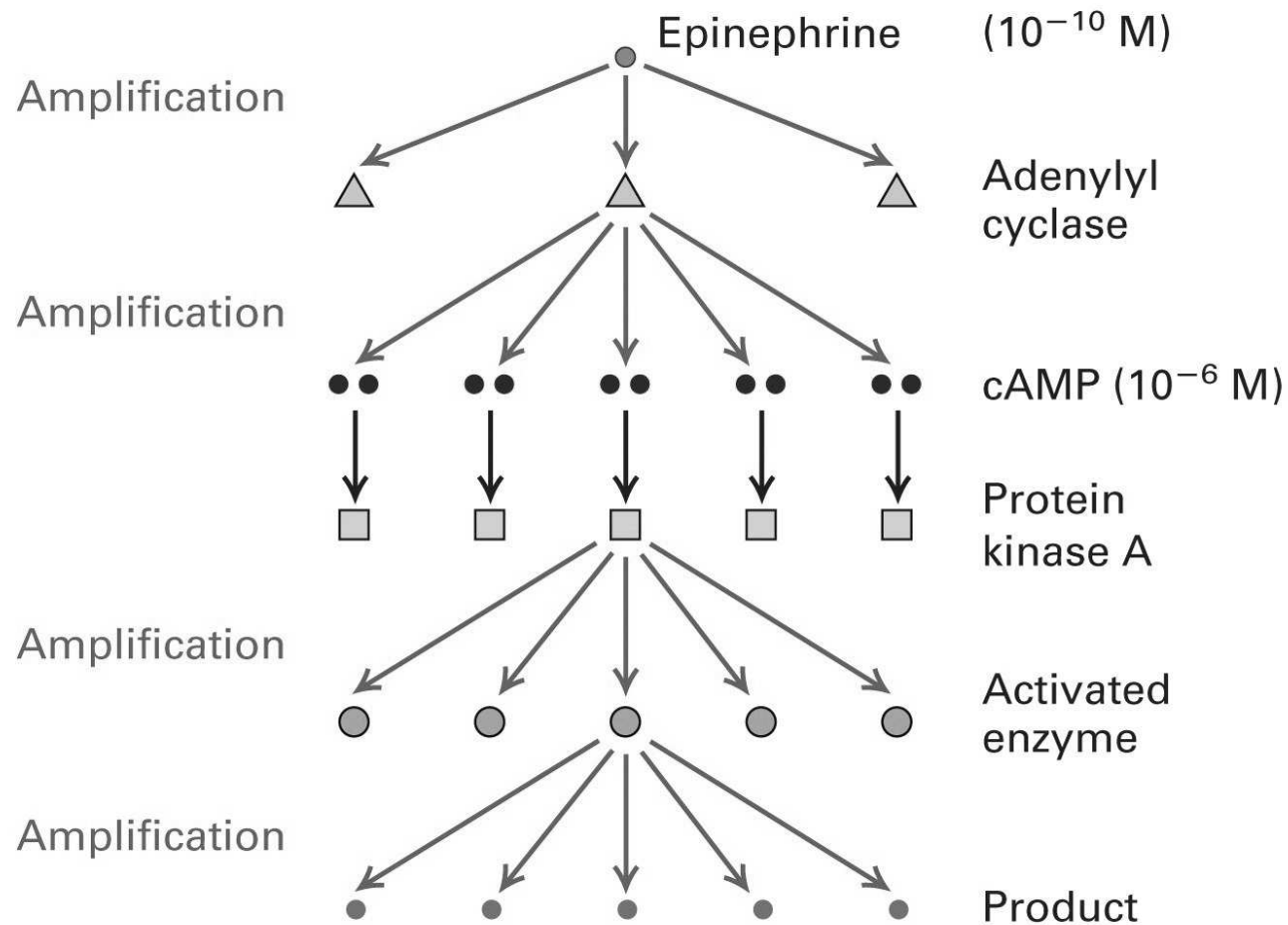
Enzymy aktivované G-proteiny katalyzují syntézu molekul nitrobuněčných poslů

Výhody G-proteinů

- **amplifikace** signálu
- **regulace** signálu (možnost kovalentních modifikací G-proteinů, vliv koncentrace G-proteinů v membráně)

Amplifikace vnějšího signálu během přenosu buňkou

Poruchy funkce G proteinů

- tvorba nádorů
- infekční choroby

cholera:

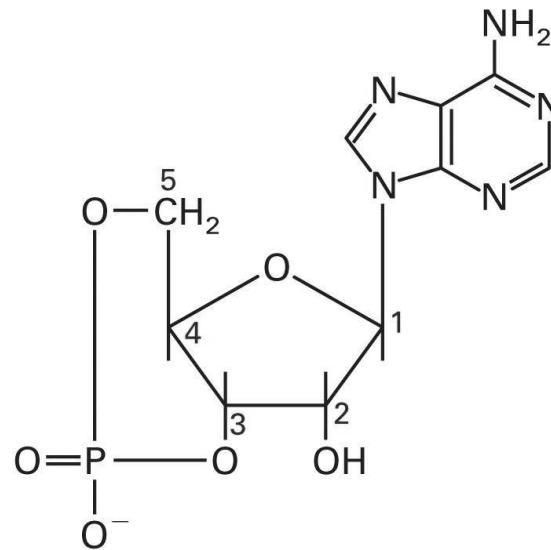
Vibrio cholerae produkuje **cholerový toxin** (tj. enzym, který katalyzuje **přenos ADP-ribózy na podjednotku α proteinu Gs**)

Gs stimuluje aktivitu **adenylát cyklázy** - ADP ribozylace podjednotky α Gs vyvolaná choleroým toxinem snižuje rychlost hydrolýzy GTP - protein Gs zůstává v aktivním stavu - neustálá aktivace adenylát cyklázy: vysoká hladina cAMP - vysoká propustnost sodíkových kanálků střevními buňkami - velká míra příjmu vodu a iontů sodíku do střev

Nitrobuněčné signální dráhy

1. Dráha cAMP

- cAMP objeven při studiu metabolismu glykogenu (Sutherland, 1958):

**3',5'-Cyclic AMP
(cAMP)**

Activates protein
kinase A (PKA)

Pozorování: Adrenalin působí na svalové nebo jaterní buňky tak, že je stimuluje k uvolnění a štěpení glykogenu

Mechanismus

-v izolovaných membránách jaterních buněk za přítomnosti **ATP** **adrenalin** indukuje tvorbu **cAMP**

-cAMP aktivuje **kinázu A**

-kináza A fosforyluje a aktivuje **fosforylázovou kinázu**

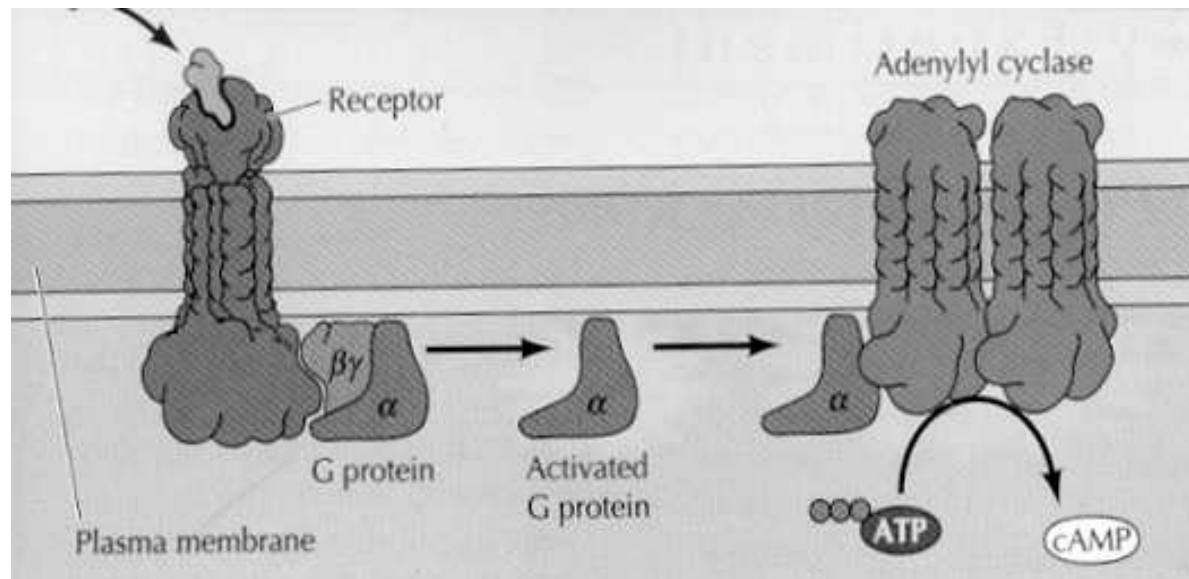
-fosforylázová kináza fosforyluje a aktivuje **glykogen fosforylázu** (štěpení glykogenu)

kináza A fosforyluje a inaktivuje **glykogen syntázu** (inaktivace syntézy glykogenu)

Spojení cAMP a fosforylace bylo poprvé demonstrováno při studiu metabolismu glykogenu kosterního svalstva

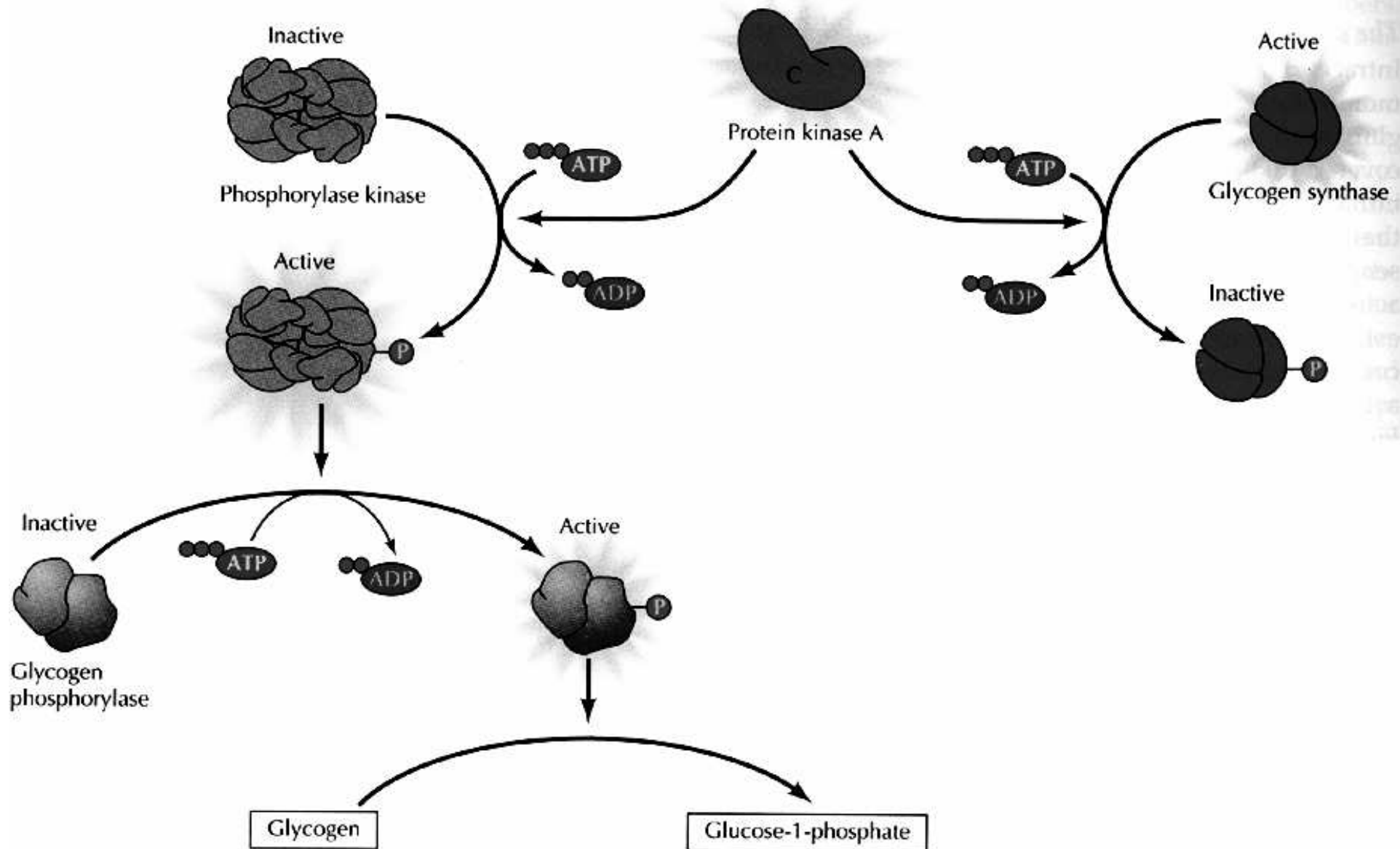
glykogen = zásobárna glukózy, odbourávání řízeno adrenalinem

stres - produkce adrenalinu do krve - adrenalin se váže na β -adrenergní receptory svalových buněk - aktivace proteinu G - aktivace adenylát cyklázy - zvýšení hladiny cAMP - aktivace kinázy A - fosforylace / aktivace fosforylázové kinázy - fosforylace / aktivace glykogenové fosforylázy - štěpení glykogenu na glukózo 1 P

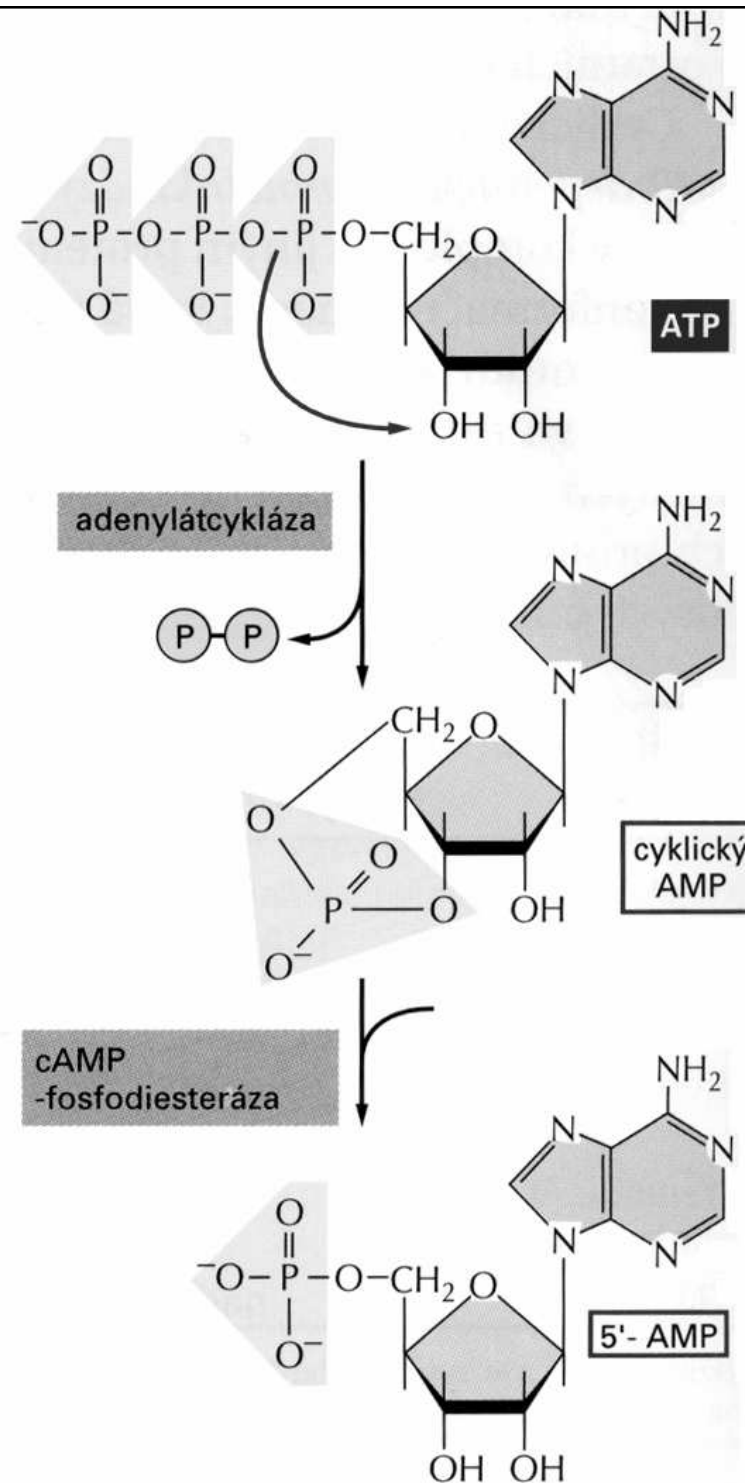
Regulace metabolismu glykogenu protein kinázou A

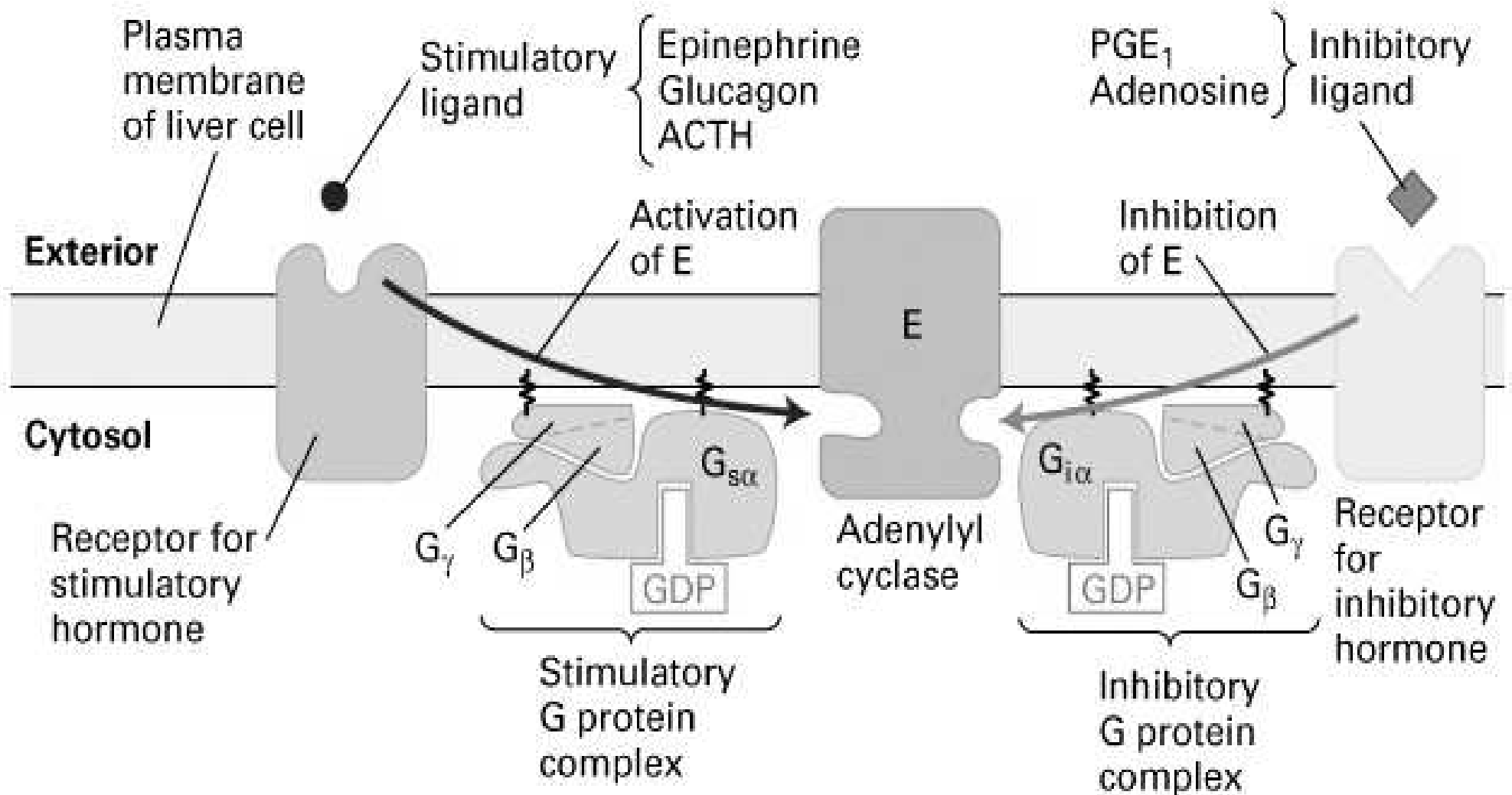
cAMP

- kontrola jeho koncentrace uvnitř buňky závisí na rovnováze aktivit **adenylátcyklázy** a **cAMP-fosfodiesterázy**
- aktivita adenylát cyklázy je regulována *G* proteinem, aktivita cAMP fosfodiesterázy nepodléhá kontrole (je konstitutivní)
- rychlá změna koncentrace v reakci na mimobuněčné signály
- rozpustnost ve vodě umožňuje přenos signálu z membrány k proteinům cytozolu nebo jádra
- **aktivuje cAMP-dependentní protein kinázu (kinázu A)**

Syntéza a odbourávání cAMP

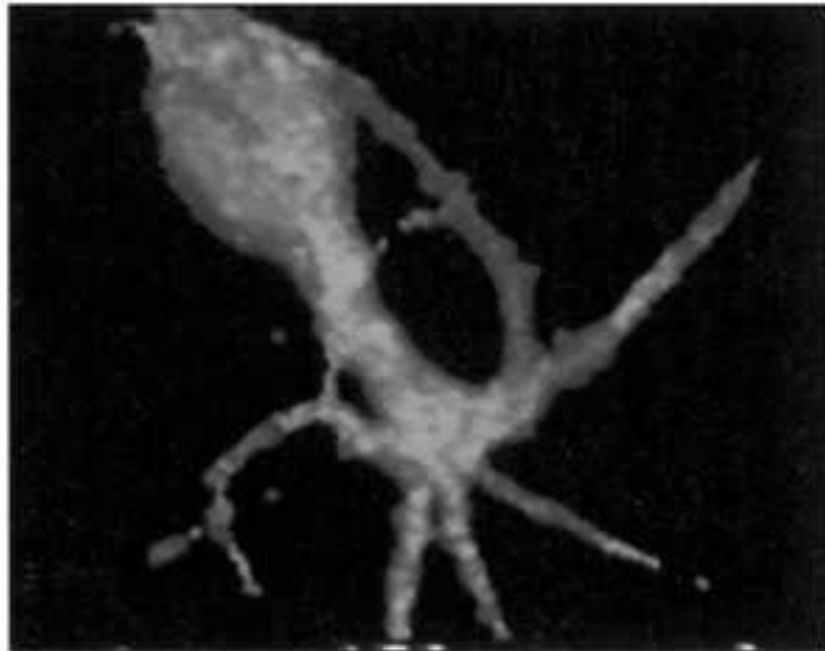

Ligandy mohou aktivovat i inhibovat adenylát cyklázu

Koncentrace cAMP roste při reakci na mimobuněčný signál

čas 0 s

(A)

+ serotonin

čas 20 s

(B)

Hladina cAMP měřena prostřednictvím injikovaného fluorescenčního proteinu, který po navázání cAMP měnil barvu.

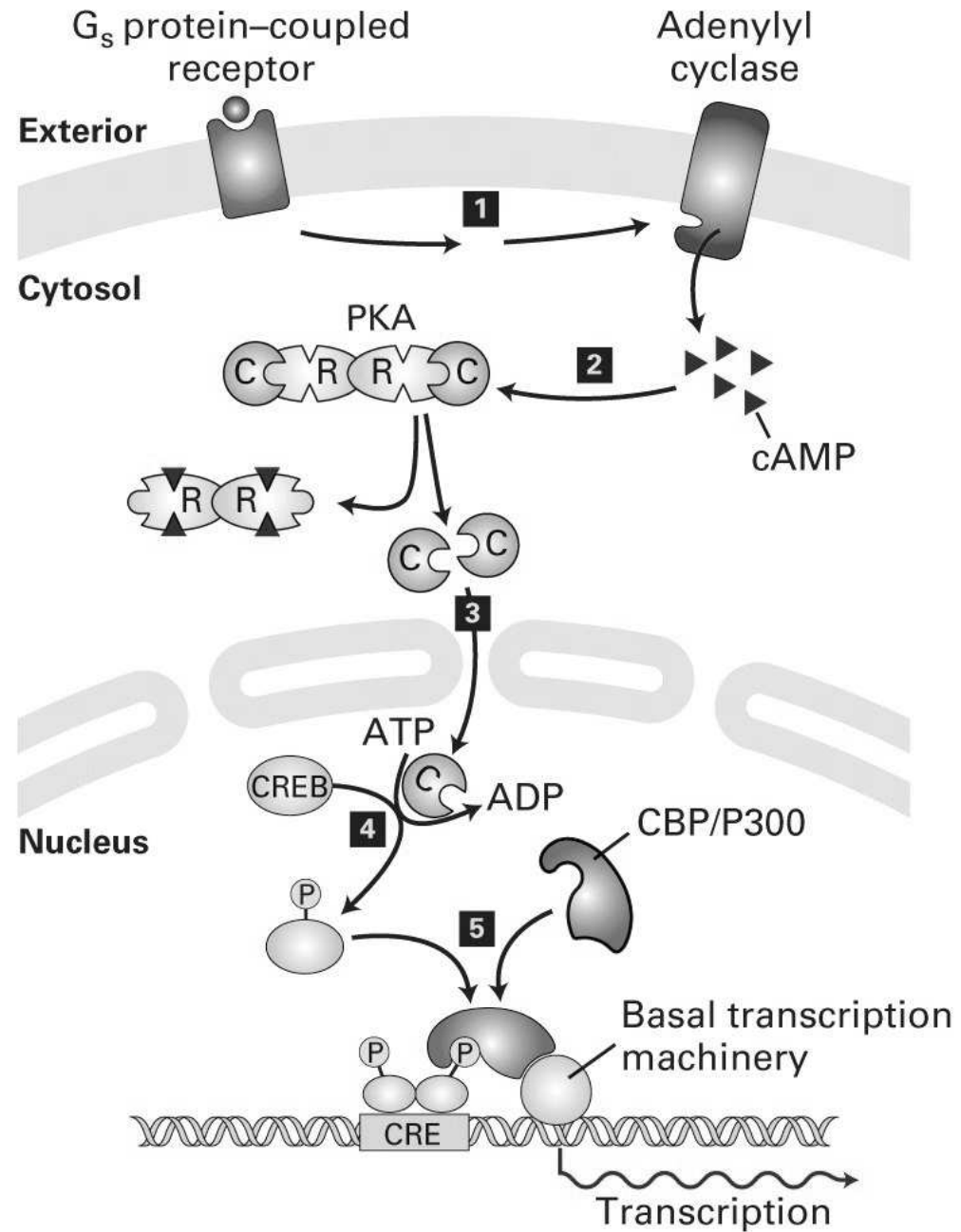
Protein kináza A

-v metabolismu glykogenu:

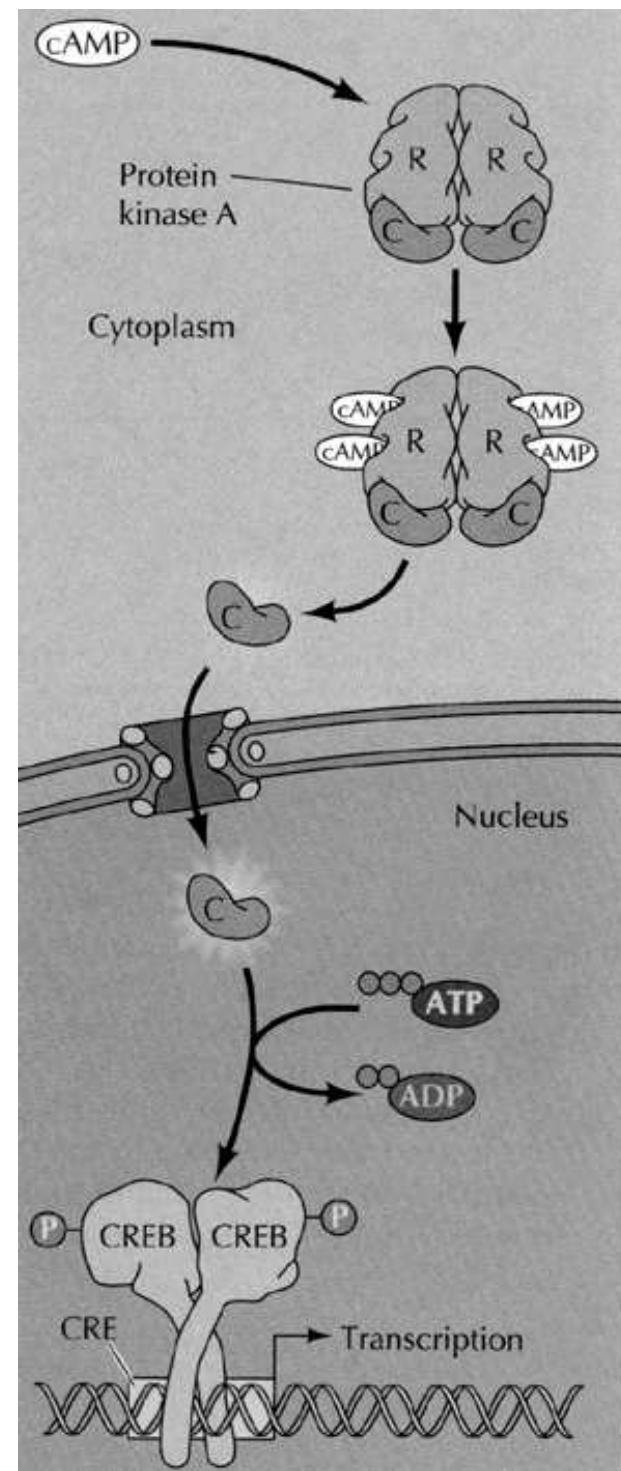
fosforyluje **kinázu fosforylázy** (aktivace štěpení glykogenu) a **glykogen syntázu** (inaktivace syntézy glykogenu)

-obecně:

fosforyluje transkripční faktor **CREB** (zodpovídající za transkripci genů vybavených sekvencí CRE - „cAMP-response element“)

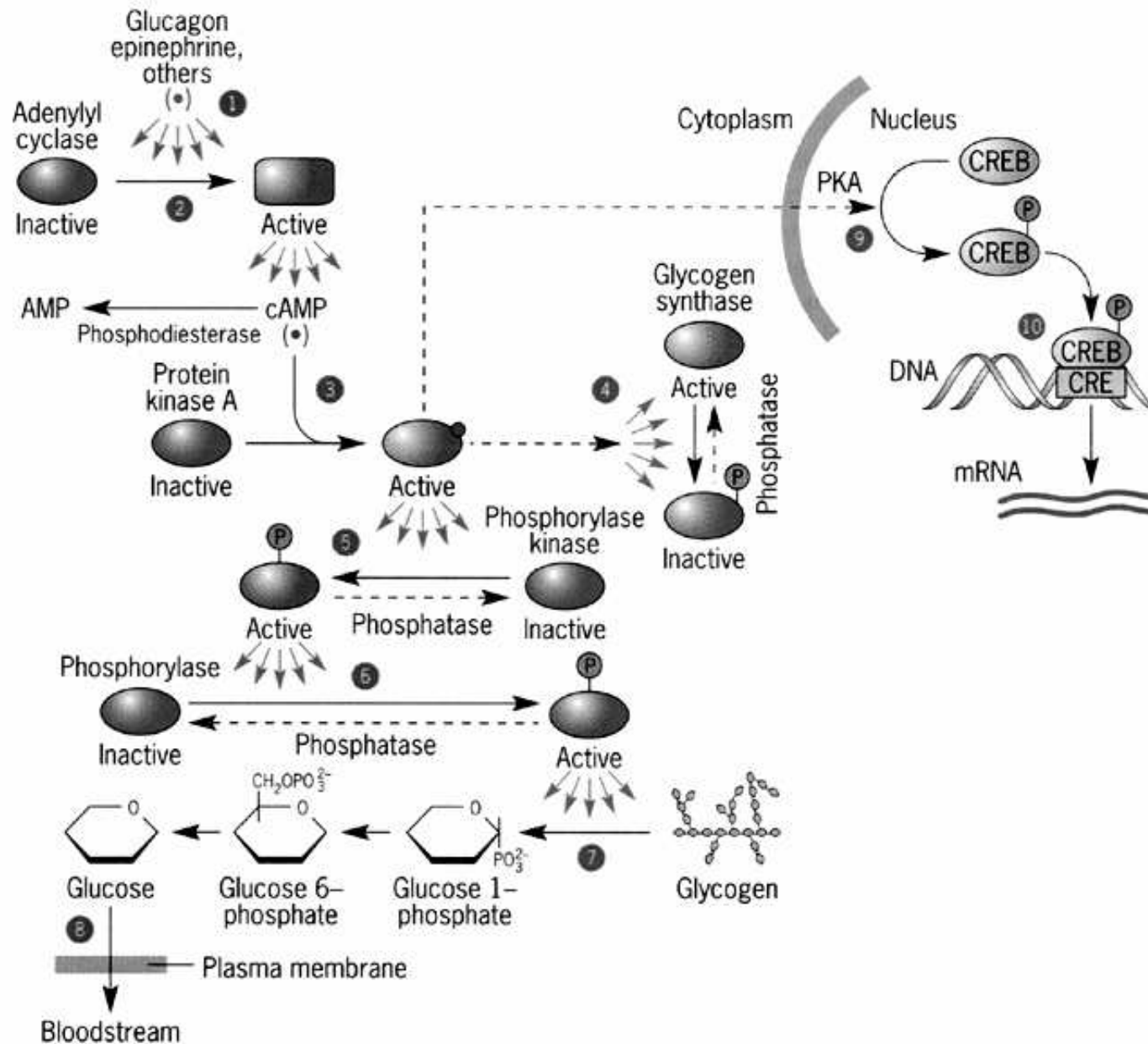

Regulace genové exprese protein kinázou A

Reakce jaterní buňky na glukagon nebo adrenalin

Struktura protein kinázy A

Inaktivní stav:

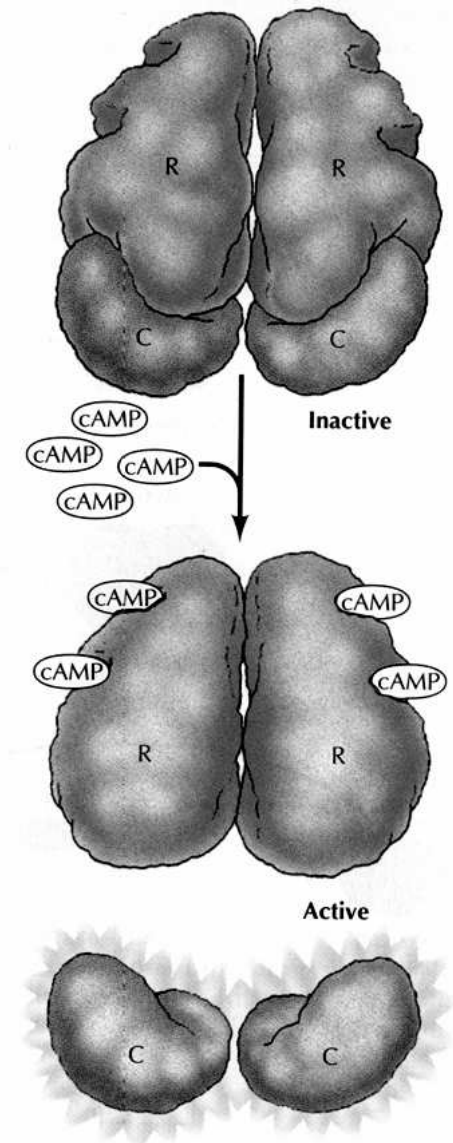
- dvě regulační podjednotky (vazba cAMP)
- dvě katalytické podjednotky

Aktivní stav:

- vazba cAMP - změna konformace regulačních podjednotek - disociace regulačních podjednotek z komplexu - uvolněné katalytické podjednotky mohou fosforylovat své substráty

PKA:

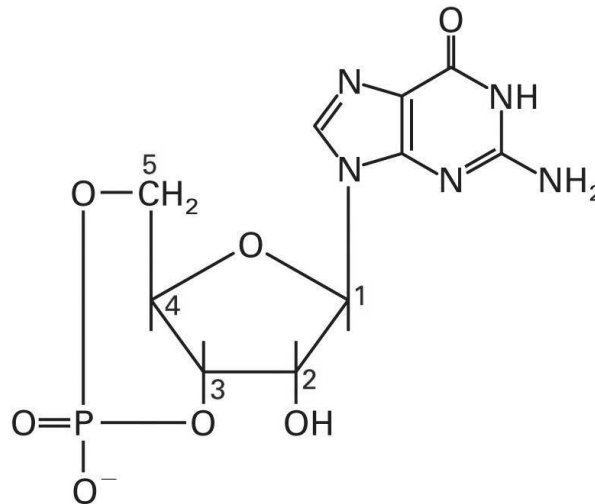
- výskyt ve všech živočišných buňkách
- zprostředkovává většinu účinků cAMP

2. Dráha cGMP

-kontrola jeho koncentrace uvnitř buňky závisí na rovnováze aktivit **guanylátcyklázy** a **cGMP-fosfodiesterázy**

Funkce cGMP - **aktivace cGMP-dependentní protein kinázy**
- **změna propustnosti iontových kanálků**

**3',5'-Cyclic GMP
(cGMP)**

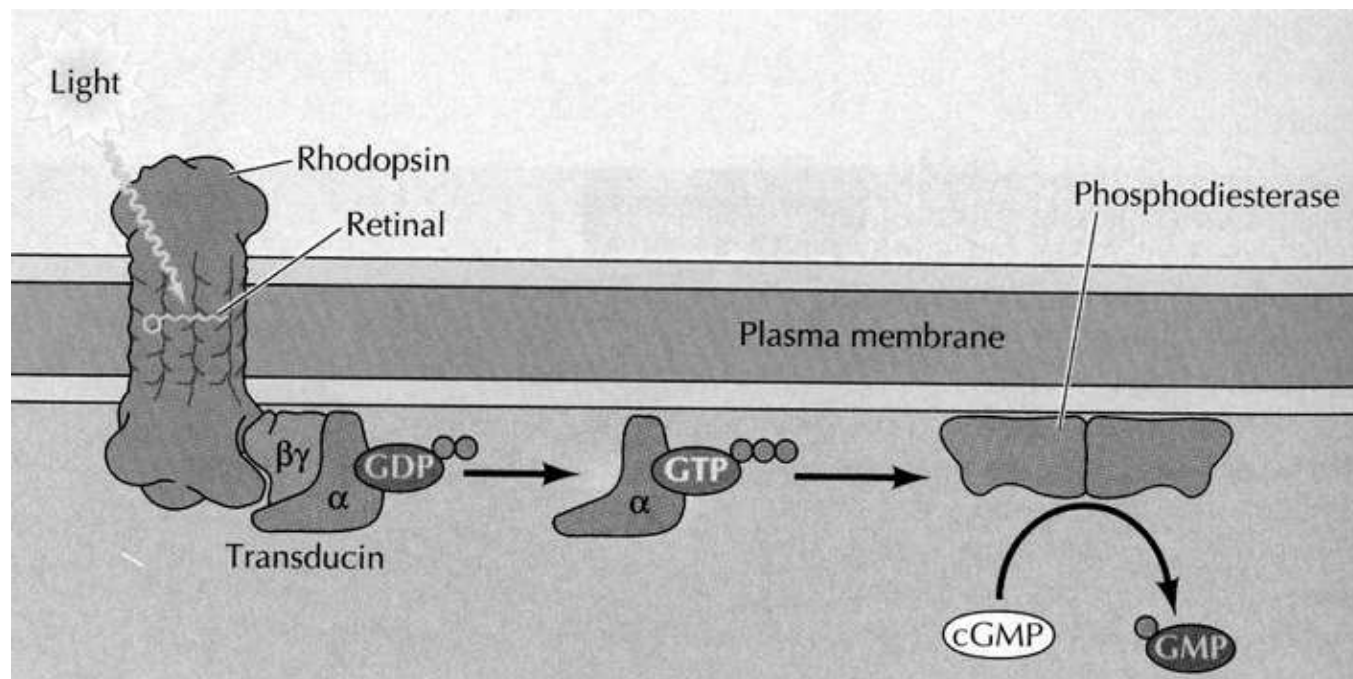
Activates protein kinase G (PKG)
and opens cation channels in
rod cells

cGMP v očích obratlovců zodpovídá za přeměnu vizuálních (světelných) signálů v nervové

-fotoreceptor (**rhodopsin**) v sítnici je napojen na G protein (**transducin**)

Mechanismus signalizace:

- dopad světla - izomerizace retinalu - konformační změna rhodopsinu - aktivace G-proteinu (transducinu) - stimulace cGMP fosfodiesterázy - snížení hladiny cGMP - změna propustnosti iontových kanálků v plazmatické membráně nerovných buněk

3. Dráha Ca^{2+}

1947: injekce Ca^{2+} do svalových buněk vyvolává jejich kontrakci

Koncentrace Ca^{2+} v cytozolu a mimobuněčné tekutině není stejná:

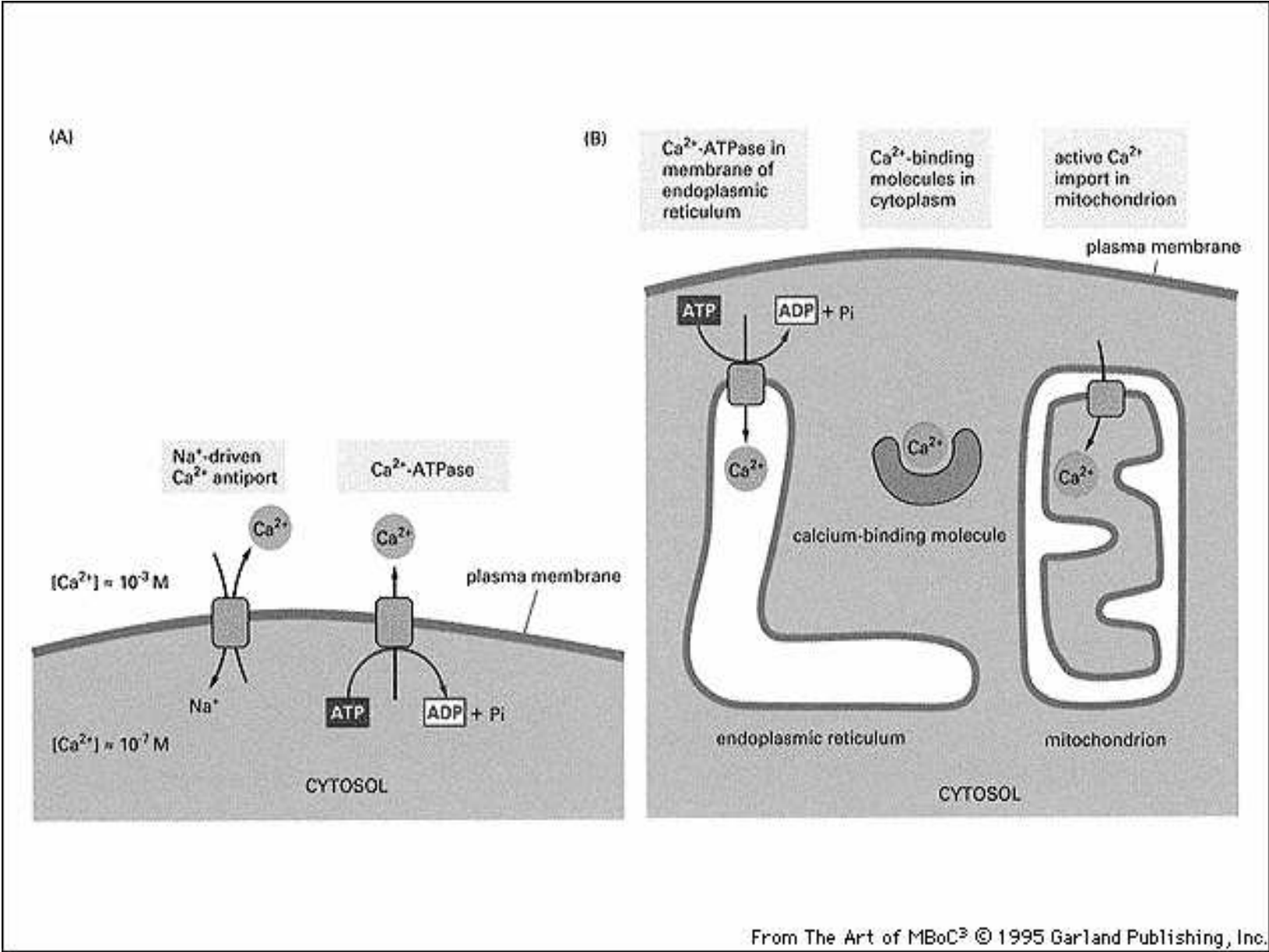
Cytoplazma: 10^{-7}M

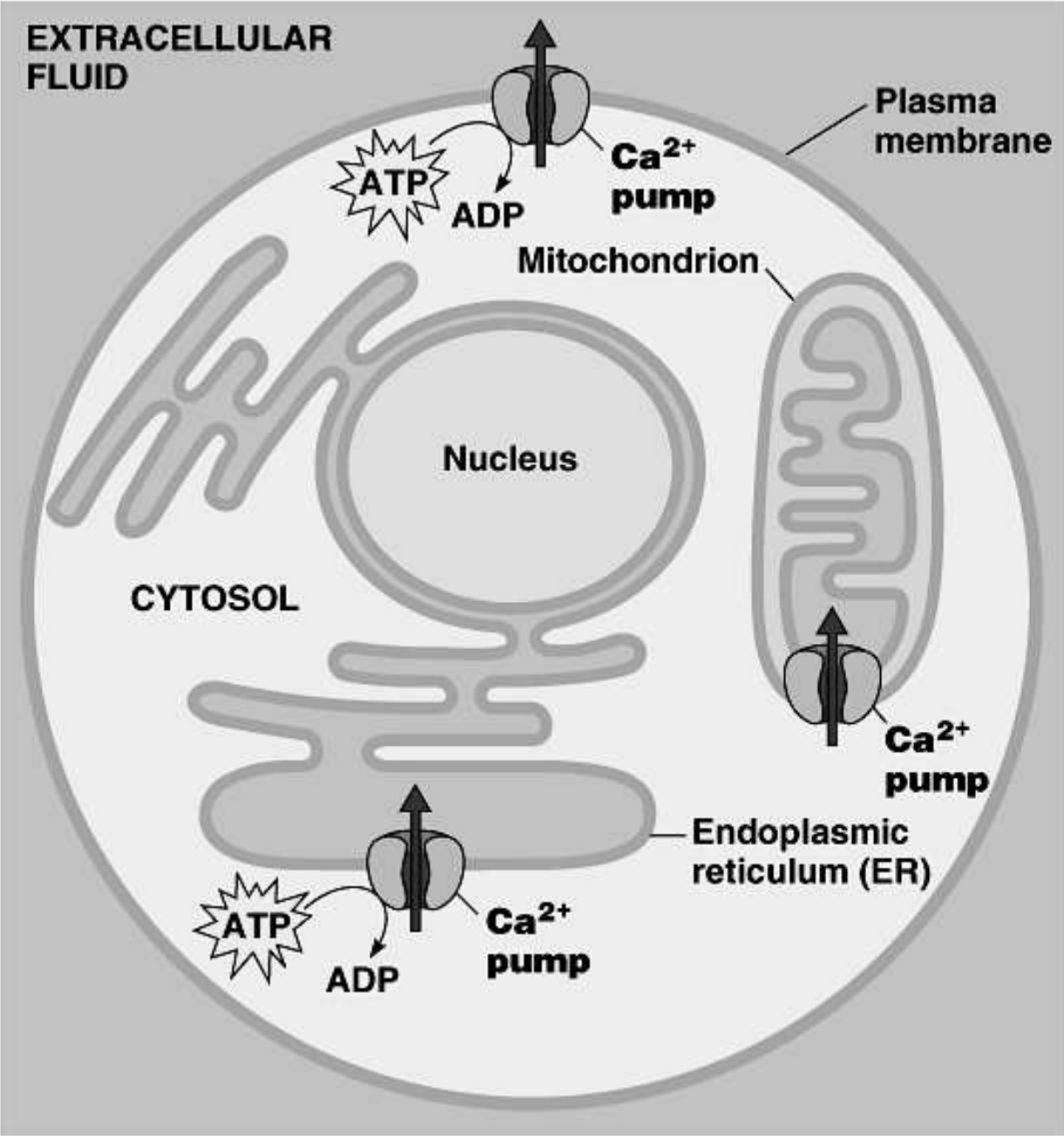
Mimobuněčný prostor: 10^{-3}M

Koncentrační gradient tlačí ionty Ca^{2+} do cytozolu

Zvýšená permeabilita membrány - vyšší koncentrace Ca^{2+} v cytozolu -
aktivace nitrobuněčného signálního mechanismu

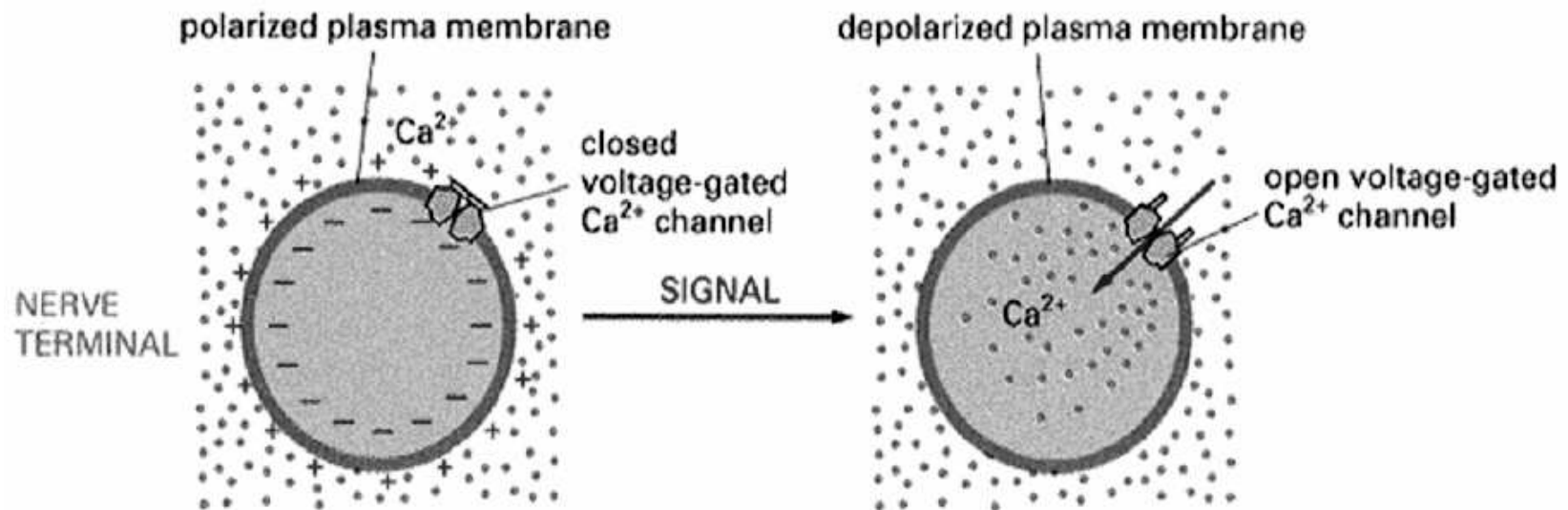
Systemy udržující nízkou koncentraci Ca^{2+} v cytozolu

Dva způsoby vstupu Ca^{2+} do cytozolu

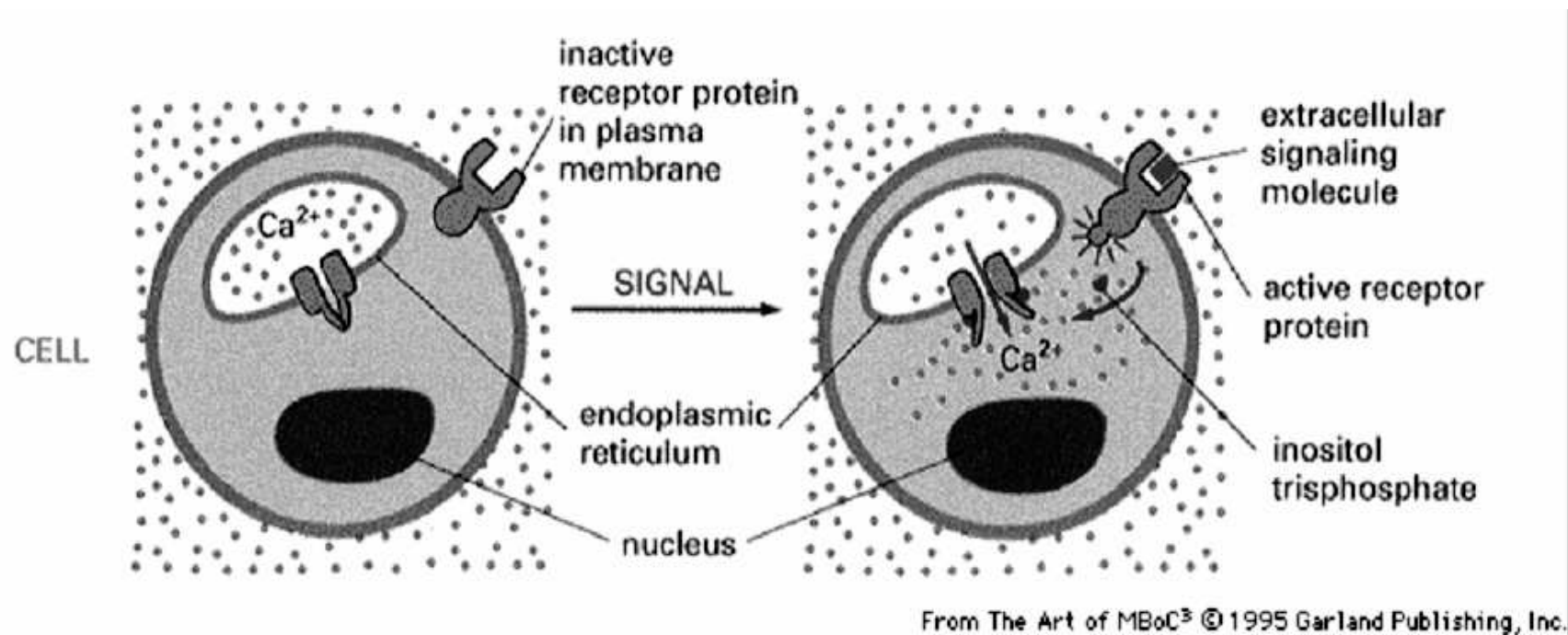
1. Depolarizace membrány (akčním potenciálem) - otevření vápníkových kanálků - zvýšený příjem Ca^{2+} z vnějšího okolí

Dva způsoby vstupu Ca^{2+} do cytozolu

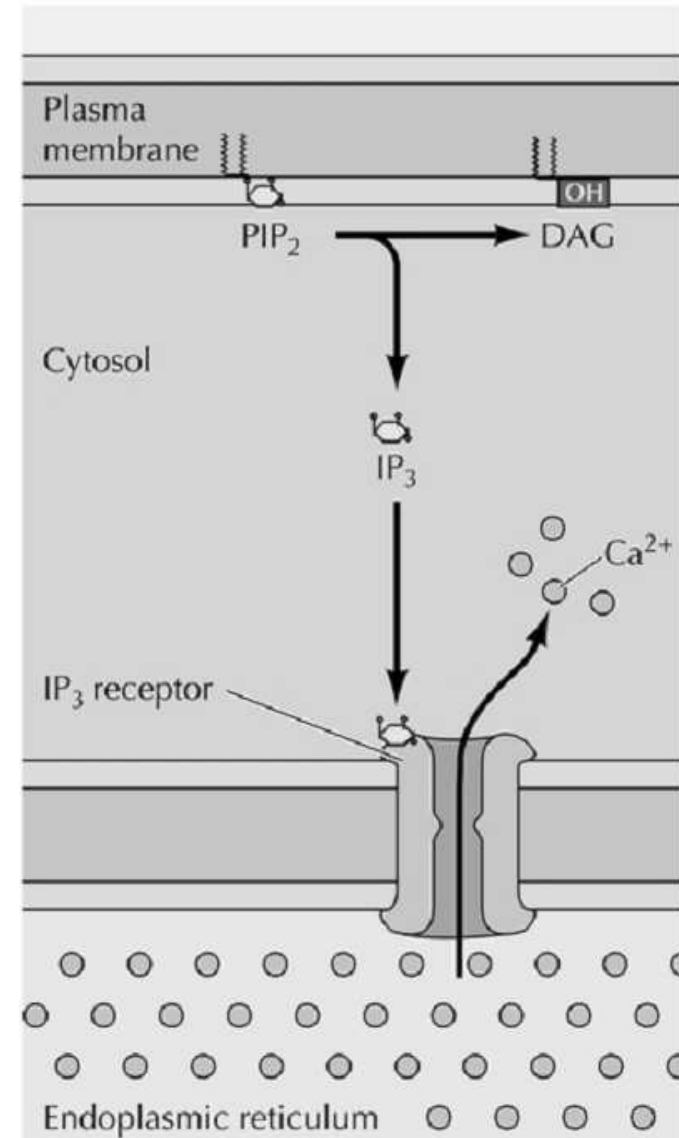
2. Vazba ligandu k receptoru - aktivace proteinu G - tvorba sekundárního přenašeče (IP_3) - otevření kanálků v membránách organel - zásobárnách Ca^{2+} - uvolnění Ca^{2+} z organel do cytozolu

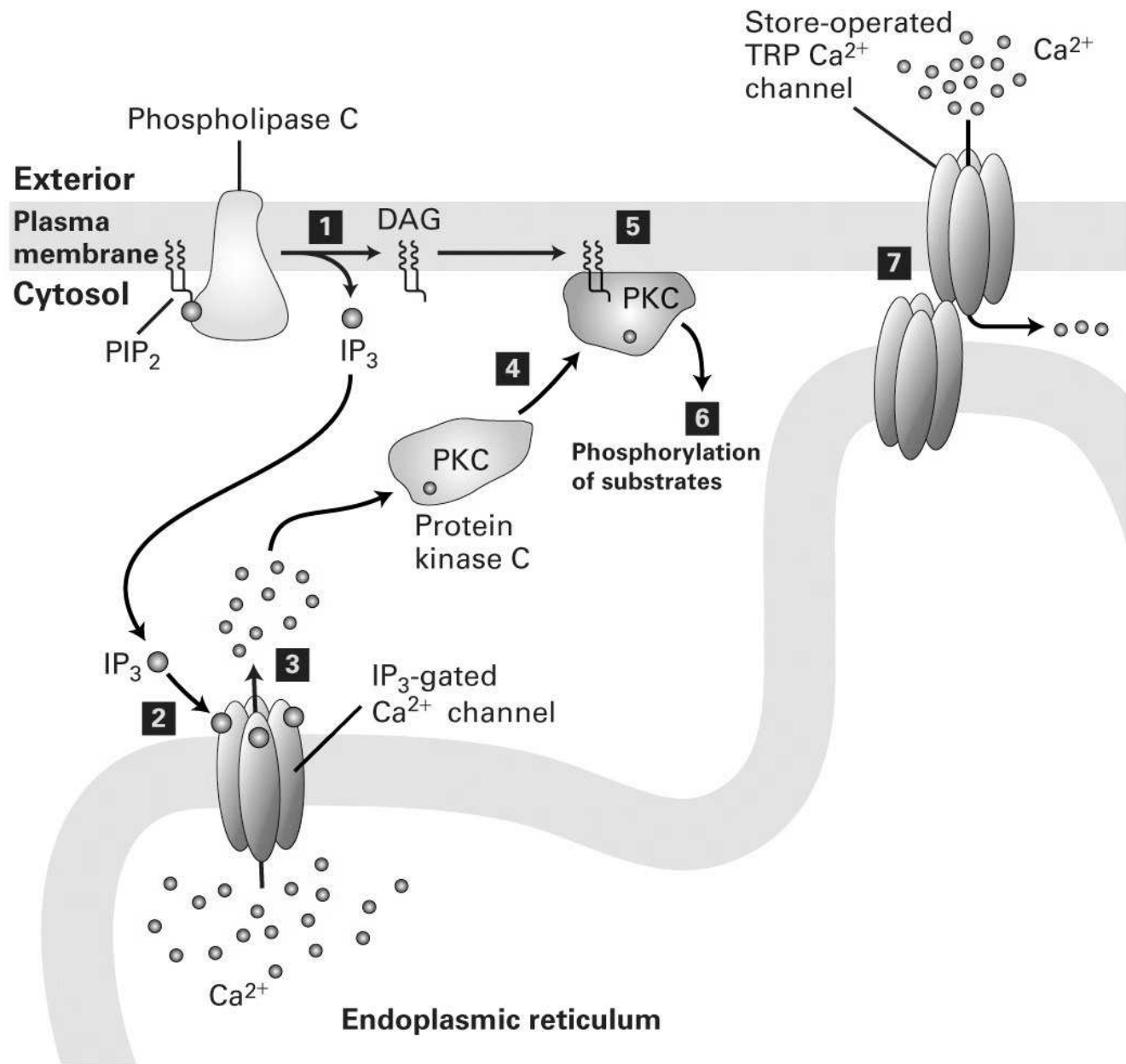

Fosfolipáza C určuje hladinu IP₃, který otevírá kanálky Ca²⁺ v ER

Vazba ligandu k receptoru

- aktivace proteinu G - aktivace fosfolipázy C - tvorba inositoltrifosfátu (IP₃) a diacylglycerolu (DAG)
- IP₃ opouští plazmatickou membránu a difunduje cytozolem
- otevře kanálky Ca²⁺ v ER - uvolnění Ca²⁺

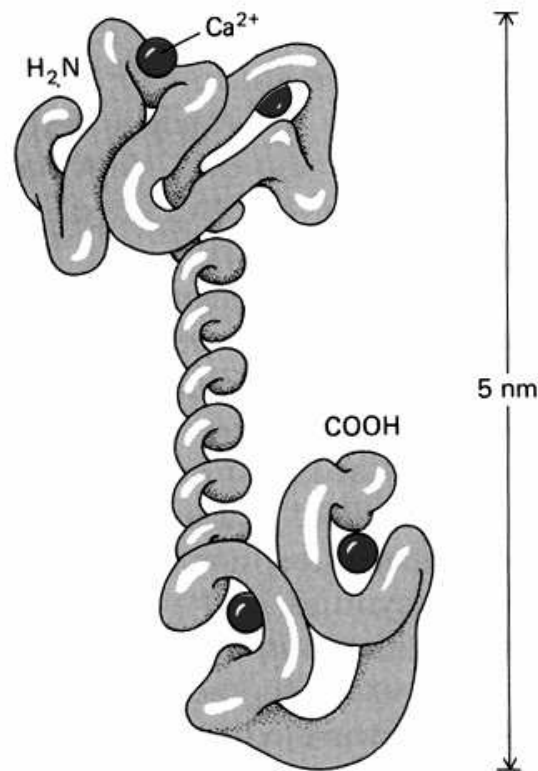

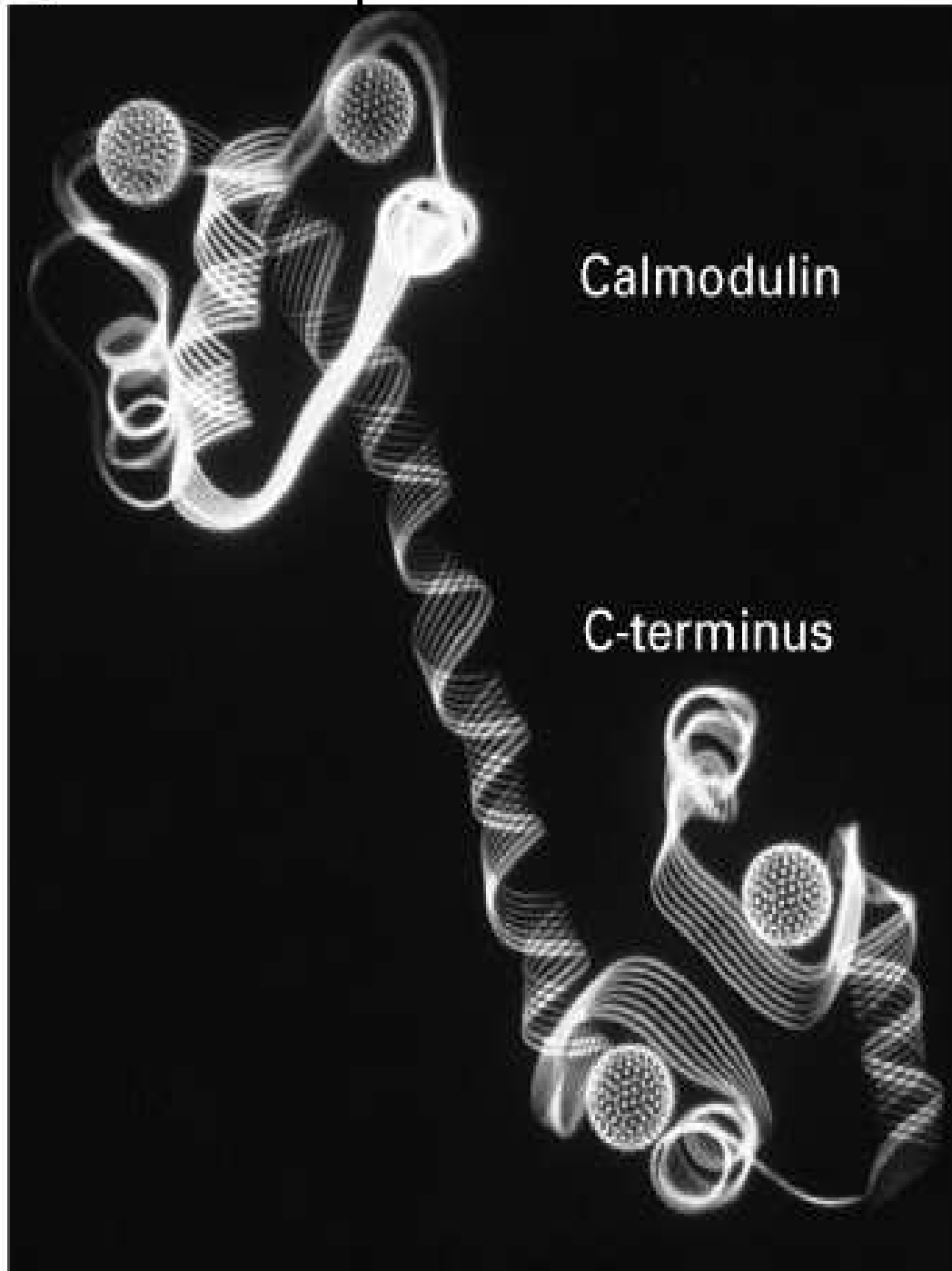
Cílové proteiny pro signalizaci ionty Ca^{2+}

Troponin C - přítomen v buňkách kosterního svalstva
- úloha při svalové kontrakci

Kalmodulin - jediný polypeptid se 4 místy pro vazbu Ca^{2+}
- zprostředkovává většinu reakcí na Ca^{2+}

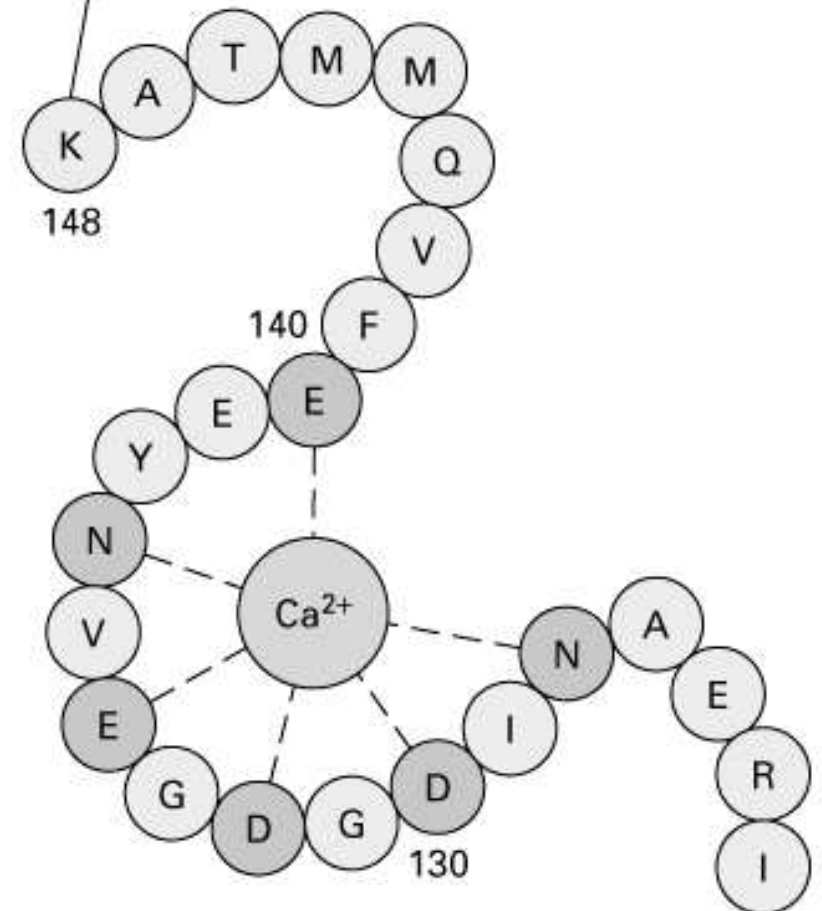
(a) Komplex Ca^{2+} -CAM

Sekvence aminokyselin
jednoho ze 4 vazebných
míst pro ionty Ca^{2+}

(b)

C-terminus

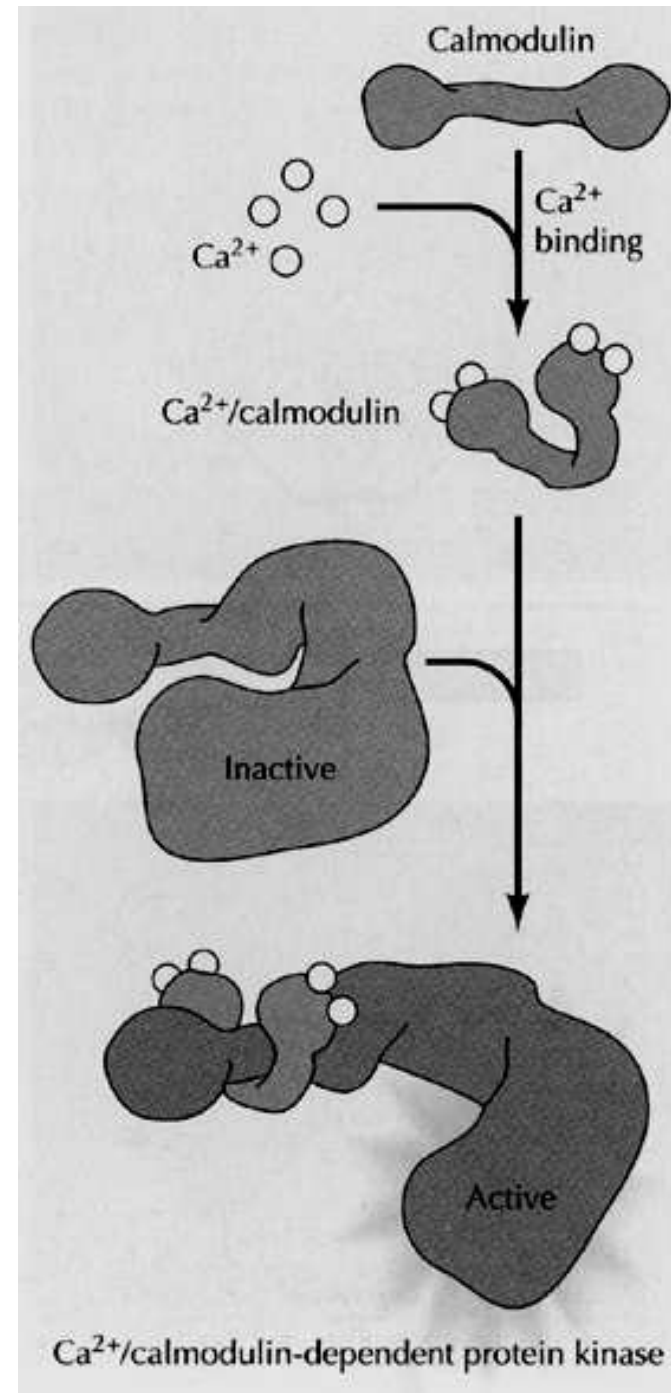

Kalmodulin - funkce

Princip:

- vazba Ca^{2+} na kalmodulin - zvýšení afinity pro jiné proteiny
  - změna jejich aktivity
- někdy je kalmodulin stálou regulační složkou enzymových komplexů
- důležitou cílovou molekulou řízenou komplexu kalmodulin/ Ca^{2+} je Ca^{2+} -dependentní protein kináza (**Ca-kináza**), která fosforyluje Ser/Thr cílových proteinů

Funkce kalmodulinu

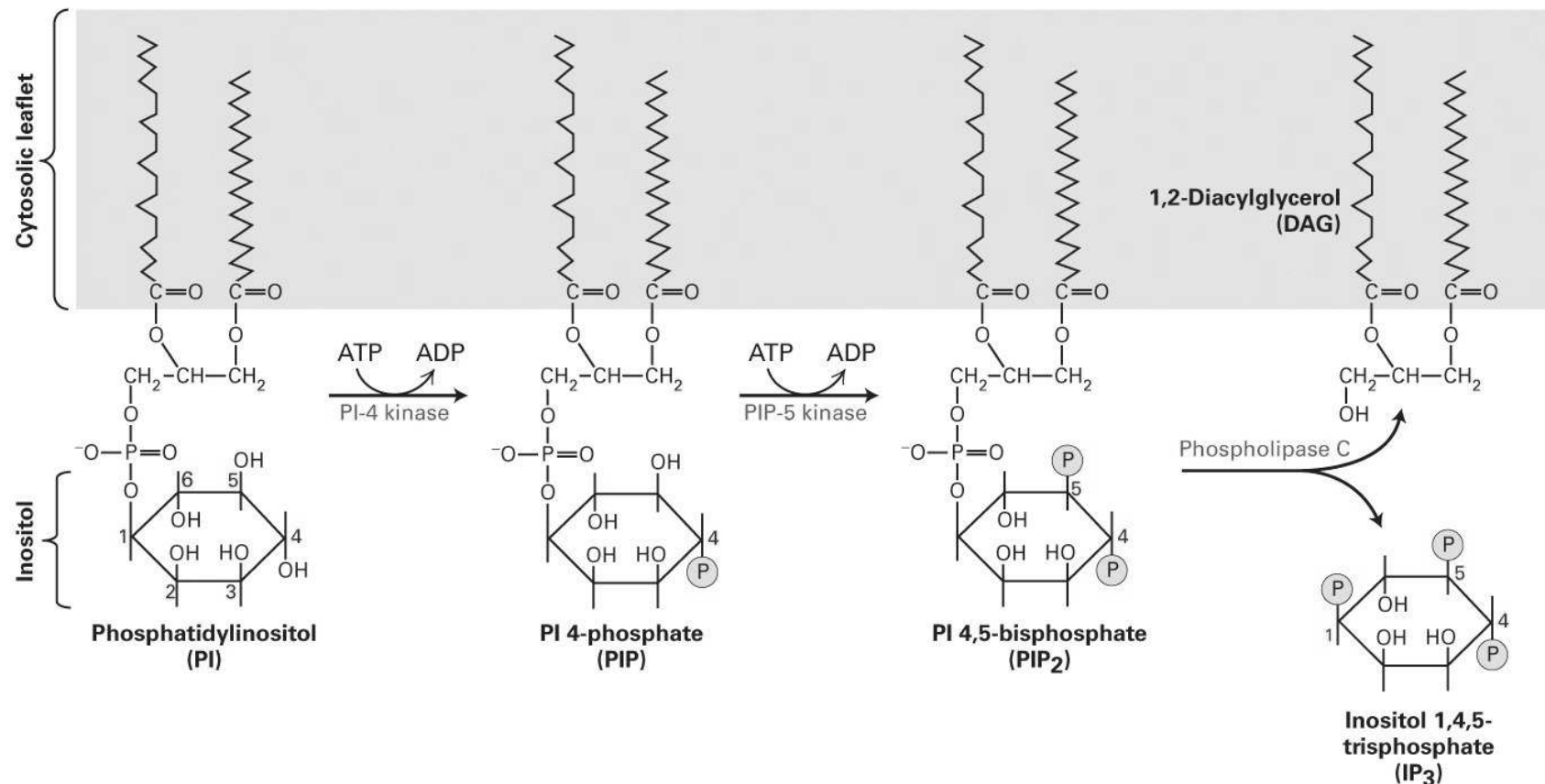
Signální dráhy řízené cAMP a Ca^{2+} vzájemně interagují

1. Hladiny cAMP a Ca^{2+} se ovlivňují navzájem:
  - např. komplexy Ca^{2+} /kalmodulin mohou vázat a regulovat aktivitu cAMP fosfodiesterázy a adenylát cyklázy
  - kináza A může fosforylovat některé kanálky určující obsah Ca^{2+} v cytozolu
2. Ca-kináza může být fosforylována kinázou A
3. Kináza A a kináza Ca často fosforylují aminokyseliny téhož proteinu (např. CREB)

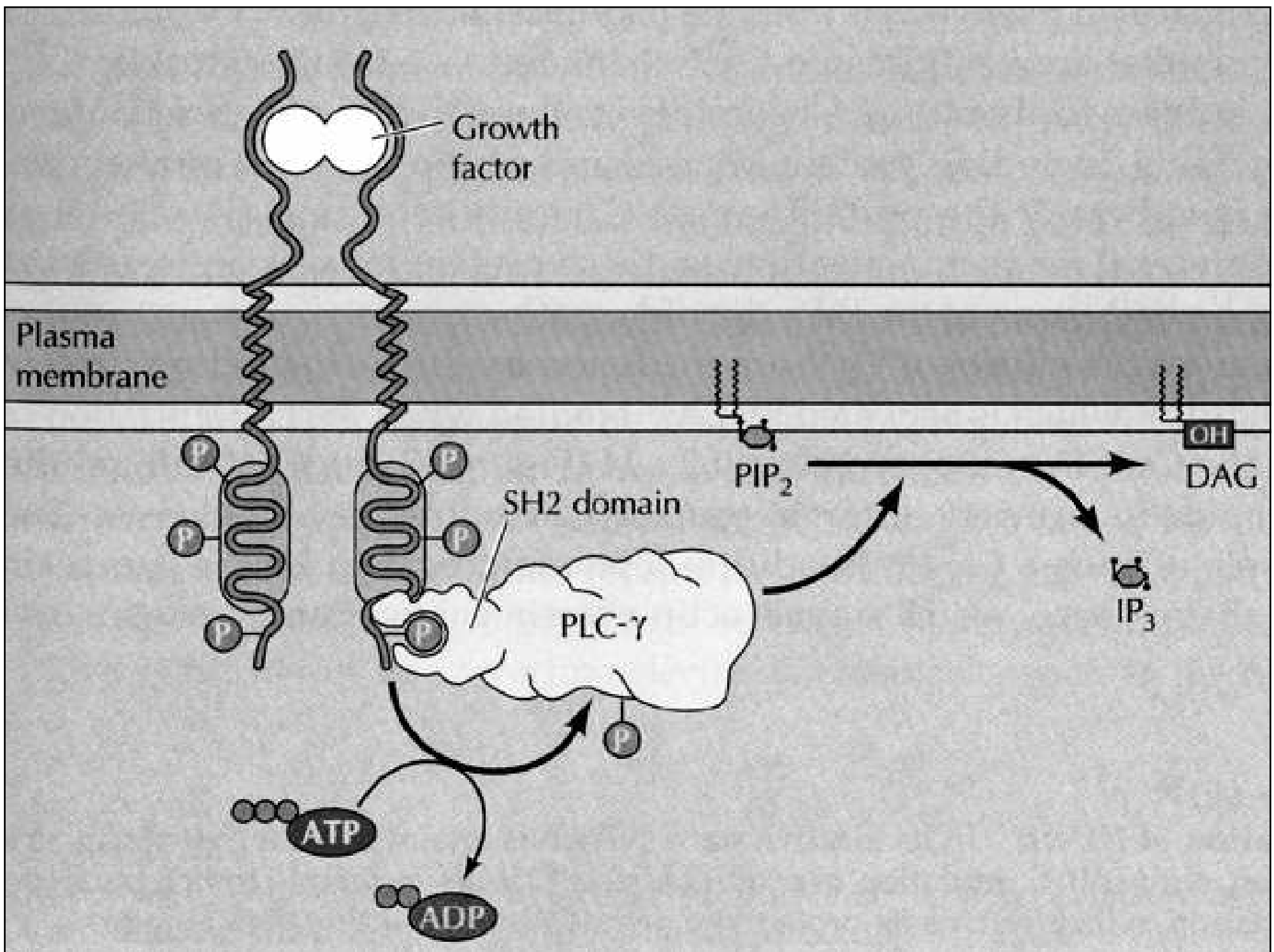
4. Dráha inositolových fosfolipidů

Syntéza DAG a IP3 z membránově vázaného fosfatidylinositolu (PIP)

První část signalizace: plazmatická membrána

- vazba ligandu na povrchový receptor s kinázovou aktivitou
- aktivace fosfolipázy C (dva způsoby):
  - a) interakce aktivovaného receptoru s fosfolipázou $C\gamma$ prostřednictvím domény SH2
  - b) Interakce aktivovaného receptoru s proteinem G a následná aktivace fosfolipázy $C\beta$
- štěpení PIP_2 na IP_3 a DAG

Growth factor

Plasma membrane

SH2 domain

PLC-γ

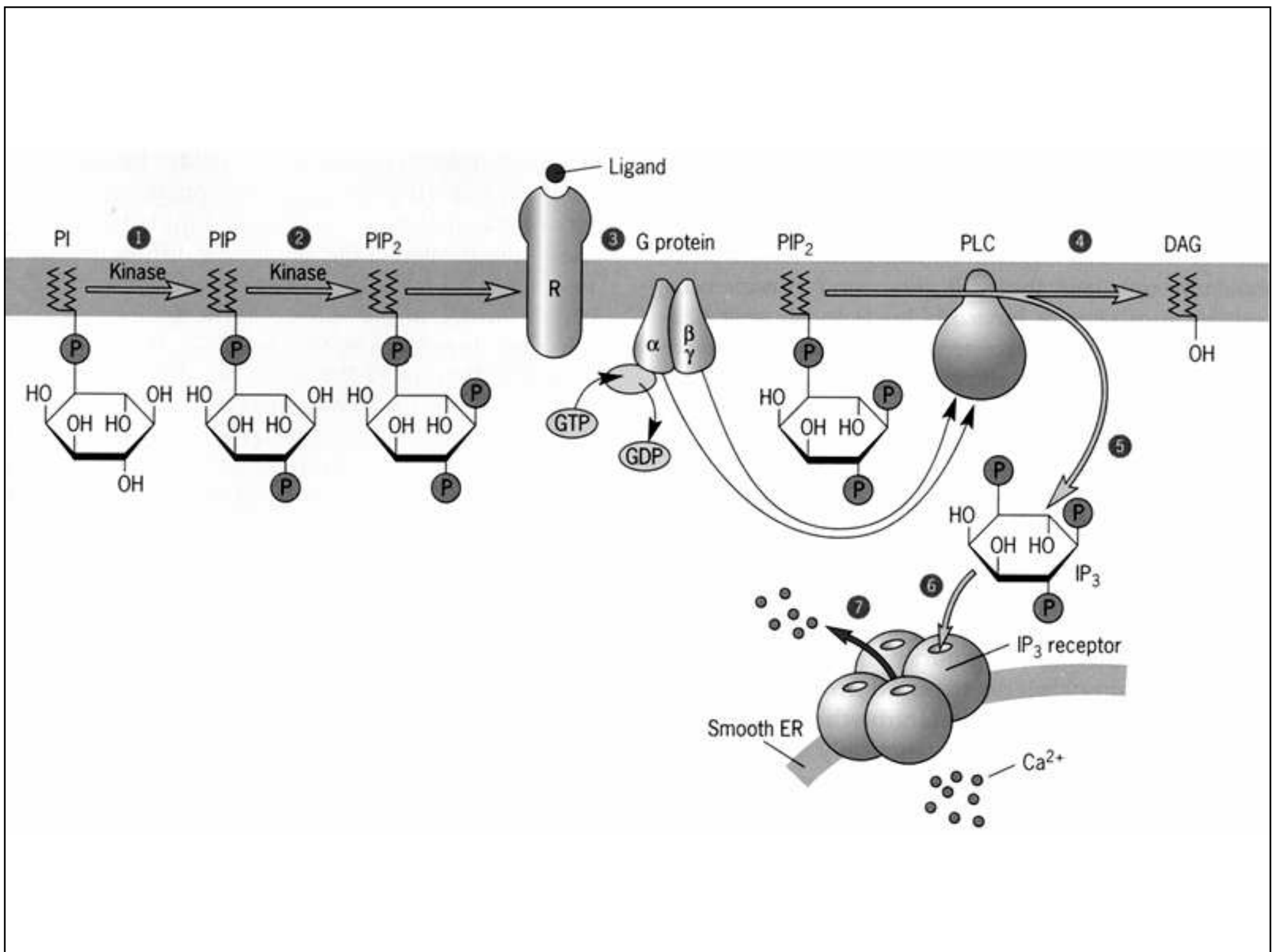
PIP₂

DAG

IP₃

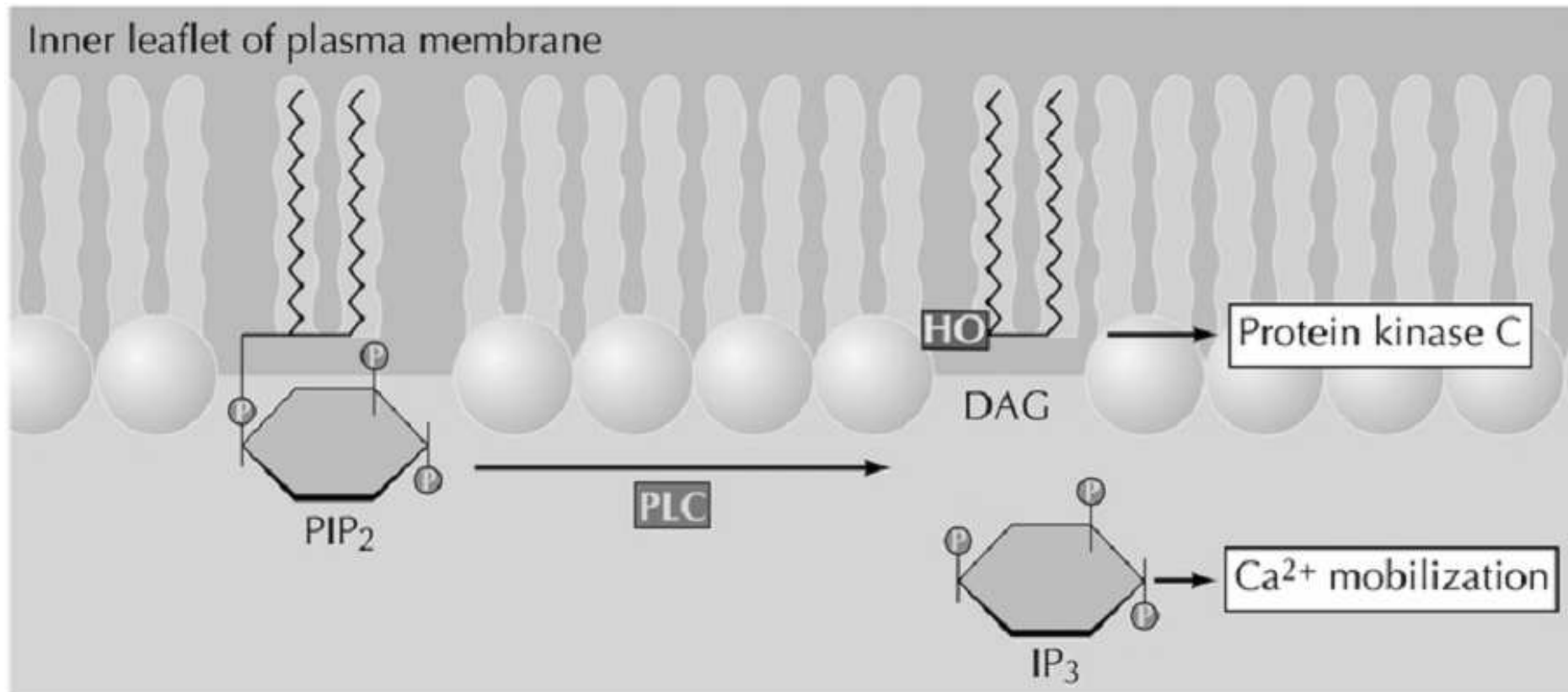
ATP

ADP

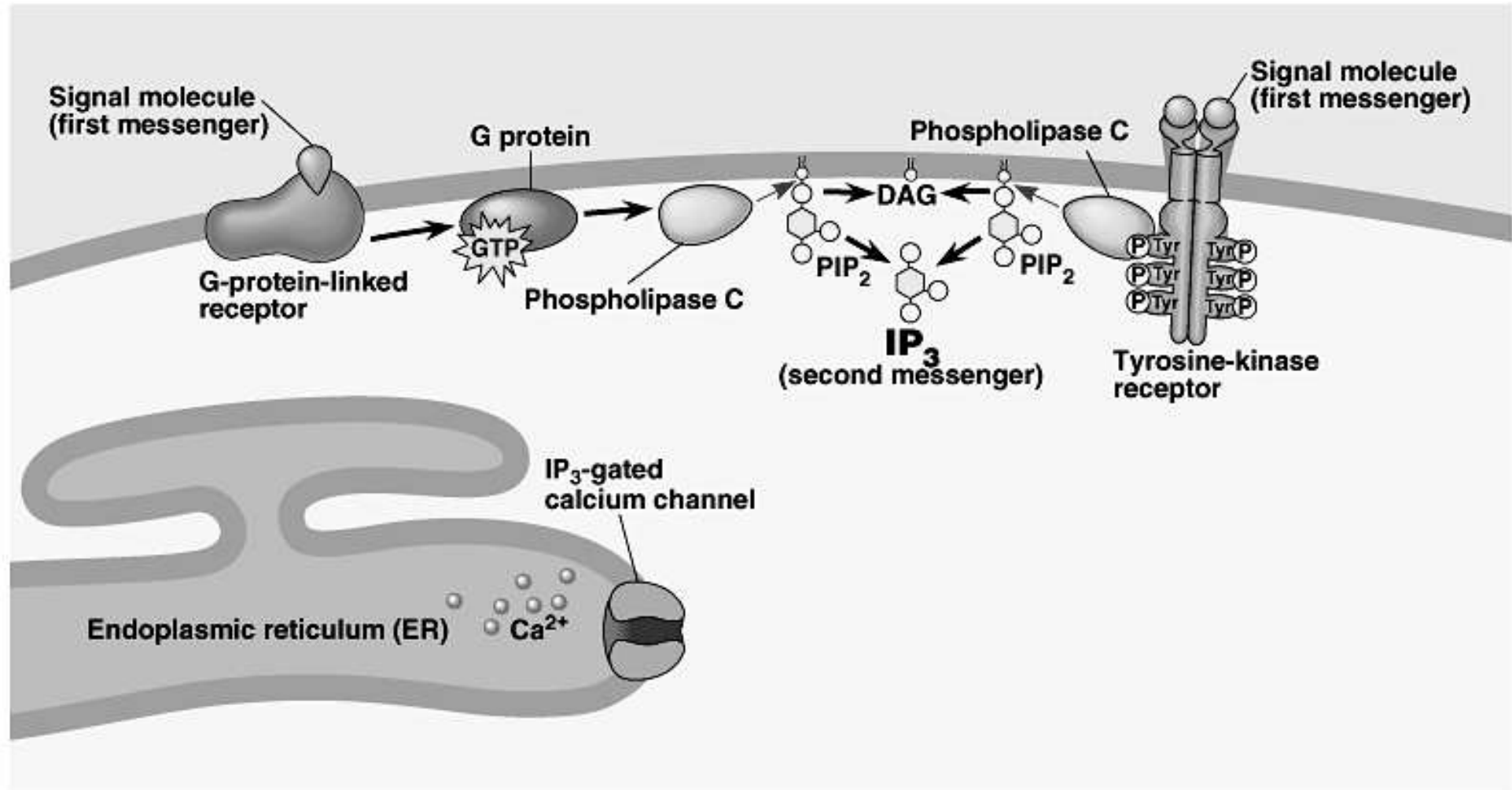

Druhá část signalizace: plazmatická membrána + cytozol

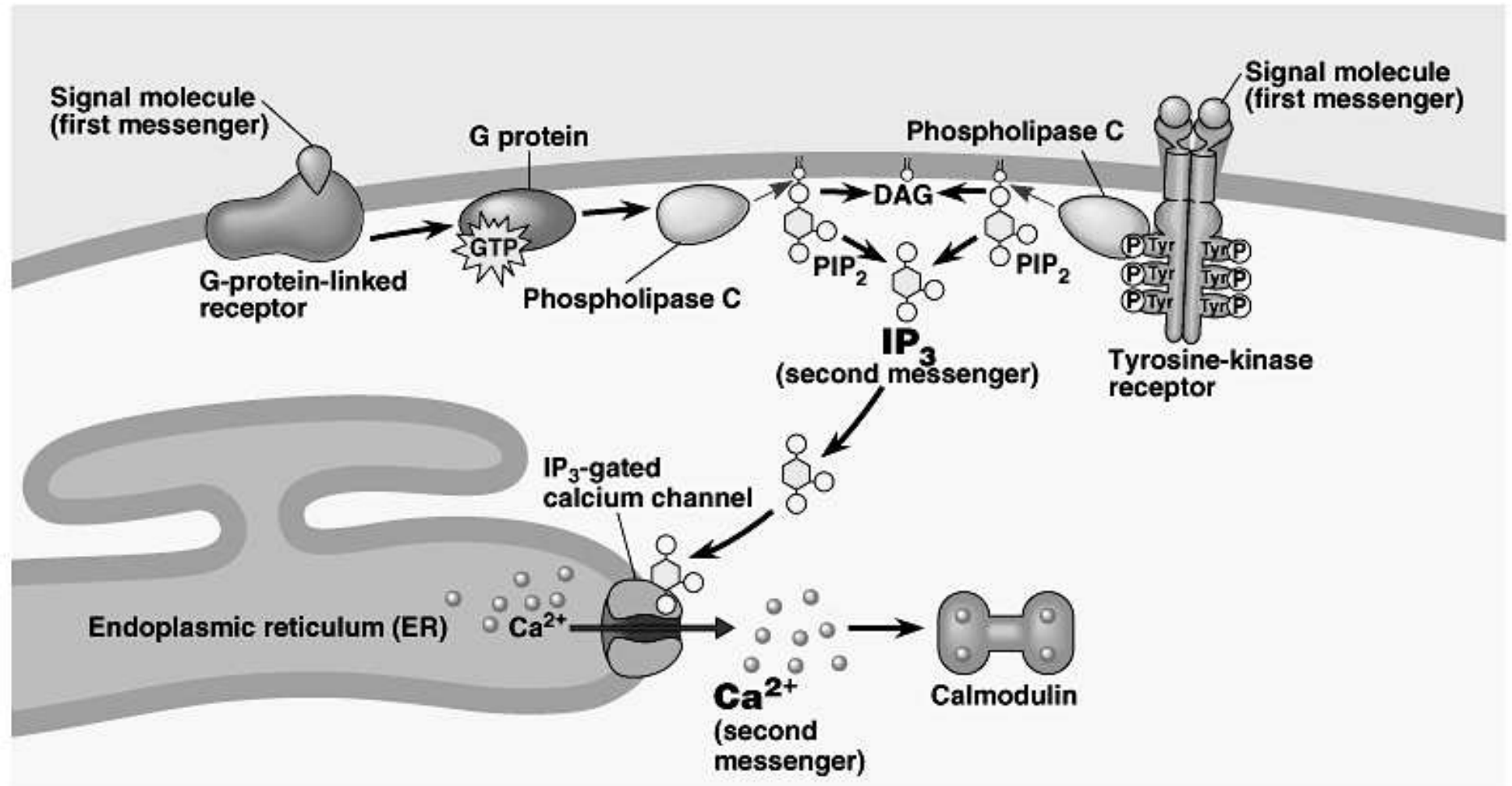
- Inositol 3P zajistí **uvolnění Ca^{2+}** z buněčných zásob
- Diacylglycerol:
  - a) štěpení na **kyselinu arachidonovou** - syntéza prostaglandinů
  - b) aktivace **protein kinázy C**

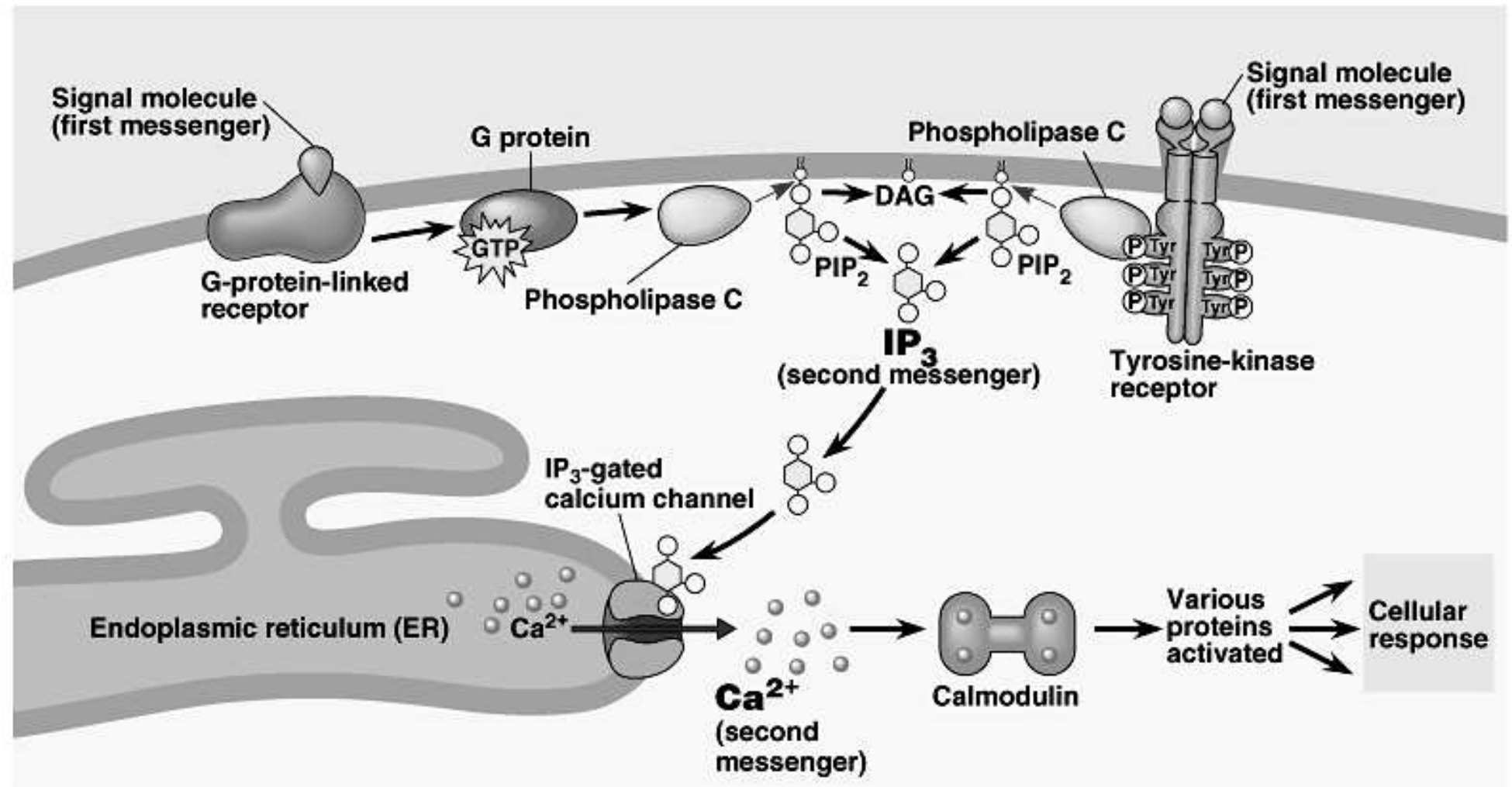
Tvorba IP_3 v blízkosti plazmatické membrány

Přesun IP_3 do cytozolu

Otevření Ca^{2+} kanálků

Protein kináza C

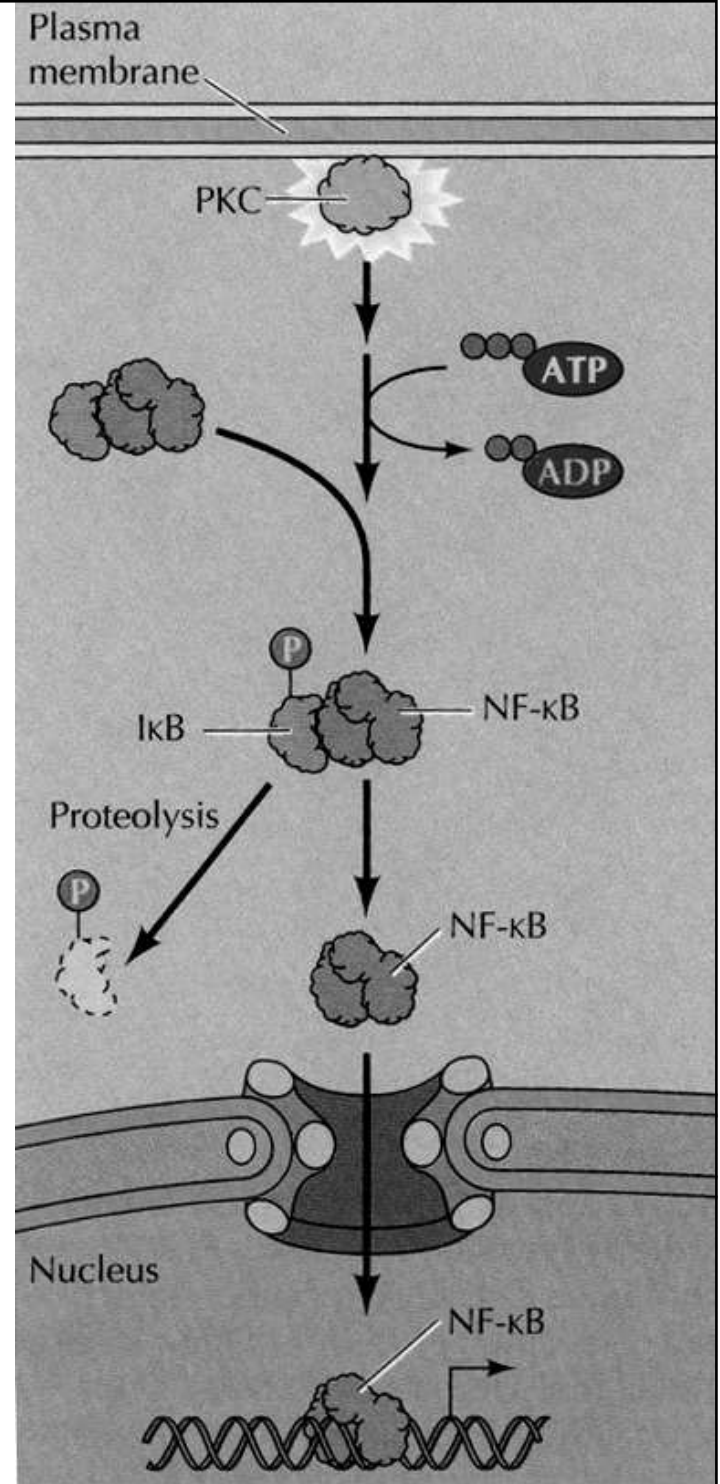
-fosforyluje řadu substrátů, např. protein **NFκB** (zapojen do imunitních reakcí)

Inaktivní NFκB

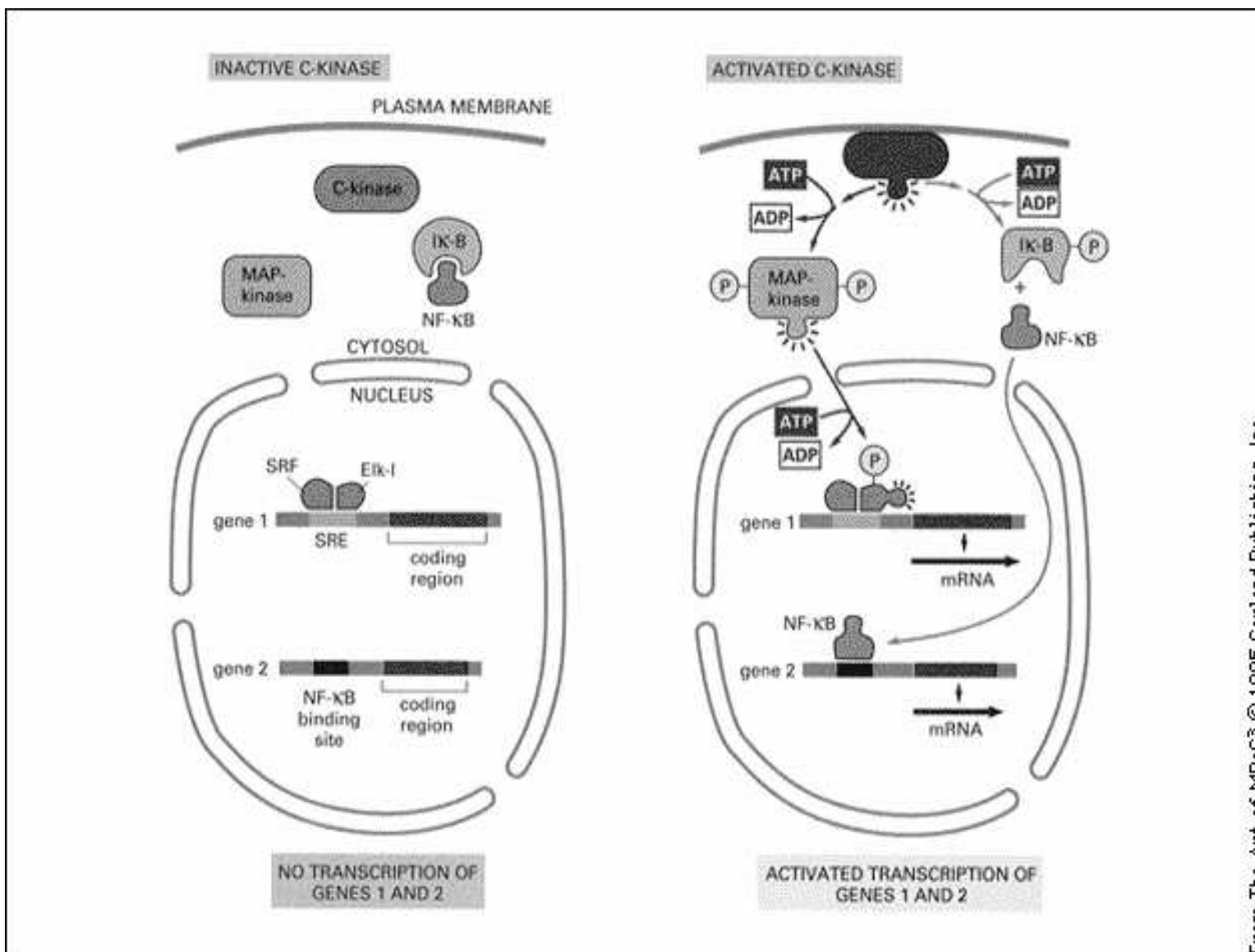
-výskyt v cytoplazmě v komplexu s inhibítorem IκB

Aktivace NFκB

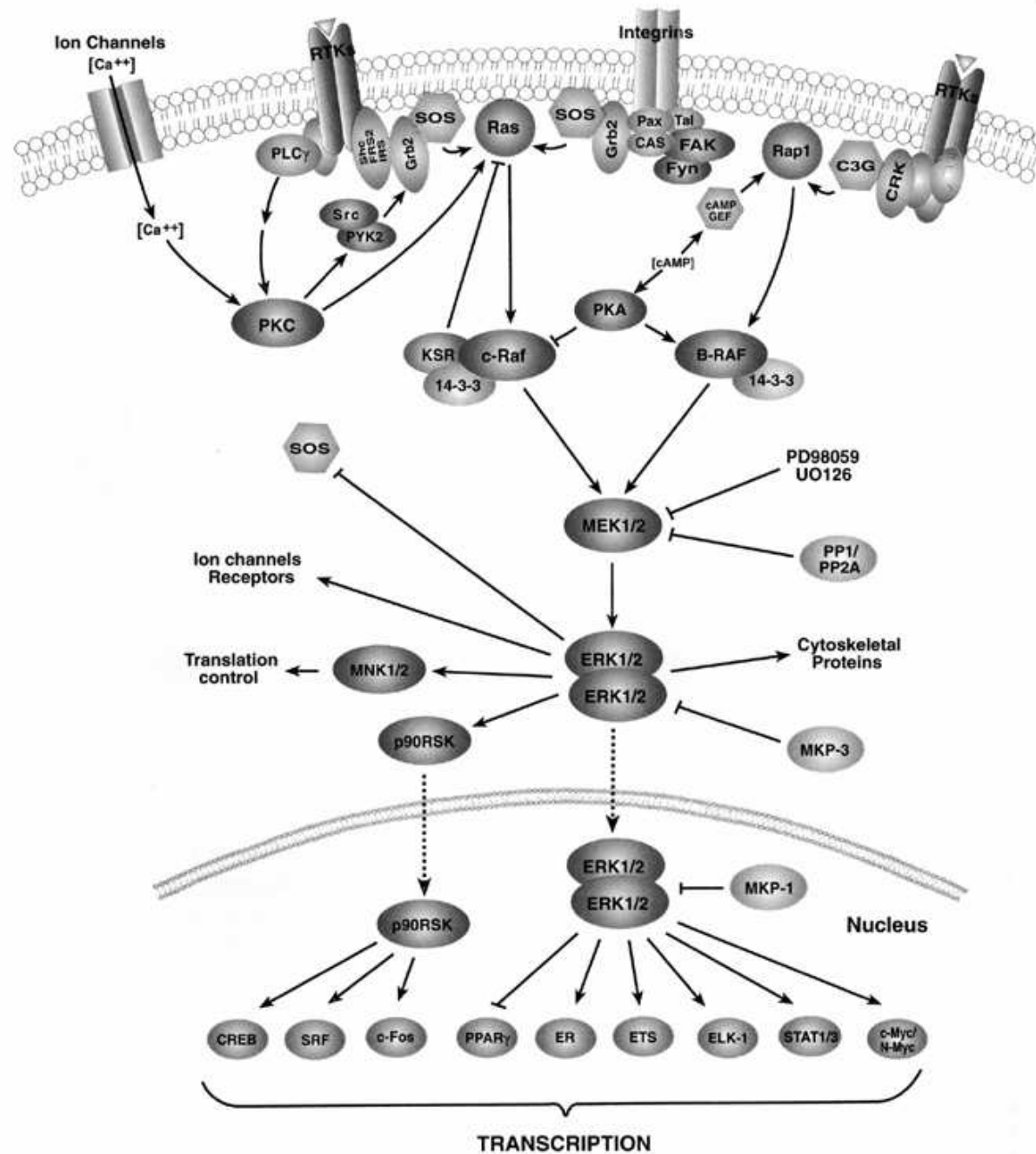
-fosforylace IκB protein kinázou C
-zvýšení citlivosti IκB k proteázám
-uvolněný NFκB je translokován do jádra
-aktivace exprese cílových genů

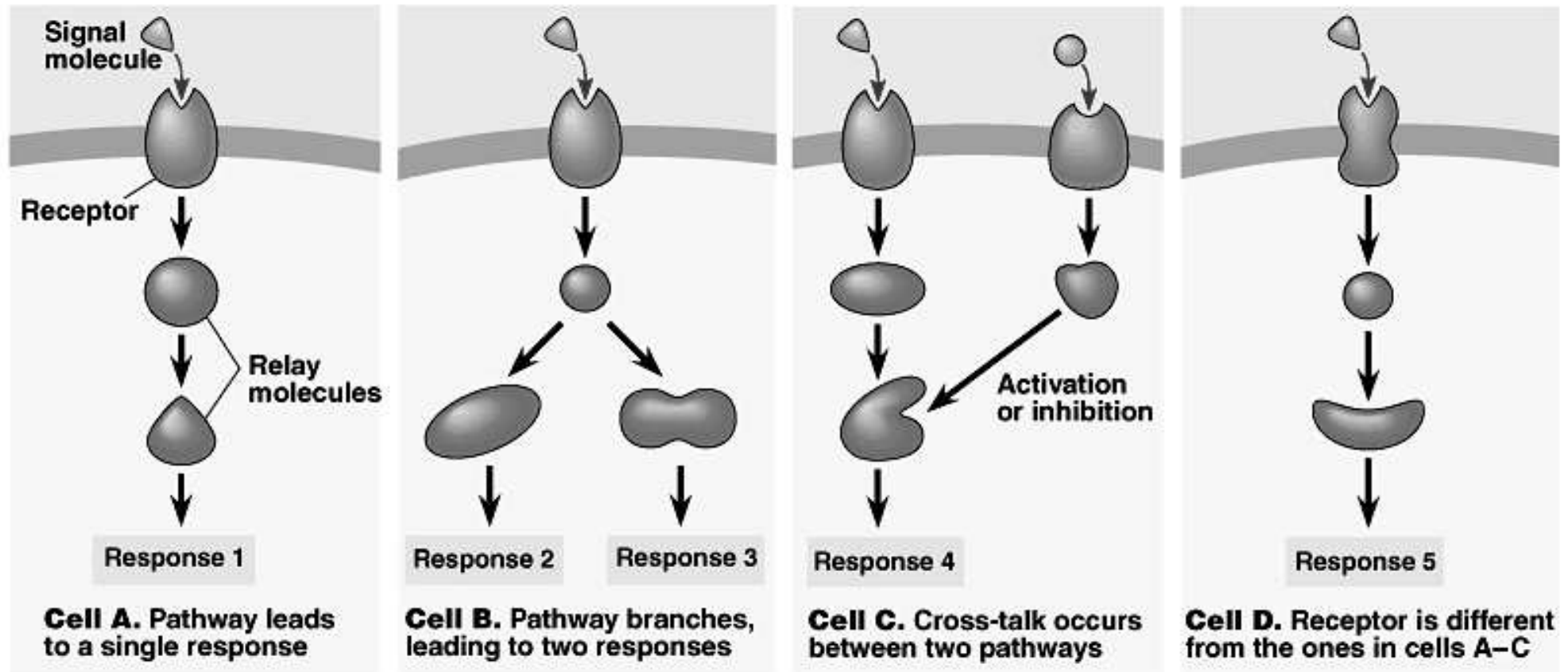
Protein kináza C je zapojena do reakcí buňky na mitogeny

MAPK/ERK in Growth and Differentiation

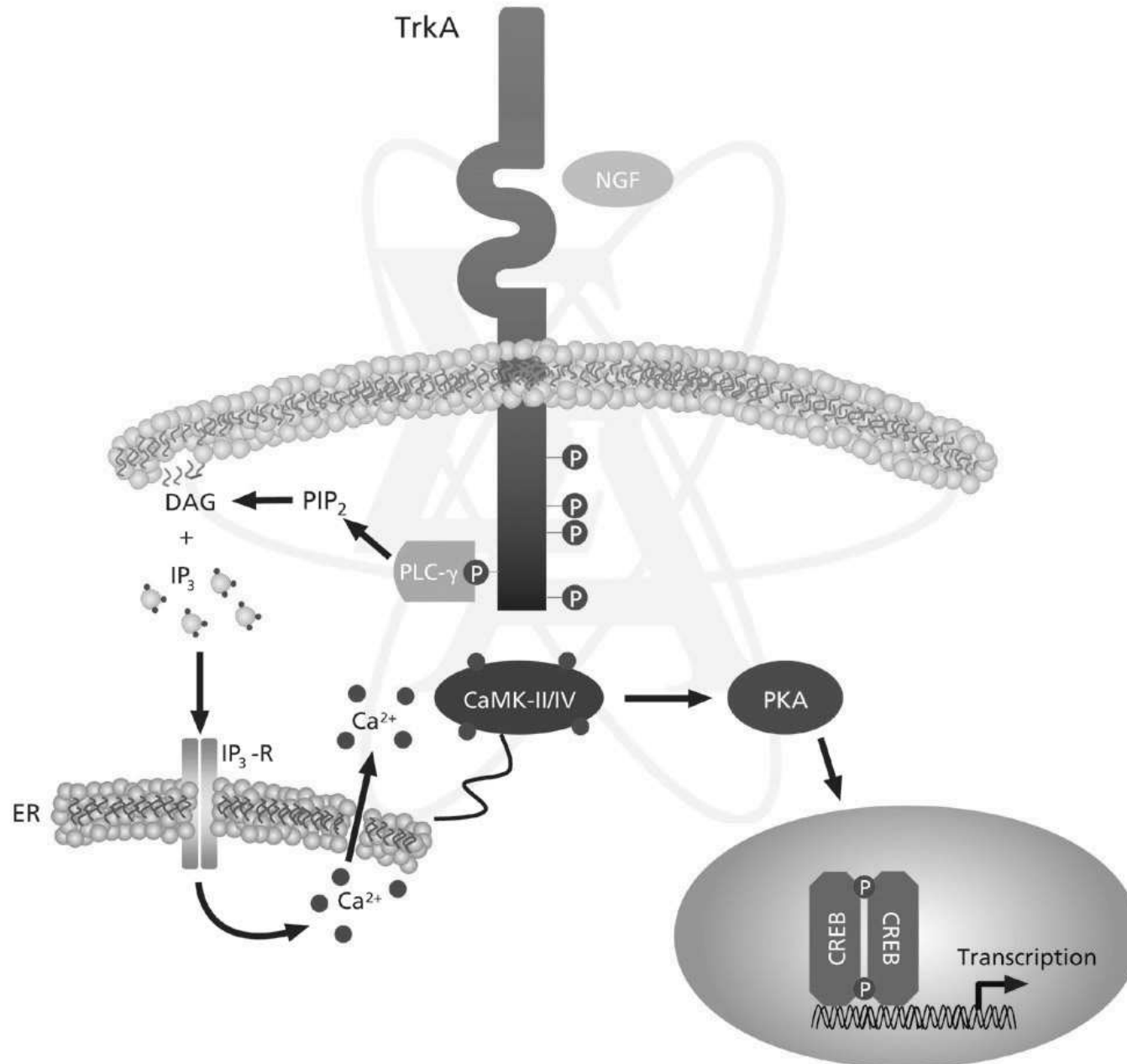

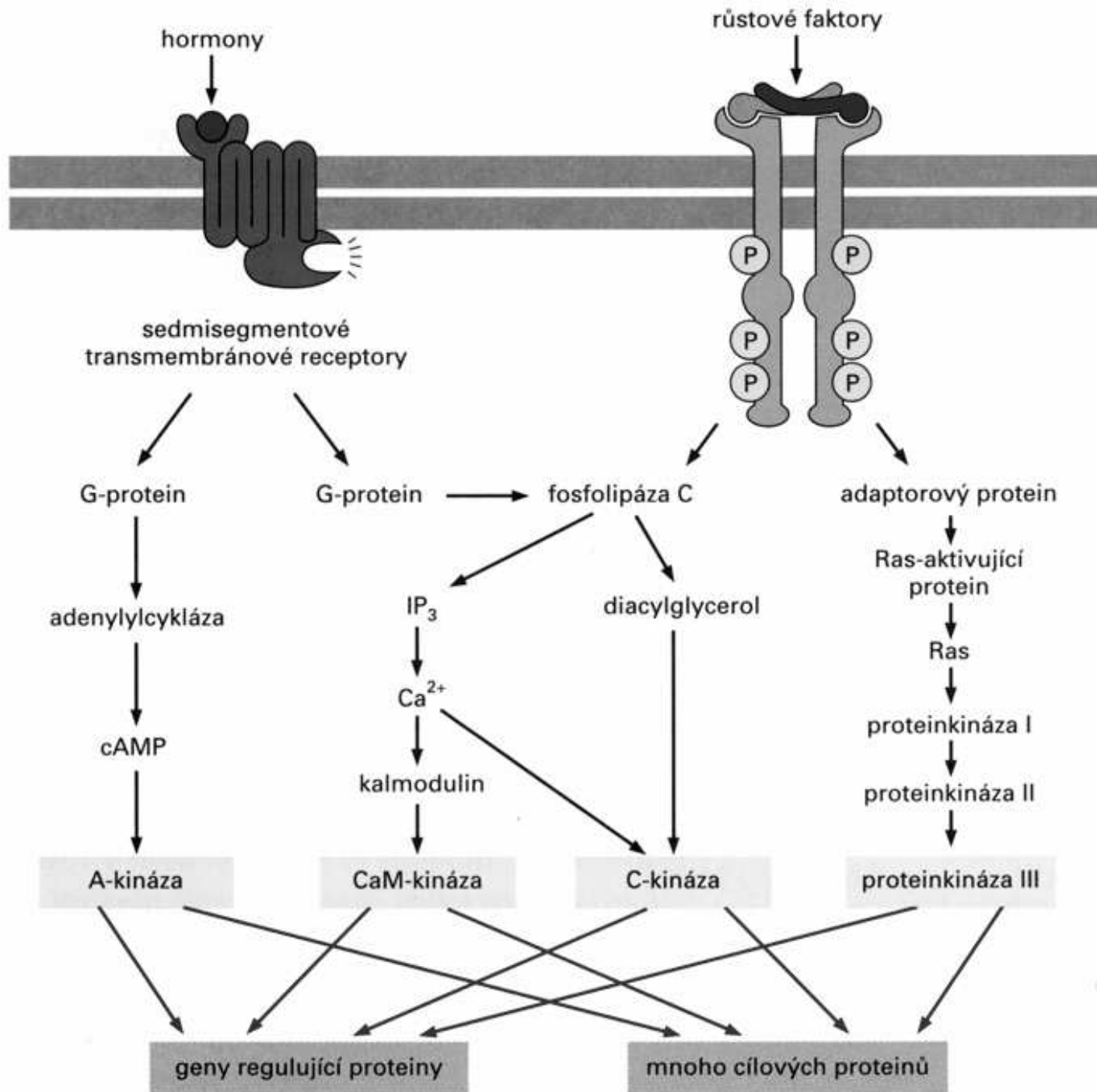
Specifita signálních drah

Signaling by Inositol Phospholipids

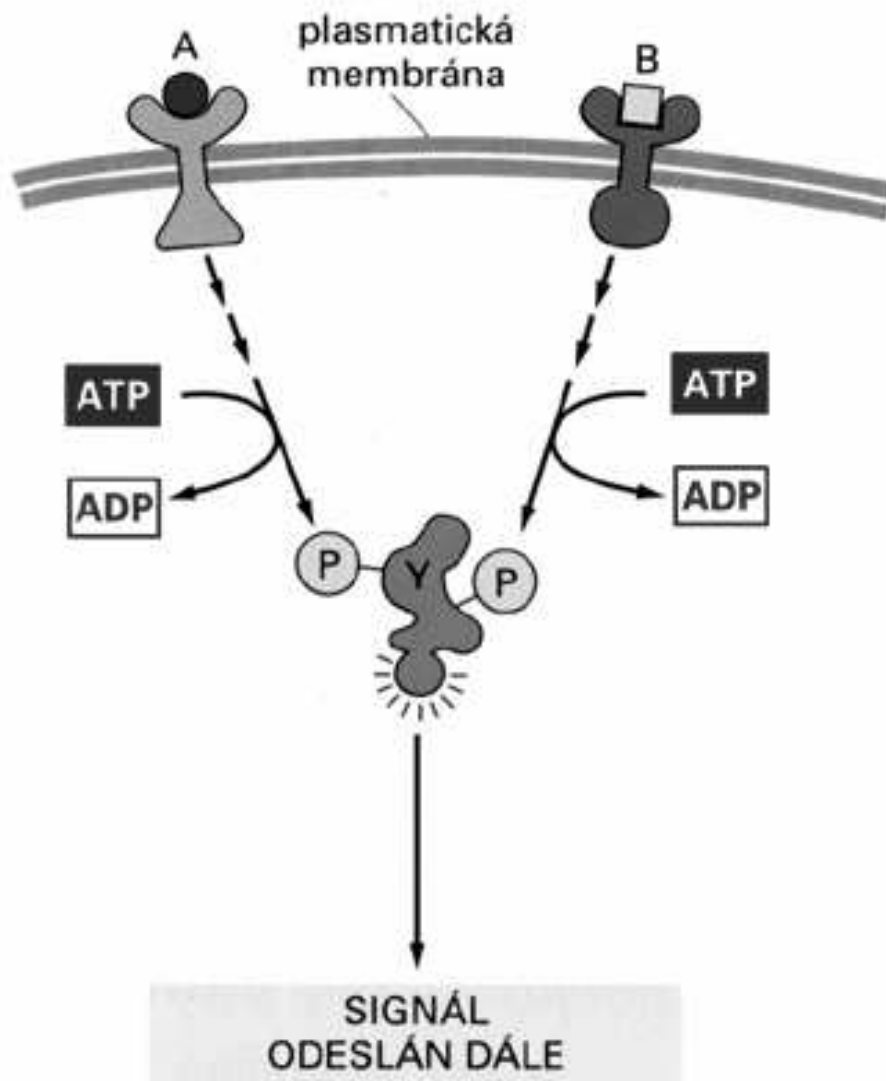
SIGMA-ALDRICH

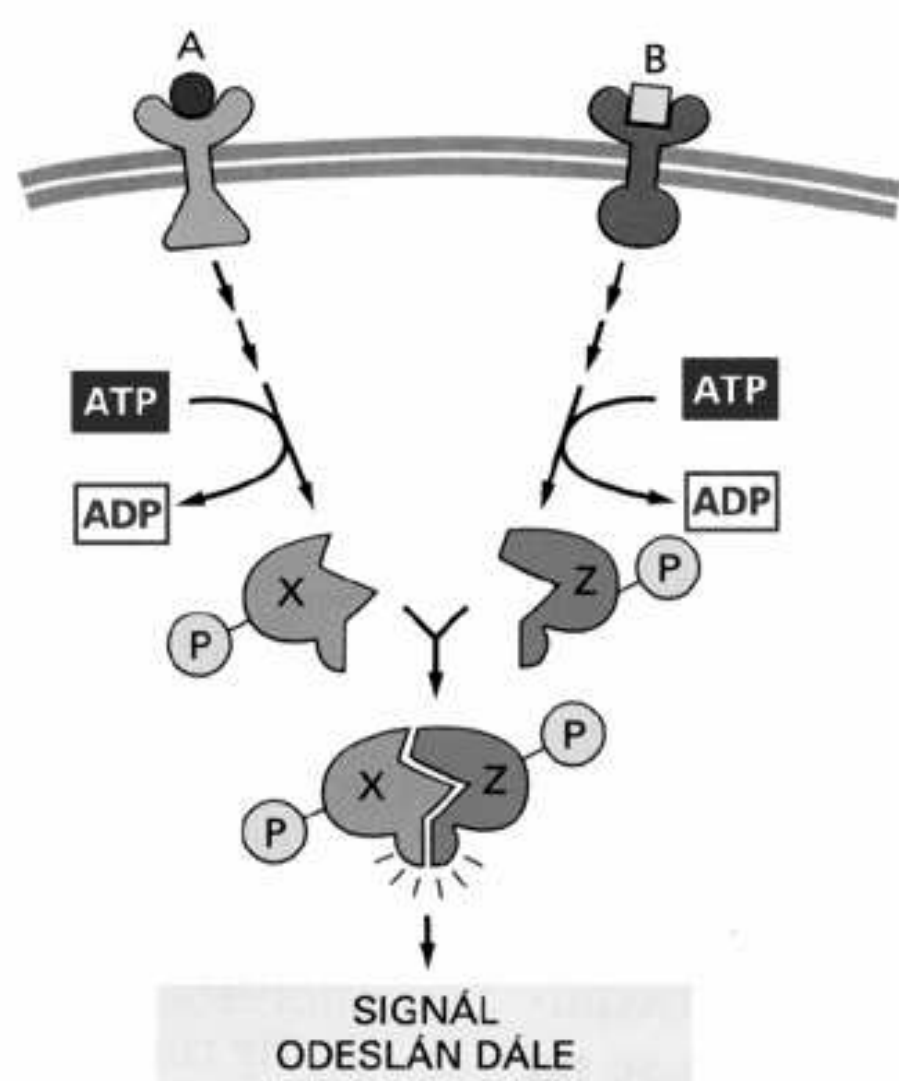

Mechanismy integrace signálu

(A)

(B)

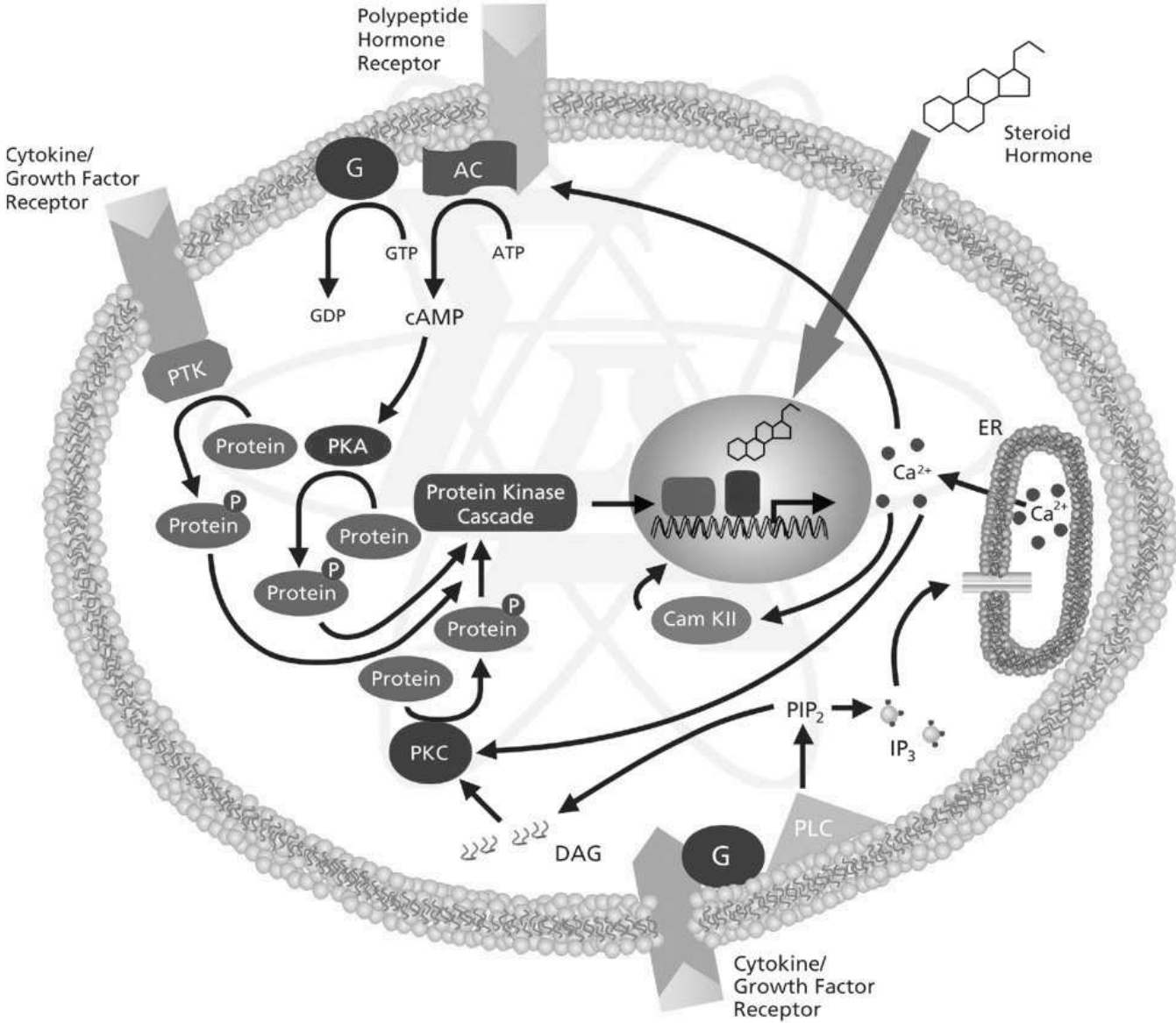

Integrující proteiny

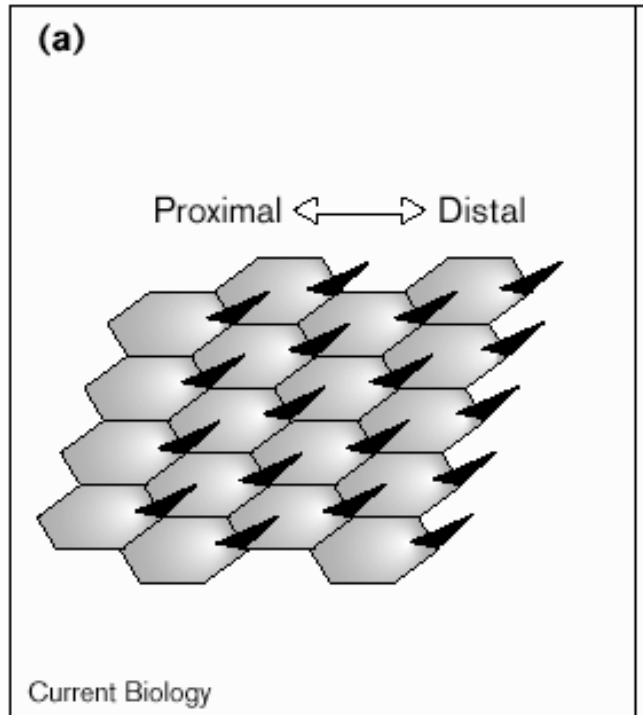
- proteiny, které umožňují spojování informací z různých zdrojů
- mají několik míst, která mohou být fosforylována různými kinázami
- vysílají signál k různým cílům

Souhrn

Signály ve vývojových drahách- Wg (Wnt)

Správná polarita křídla Drozofily závisí na signální dráze Wingless. Pro zajištění orientace vlásků vyčnívajících z distální části každé buňky křídla jsou nutné proteiny **Frizzled** and **Dishevelled**. V případě jejich nepřítomnosti je orientace vlásků křídel narušena.

Donald G. McEwen and Mark Peifer (2000) "Wnt signaling: Moving in a new direction." Current Biology 10: R562–R564

Signály ve vývojových drahách Wg (Wnt)

Wg = wingless (u Drozofily) u obratlovců je ekvivalentem Wnt

Wnt je signální protein, který se váže na transmembránový receptor (sedminásobné vinutí membránou), který je kódován genem frizzled

Vazba Wnt na frizzled aktivuje dishevelled, který je součástí kaskády: inhibuje kinázu glykogen syntázy GSK, která fosforyluje β -katenin. Fosforylovaný β -katenin podléhá proteolýze.

Defosforylovaný β -katenin přechází do jádra a zajistí transkripci Wnt-specifických genů.

(B) WITH Wnt SIGNAL

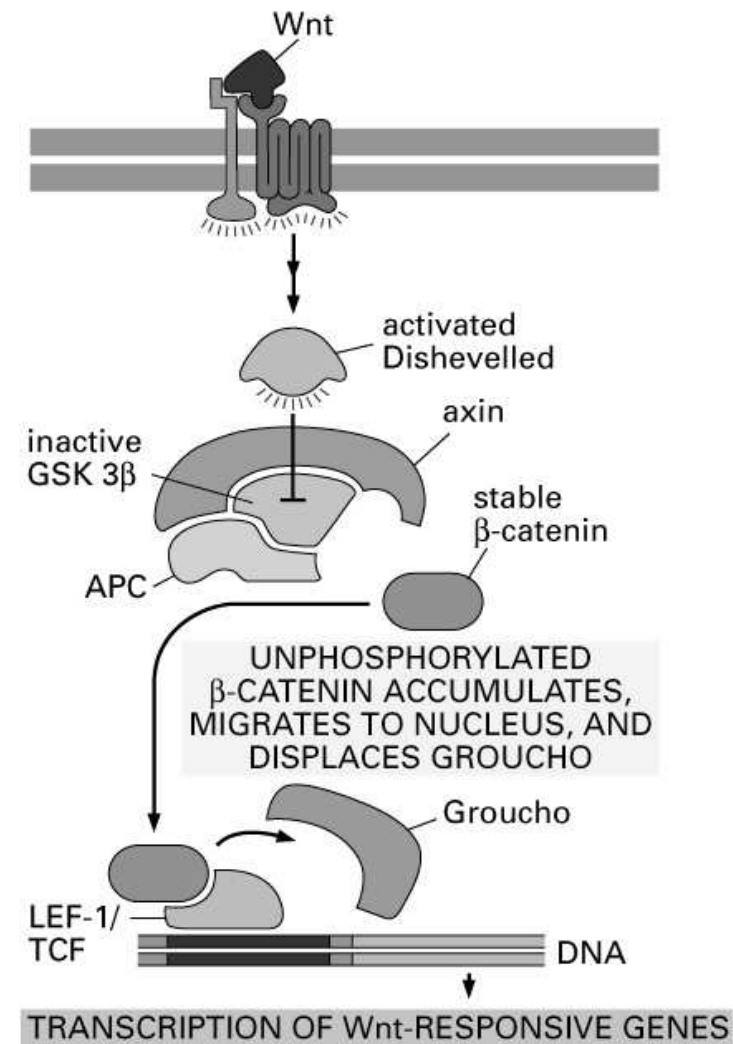
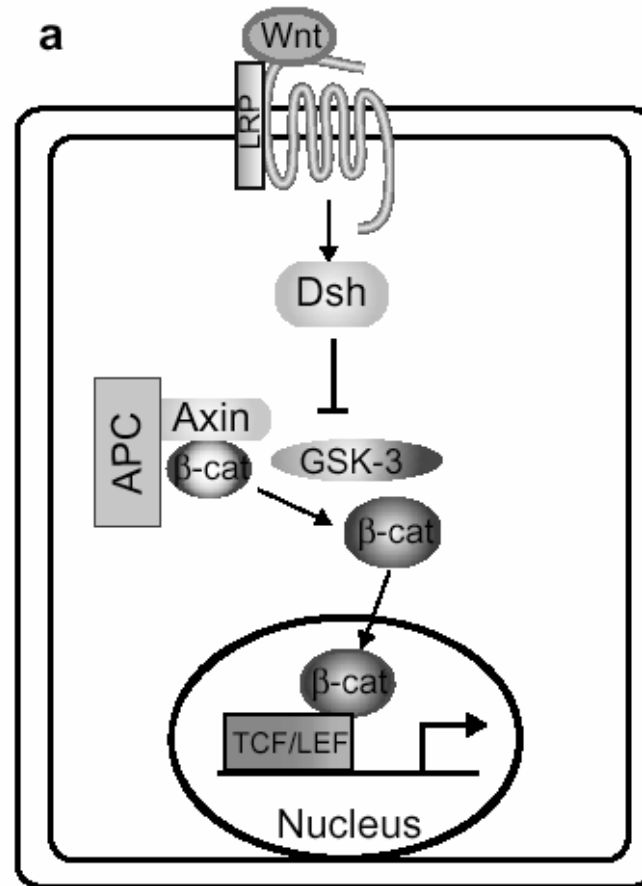

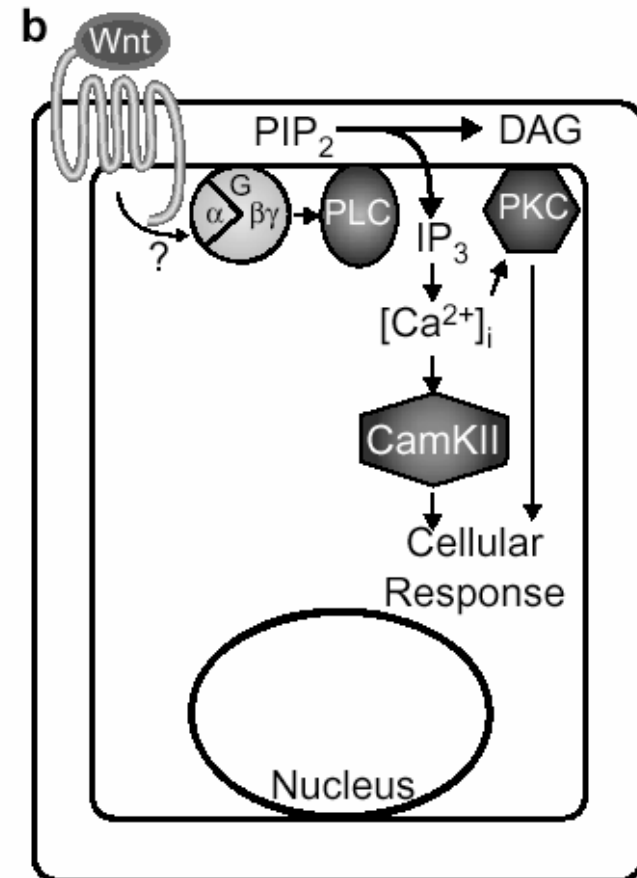
Figure 15-72 part 2 of 2. Molecular Biology of the Cell, 4th Edition.

Signály ve vývojových drahách Wg (Wnt)

Wnt je
zapojen do
signalizace
ionty Ca^{++} :

Canonical Wnt/ β -cat pathway

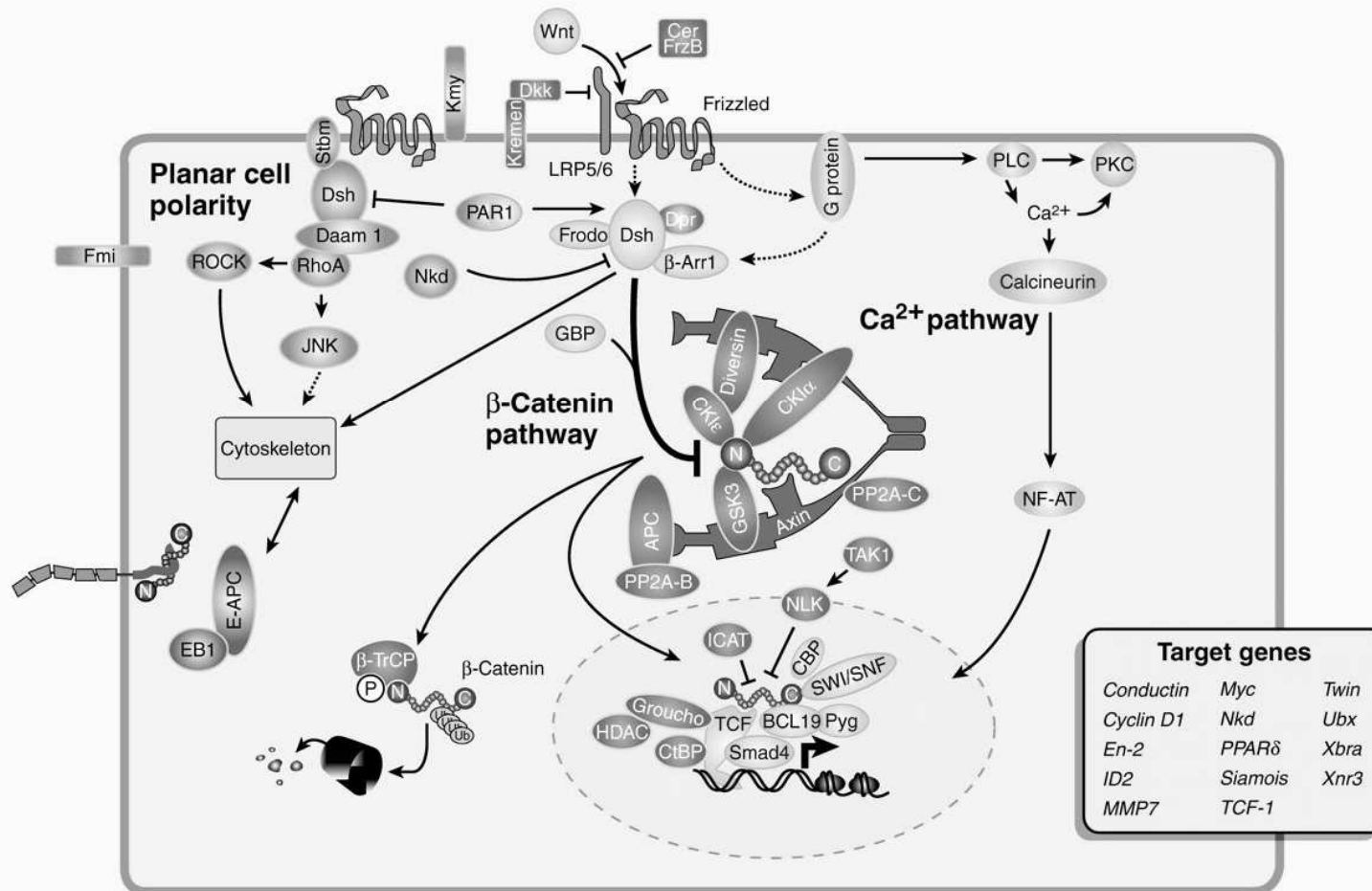
Non-canonical Wnt/
Calcium pathway

Signály ve vývojových drahách Wg (Wnt)

Journal of
Cell Science

A Wnt Signalling Update

Joerg Huelsken and Juergen Behrens

Signalizace ve vývojových drahách Wg (Wnt)

Signalizace
Wnt je
důležitý pro
gastrulaci

**Silberblick/Wnt11 mediates
convergent extension
movements during zebrafish
gastrulation**

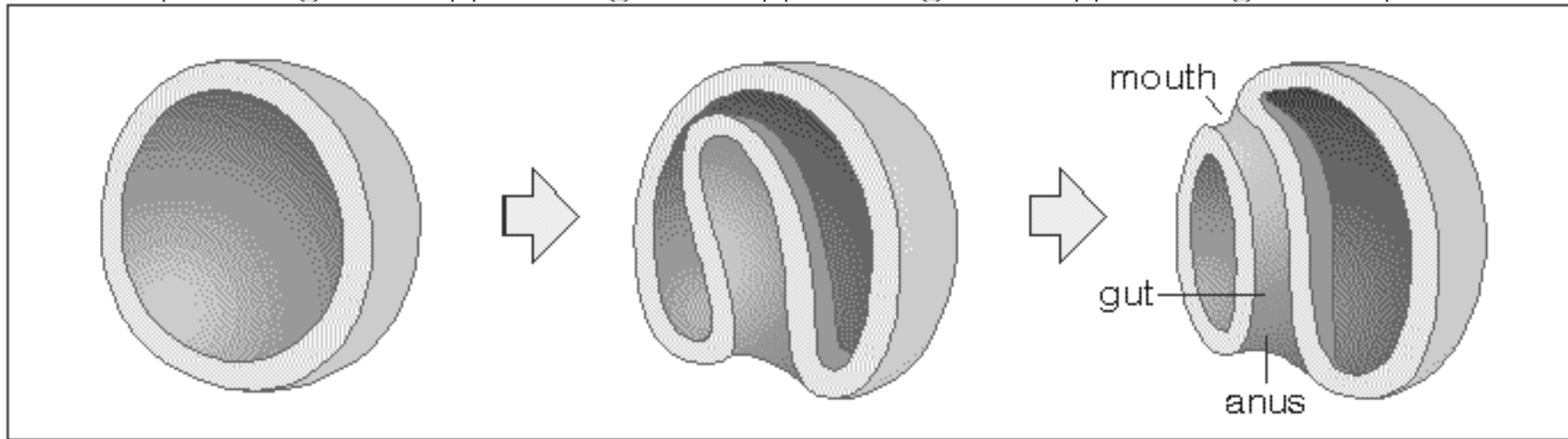
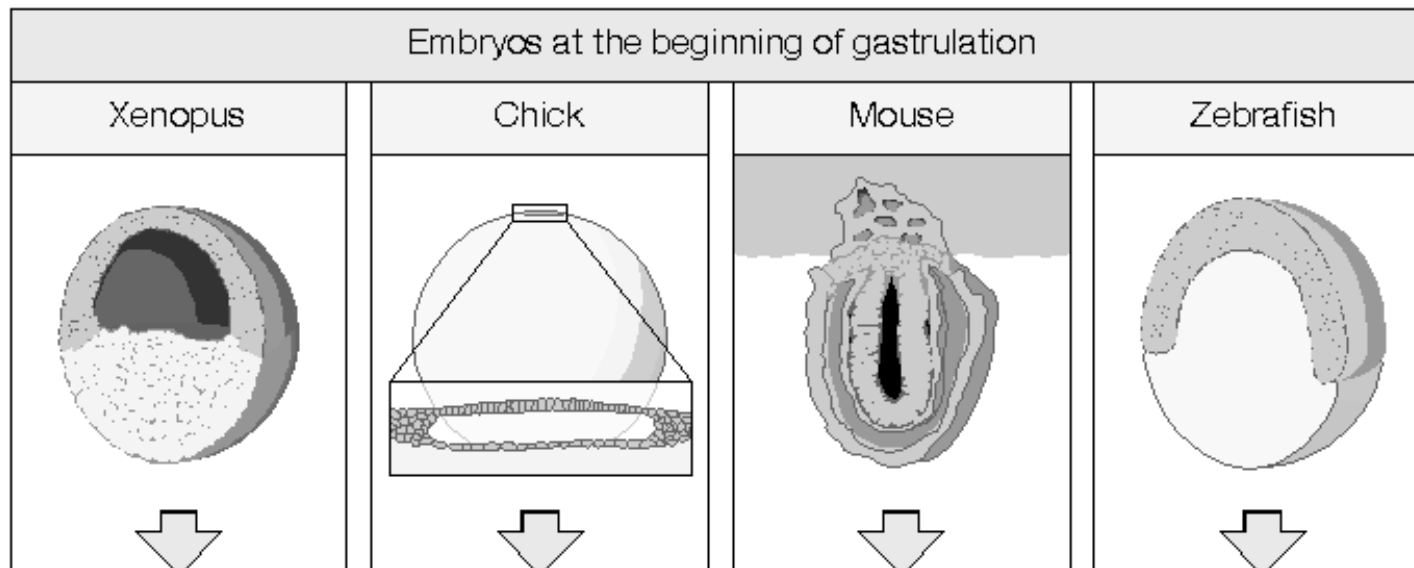
Carl-Phipp Heisenberg^{*†}, Masazumi Tada^{†‡}, Gerd-Jörg Rauch[§],
Leonor Saúde[‡], Miguel L. Concha^{*}, Robert Geisler[§], Derek L. Stemple[‡],
James C. Smith[‡] & Stephen W. Wilson^{*}

Nature 405: 76-81

**Dishevelled controls cell polarity
during *Xenopus* gastrulation**

John B. Wallingford^{*}, Brian A. Rowning[†], Kevin M. Vogeli^{*},
Ute Rothbächer^{‡§}, Scott E. Fraser[‡] & Richard M. Harland^{*}

Nature 405: 81-85.

“Nejdůležitější událostí ve vašem životě není narození ani smrt ani svatba.

Je to gastrulace.” (Lewis Wolpert)

Utlumení signálních drah

- snížení hladiny produkovaných hormonů
- nitrobuněčné negativní regulátory signálních drah (Ski, SOCS)
- defosforylace složek signálních drah fosfatázami
- odstranění receptorů z buněčného povrchu endocytózou
- sekrece proteinů, které vychytávají hormony

Endocytóza povrchových receptorů je ligand-dependentní

EGF

- za nepřítomnosti EGF jsou receptory pohlcovány s nízkou frekvencí
- vazba EGF na receptor indukuje konformační změnu v cytozolické části receptoru
- tím se otevře sekvenční motiv pro dopravu receptoru do klatrinových váčků, následuje jeho pohlcení, transport do lysozomů a degradace

Některé receptory (LDLR) mohou být po endocytóze opět dopraveny na buněčný povrch (recyklace).

Sekrece proteinů, které snižují koncentraci hormonů

- tyto proteiny obsahují doménu pro vazbu hormonu, ale nejsou schopny aktivovat nitrobuňčnou signalizaci

Např. kontrola resorbce kostí:

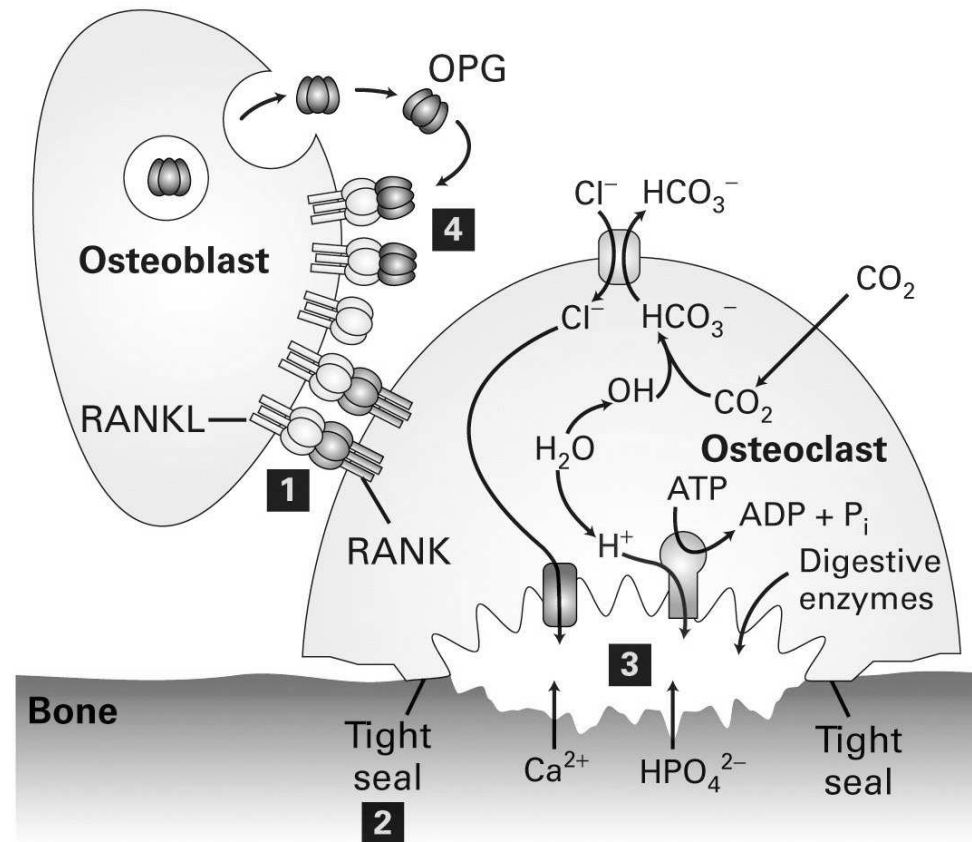
- vychytávací protein osteoprotegerin (OPG) je sekretován osteoblasty, váže RANKL a tak brání jeho interakci s osteoklasty: inhibice resorbce kosti
- myši postrádající gen OPG mají slabé porézní kosti v důsledku přílišné kostní resorbce

Tvorba kostí u savců je dynamický proces

- rovnováha tvorby a rozkladu kostní tkáně

Osteoklasty zodpovídají za resorbci kosti: varianta makrofágů schopných těsné adheze na povrch kosti, do uzavřeného prostoru vylučují směs HCl a proteáz - rozpuštění anorganických složek kosti, degradace kostních proteinů

Osteoblasty zodpovídají za tvorbu kosti: exprimují signální protein RANKL (člen rodiny $TNF\alpha$, ligand pro povrchový receptor RANK osteoklastů) - vazba RANKL na RANK aktivuje buněčné signální dráhy, včetně dráhy $NF\kappa B$ - indukce diferenciacce a změny tvaru osteoklastů pro zajištění těsné vazby na kost, stimulace resorbce

1. Interakce RANKL-RANK: reorganizace cytoskeletu osteoklastu, tvorba těsných vazeb s kostí
2. Aktivovaný osteoklast sekretuje látky resorbující kost
3. Osteoblasty mohou utlumit resorbci kosti sekrecí osteoprotegerinu, který brání vazbě RANKL na RANK

Osteopetróza versus osteoporóza

Poruchy tvorby kostí u člověka

Osteopetróza: vzácné dědičné onemocnění typické zvýšenou densitou kostní tkáně

- důsledek abnormálně nízké resorbce kosti

Osteoporóza: metabolická porucha typická nedostatečnou densitou kostní tkáně (zvýšená křehkost kostí)

- důsledek přílišné resorbce kosti